

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 27.

Måndagen den 28 juni f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 17, 18 och 19 innevarande månad.

Föredrogos och bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 70—75.

På framställning av herr talmannen beslöts att andra lagutskottets utlåtanden nr 53 och 54 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 64, vilka ärenden blivit bordlagda endast en gång, skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckt motion. Ang. auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m.

Genom en den 4 juni 1943 dagtecknad proposition, nr 322, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade såvitt angick berörda lagförslag hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft en i anledning av densamma inom riksdagen väckt motion, nr 322 i första kammaren av herr *Björkman* och friherre *Beck-Friis*.

I motionen hade hemställts, att riksdagen måtte med förklarande, att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas, besluta, att ingressen till samt §§ 1 och 2 i den enligt samma proposition föreslagna lagen skulle erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits. Därjämte hade motionärerna, under framhållande, att den största försiktighet syntes vara motiverad vid utfärdande av de tillämpningsföreskrifter, varom förmäldes i 9 § i förslaget, hemställt, att utskottet i sitt utlåtande måtte uttala, att samarbete därvid syntes böra åvägbringas med de organisationer, som vore verksamma på området, och deras gemensamma organ virkesmätningrådet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts genom propositionen framlagda förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del an-

Ang. auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m. (Forts.)
taga under punkten infört förslag till lag med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke;

B. att motionen I: 322, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet under A. anfört, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Björkman**: Herr talman! I anslutning till den kungl. propositionen med förslag till lag om auktoriserad virkesmätning har jag jämte friherre Beck-Friis avgivit en motion i syfte att påvisa vissa ur praktisk och ekonomisk synpunkt mindre välbetänkta åtgärder, som föreslagits i propositionen, och som säkert vid en tillämpning komma att visa sig ej genomförbara.

Andra lagutskottet, som behandlat propositionen i denna riksdagens sena och troligen alltför brådskande timma, har i viss mån beaktat de i motionen framförda synpunkterna, genom den restriktiva skrivning, som utskottet givit sitt utlåtande. Utskottet har emellertid tagit ett långt steg utöver vad motionärerna tänkt sig genom sloandet av de föreslagna virkesmättningsnämnderna. Om denna ågärd är välbetänkt låter jag vara osagt. Det kan väl ifrågasättas om det inte varit lyckligare för sakens egen skull, om utskottet helt avslagit propositionen och begärt ett nytt och ändamålsenligare förslag. Då den stöme, som de föreslagna virkesmättningsnämnderna skulle utgöra i den tilltänkta organisationen, nu komma att försvinna, och det auktoriserade mättningsförfarandet kommer att tillämpas endast i de fall då någon av de parter, vilkas rätt beröres, det påfordrar, kan man väl utgå ifrån att lagen endast i undantagsfall kan komma till användning. Jag är synnerligen angelägen om att man icke rubbar det förtroendefulla samarbetet mellan köpare och säljare, som efter många års gemensamma strävanden kommit till stånd och tagit sig uttryck i de gemensamma inmättnings- och tunningsföreningarna. I detta avseende har utskottet understrukit, att i områden, där dylika sammanslutningar äro verksamma, auktoriserad mätning endast i undantagsfall bör få ifrågakomma. För mig står det klart, att inom dylika områden ingen annan än sammanslutningen bör erhålla auktorisation. Den irritation, som en vid sidan av sammanslutningens mätare uppträdande annan mätare kan åstadkomma, bör undvikas.

För att belysa omfattningen av mättningsföreningarnas verksamhet kan jag i detta sammanhang meddela, att Värmländska inmättningsföreningen under mätningssäsongen 1941/42 inmätte över 16 miljoner st. timmer och massavedsbitar, och att inmätningen innevarande säsong säkert kommer att omfatta över 20 miljoner st., vartill komma stora mängder brännved, som inmätts genom föreningen.

Motionärerna ha framhållit, att auktoriserad mätning endast bör ifrågakomma i de fall det gäller vederlag för virket. Att, såsom i propositionen och även av utskottet förordats, auktoriserad mätning skall äga rum jämväl då det gäller andra avgifter såsom för transport av virket, huggning m. m. kan inte vara ändamålsenligt, då det i dylika fall gäller företagarnas egna skogar och avverkningsrätter, vilket virke nu till stor omfattning mätes i skogen i samband med apteringen. Att nödgas bekosta ytterligare mätning av detta virke kommer att för landets skogsbruk medföra utgifter på flera miljoner kronor utan något som helst motsvarande gagn. De tekniska svårigheter, som uppkomma, torde även bli av ganska allvarlig art. Jag tänker här närmast på en sådan sak som upplagsplatser. Om man nödgas särskilja virket för varje huggarlag eller huggare, kan det endast i undantagsfall förekomma, att upplagsplatser stå till buds, men även andra olägenheter av mycket svår art kunna uppkomma.

Utskottet har visserligen sagt, att den myndighet, som har att tillämpa la-

Ang. auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m. (Forts.)

gen, vid prövning om behov av auktoriserad mätning föreligger bör beakta de praktiska olägenheter och ökade kostnader, som vid ett mätningsförfarande kunna uppstå. Utan tveivel hade det varit klokast, om den mätning, som här avses, helt uteslutits ur lagen.

Lagens omfattning angives i § 1, där det heter, att Konungen äger, där särskilda skäl därtill äro, förordna, att inom riket eller viss del därav mätning av ved och annat virke skall utföras enligt föreskrifter, som utfärdas av Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer. Ordalydelsen av denna bestämmelse innebär, att lagen även kommer att omfatta mätning av sågade trävaror. Att så även är meningen framgår av departementschefens yttrande, som återges på sid. 34 i propositionen, där det heter, att det icke synes ändamålsenligt att inskränka lagen till att avse allenast brännved och rundvirke. Utskottet har följt propositionen, men någon motivering för denna åtgärd har icke anförts vare sig av departementschefen eller av utskottet. Att inordna mätningen av sågade trävaror under en lag, som är avsedd för mätning av ved och rundvirke, förefaller mig mycket verklighetsfrämmande, och jag kan inte förstå, hur man tänkt sig tillämpningen i praktiken. Sågade trävaror äro ju till volymen bestämda, varför några delade meningar om kubikinnehållet av en plankan aldrig kunna uppkomma. Däremot förekomma ganska invecklade kvalitetsbestämningar, som delvis äro internationella och kräva särskilda kunskaper, som rundvirkesmätarna aldrig i sin praktik få tillfälle att inhämta. Dessa plankmätare, s. k. klampare, få numera särskild utbildning, och först efter lång praktik i brädgårds- och sorteringsarbete anses de kunna utföra dylik mätning. För ett mindre sågverk, som mäter sin produktion successivt i småposter, skulle det ej bli möjligt att inrätta sig för en dylik mätning, då i så fall säkert hela inkomsten komme att gå till mätningskostnader. Av remissyttranden framgår, att såväl Sveriges skogsägareförbund som Virkesmätningsrådet avstyrkt, att sågade trävaror skulle inordnas under lagen. Utskottet har anført, att något behov av auktoriserad mätning av sågade trävaror icke förefinnes, men att det icke synes nödvändigt att i lagen stadga undantag för sådant virke. Då utskottet intagit den ståndpunkten, att något behov av lagen i detta fall icke föreligger, borde enligt min mening utskottet ha följt motionärerna och stadgat undantag för sågade trävaror.

Som jag själv är anhängare av ordnad virkesmätning, är det med beklagande, för virkesmätningsfrågans egen skull, som jag har känslan av att riksdagen nu går att antaga en lag, som kanske mera kommer att skada än gagna, då den, om den någon gång kommer till användning, ur praktisk och ekonomisk synpunkt inte täcker ens mycket små anspråk.

Jag vill inte rikta denna anmärkning emot utskottet, som säkert gjort vad det kunnat och även lika säkert haft stora bekymmer vid behandlingen av denna proposition, som avgivits så i riksdagens sista stund, att man kan säga, att utskottet fått utföra detta granskningsarbete på övertid. Sådant borde inte få förekomma, och bara ur den synpunkten hade det varit motiverat att avslå propositionen.

Herr talman! De ändringar, som vi föreslagit, äro alltså, att lagen skall äga tillämpning endast i de fall där det gäller fastställande av vederlag för virket, att undantag skall ske för sågade trävaror samt att i område, där inmätningsförening eller liknande sammanslutning är verksam, auktorisation icke må meddelas annan att verkställa mätning, och hänvisar jag till den av mig och friherre Beck-Friis i ärendet avgivna motionen, till vilken jag yrkar bifall.

Herr Norman: Herr talman! I den föreliggande propositionen begär Kungl. Maj:t en mycket vidsträckt fullmakt. I det förslag, som föreligger från utskottets sida, är fullmakten mycket begränsad. Jag tror, att de farhågor, som herr

Ang. auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m. (Forts.)
Björkman här har utvecklat och som blivit framförda i en motion, till vilken han yrkat bifall, dem behöver man inte längre finna så avskräckande.

Herr Björkman undrade, hur man i praktiken skulle kunna tillämpa bestämmelserna om mätningsregler för sågade trävaror. Jag tror, att det blir så i praktiken, att dessa sågade trävaror inte komma att falla under tillämpningen av lagen, och därmed är ju det spörsmålet löst. I lagförslaget, sådant som utskottet förordar det, får Kungl. Maj:t en fullmakt att utfärda generella mätningsregler. Det har visat sig nödvändigt, att dylika användas, när det gäller prisreglerande åtgärder på det här området, utfärdande av normalpriser o. dyl. Därutöver får Kungl. Maj:t en fullmakt att förordna om auktoriserad mätning, men inte i den stora omfattning, som begärts i propositionen, utan endast när någondera parten begär det. Därigenom blir ju den auktoriserade mätningen synnerligen begränsad i praktiken, så att de farhågor, som från olika håll — i yttrandena, i motionen o. s. v. — ha blivit framförda beträffande dessa åtgärder, tror jag inte man alls behöver hysa med den begränsning, som här föreligger.

Herr Björkman påpekade en tredje sak, nämligen att det skulle visa sig synnerligen svårt och medföra stora olägenheter, om möjligheten till auktoriserad mätning utsträcktes till att gälla även i fråga om transport av virke, när vederlaget skall utgå efter virkets mängd. Vi ha inom utskottet ganska grundligt diskuterat det spörsmålet, och jag tror, att med den utformning, som lagen har fått, och med det bestämda uttalande, som göres i motiveringen, skall man i praktiken kunna undvika alla dessa befarade olägenheter. Utskottet har kommit till en ganska bestämd uppfattning därom, att det är Kungl. Maj:ts mening att endast där det befinnes oundgängligen nödvändigt använda sig av den fullmakt, som här begäres, och med de begränsningar i fullmakten, som utskottet förordar, tror jag, att i praktiken de olägenheter inte behöva göra sig gällande, som det varnats för i olika sammanhang och även här i herr Björkmans anförande.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag var dess värre inte på min plats i kammaren, då kammaren nyss fattade beslutet att rycka ut detta ärende bland de en gång bordlagda och företaga det till omedelbar behandling. Och givetvis kan jag då inte heller riva upp någon diskussion om det beslut kammaren redan fattat, men jag får väl anses vara oförhindrad att be att få till protokollet antecknat, att det är utomordentligt vanskligt för mig — och jag förmodar för det stora flertalet av kammarens ledamöter — att i detta ärende komma till någon som helst grundad mening. Det stora flertalet av herrarna ha förmodligen fått göra bekantskap med ärendet i den formen, att då vi i dag kommo till kammarens plenum funno vi utskottets utlåtande på våra bord. Vi finna där en utskottsmotivering, som sträcker sig över ett par sidor, och vi finna en lagtext med talrika ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. För min del befinner jag mig i det läget, att det är alldeles omöjligt för mig att bilda mig någon som helst mening i saken, och eftersom jag förmodar, att åtskilliga andra äro i samma läge, har jag velat på detta sätt upprepa en sak, som jag haft tillfälle att säga flera gånger förut. Nämligen att det är mycket tråkigt då på detta sätt ärenden tagas fram bland de en gång bordlagda för att omedelbart göras till föremål för beslut.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag skall inte på något sätt opponera mig mot den kritik, som herr Herlitz har framfört. Ärendet kom på riksdagens bord ganska sent. Utskottet har kanske inte direkt snabbbehandlat det men, som herr Björkman sade, i stor utsträckning handlagt det på övertid, och inom utskottet

Ang. auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m. (Forts.)
förelågo nog ganska bestämda meningar om att i det läge, vari man befann sig, hade utskottet intet annat att göra än att förorda, att riksdagen måtte avslå denna proposition. Men då frågan i så fall knappast kunde väntas komma tillbaka förrän nästa år och det här förelåg ett mycket bestämt önskemål, framför allt från priskontrollnämndens sida, att få dessa mätningsregler, som kunde läggas till grund för utfärdande av bestämmelser om prisregleringar, så valde utskottet den utvägen till slut att omarbeta lagen och giva den en mera begränsad omfattning.

Beträffande vad herr Herlitz antog, att detta utlåtande först i dag hade kommit på riksdagens bord, så är det inte med verkligheten överensstämmande. Utlåtandet förelåg här vid sista sammanträdet, och de ledamöter, som ha varit intresserade därav, ha således haft hela midsommarledigheten på sig att studera detta ämne.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om opartisk mätning av allt virke, som ingår i allmän flottning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m., såvitt angår anslagsfrågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
skjutfält för
Bergslagens
artillerirege-
mente m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 250, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 30 april 1943, föreslagit riksdagen att till Skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond därav, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 1,160,000 kronor.

På sätt framgick av berörda statsrådsprotokoll hade departementschefen beräknat medelsbehovet för genomförande av vissa i den kungl. propositionen omnämda markförvärv till 1,133,000 kronor, varav 900,000 kronor avsetts till anskaffande av ett skjutfält för Bergslagens artilleriregemente i trakten av Villingsberg å Kilsbergen, 225,000 kronor till utvidgning av Hallands regementes kasernområde och 8,000 kronor till förvärv av mark för skjutbana för Livregementets husarer. För mötande av oförutsedda utgifter hade emellertid det anslag, som borde anvisas för ifrågavarande ändamål, ansetts böra bestämmas till i avrundat tal 1,160,000 kronor.

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Åqvist* m. fl. (I: 289) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Allard* m. fl. (II: 409), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta lämna utan bifall förenämnda proposition i vad den avsåge skjutfält åt Bergslagens artilleriregemente med begäran om förnyad förutsättningslös utredning i frågan;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *H. Sten* m. fl. (I: 290) och den andra inom andra kammaren av herr *A. Jansson* i Hällefors m. fl. (II: 410);

dels ock en inom andra kammaren av herr *W. Sundström* i Skövde m. fl. väckt motion (II: 384).

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 289 och II: 409, I: 290 och II: 410 samt II: 384, till Skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 1,160,000 kronor.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Pauli*, utan angiven mening;
- 2) av herr *Åqvist*, som ansett, att utskottet med bifall till motionerna I: 289 och II: 409 bort föreslå riksdagen att avslå Kungl. Maj:ts förslag om skjutfält för Bergslagens artilleriregemente och hemställa om förnyad förutsättningslös utredning i frågan;
- 3) av herr *Sundberg*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag begärde ordet för att säga några ord i anledning av den första punkten i detta utlåtande, som handlar om skjutfält för Bergslagens artilleriregemente.

Den här frågan har väckt ett stort intresse och har ju varit föremål för omnämmanden och bedömanden i tidningarna sedan propositionen framlades. Inte minst har ju intresset varit stort i den bygd, som jag representerar, och dit detta skjutfält skulle förläggas. Jag tror, att jag gott kan säga, att det inom Örebro län finnes en enhällig opinion mot en sådan förläggning. Man brukar ju alltid slåss om statsinstitutionerna, man brukar göra stora uppoffringar för att få dem, och det leder ju till att staten ofta anordnar auktion mellan kommuner och landsting, när fråga är om sådana förläggningar. Det har inte varit möjligt den här gången. Vi äro i vårt län tämligen ense om att, i fall ett sådant erbjudande skulle göras, tacksamt avböja statens gracer i det här avseendet. Anledningen till denna kanske för många överraskande hållning är, att vi anse, att de skador, som bygden skulle tillfogas genom att detta skjutfält förlades till Kilsbergen, äro större än de fördelar av ekonomisk eller annan natur — i och för sig tvivelaktiga — som man eventuellt skulle kunna räkna med.

Det första steget togs ju i föl, då riksdagen beslöt, att Bergslagens artilleriregemente skulle uppsättas. Det beslöts då, att det skulle förläggas till Kristinehamn, men enligt det först föreliggande förslaget var det även från militärt håll meningen, att regementet skulle förläggas till Örebro. Även Karl-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
skoga uppvaltade med framställningar och motioner om att Karlskoga skulle bli stationsort för detta regemente, men regeringen och riksdagen funno, att det borde förläggas till Kristinehamn. När vi örebroare uppvaltade med framställningar om att den första tanken, en förläggning till vår stad, skulle förverkligas, så fingö vi det svaret, att det var olämpligt, bl. a. därför att staden Örebro inte har någon lämplig skjutterräng. När nu det andra steget taget och ett skjutfält för detta regemente skall komma till stånd, så föreslår regeringen, att det skall förläggas alldeles inne på knutarna till Karlskoga och på de marker, som Örebro stad har betraktat som sin speciella intressesfär. Detta skjutfält ligger ju delvis inom Karlskoga stad, och hade man i föl tänkt på, att skjutfältet skulle ligga här, så hade väl det lämpligaste varit att förlägga även regementet till Karlskoga, men den tanken avvisades då enhälligt. Det väcktes en motion av herr Petterson i Degerfors i andra kammaren om att frågan om regementets förläggning skulle uppskjutas till dess frågan om skjutfältet var avgjord, men riksdagen och regeringen ville inte höra på det örat, och därför har situationen blivit sådan den är i dag.

Det är klart, att var än ett sådant här skjutfält förlägges, kan man räkna med svårigheter och konsekvenser av mindre angenäm art, men det förefaller dock, som om det vore möjligt att finna en plats, som för andra ändamål inte vore så värdefull som just den, som militärerna här ha hittat och som regeringen har nappat på, nämligen Kilsbergen. Det område, där skjutfältet skulle ligga, är ju ganska säreget för att ligga i mellersta Sverige, ett sällsynt värdefullt område, präglad av en stor naturskönhet och med en relativt örd natur. I denna tid, när strävandena att bereda möjligheter till ett lämpligt utfyllande av människornas fritid äro så framträdande, ha just dessa områden kommit att intaga en central position i överbäganden av det slaget. Kilsbergen äro praktiskt taget Örebro stads enda fritidsreservat, men det är inte bara för invånarna i Örebro, som området är så värdefullt, utan även för många andra orter, ja, praktiskt taget för hela mellersta Sverige. Fritidsutredningen har till detta område knutit ganska högtflygande planer. Strömmen av människor, som här söka vila och möjlighet till ett stärkande friluftsliv, växer allt starkare år för år. Det finnes planer utarbetade på stora och betydelsefulla anläggningar för underlättande av denna trafik, och de ha stått inför sitt förverkligande. Dessa planer hotas nu genom detta skjutfält med död och undergång. Det är sant, att på grund av våra framställningar har en del av det område, som från början var avsett, och just de områden, där dessa anläggningar skulle vara, undantagits, men meningen var från början, att skjutfältet skulle omfatta även dessa områden. Under alla förhållanden är det ju klart, att närbelägenheten till ett sådant skjutfält är ägnad att inverka störande. Man är inte så angelägen att på sin fritid komma att lägga sig på en mark, där det höres kanonunder, och där man riskerar, att kulorna skola vissa om örönen på en.

Men det är inte bara detta, som det är fråga om här. Det heter ju, att om man ger en viss potentat ett finger, så tar han snart flera och hela handen och båda händerna. Det förefaller uppenbart, om man läser skrifterna och ser utvecklingen av argumenteringen för detta skjutfält, att detta bara är första etappen i en utveckling, vars slut man nu har svårt att förutse. Det föreligger ju redan en annan proposition om att förlägga artilleriskjutskolan vid Skillingaryd till Villingsberg, givetvis under förutsättning att detta skjutfält kommer till. Det pågår också en utredning om att dit flytta infanteriskjutskolan. Fritidsutredningen trycker mycket starkt på den faran, och i en skrift, som har författats av en ledamot av denna utredning, säges det öppet, att detta tydligen bara är första etappen i ett fullständigt ödeläggande av Kils bergen som fritidsområde.

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

Vi representanter för Örebro ha i ändlösa uppvaktningar framhållit dessa synpunkter för militärerna. Vi ha också gett anvisning på andra områden, som skulle kunna tas i anspråk för samma ändamål. Det har inte lett till annat resultat än den lilla jämkning, som jag nyss talade om. Det har varit som att slå vatten på gåsen. Vi ha fått ett mycket starkt intryck av att man på militärt håll har varit doktrinärt inställd i denna fråga; man har en gång för alla beslutat sig för att här skall skjutfältet ligga, här skola alla de nya institutionerna samlas. »här är Rhodus, här skola vi hoppa».

På tal om dessa andra områden, som man alltså skulle kunna tänka sig att ta i anspråk för detta skjutfält, nämnas i propositionen bara två: Älvdalen i övre Dalarna och Hede i Härjedalen. Av dessa båda har tydligen endast Älvdalen på allvar gjorts till föremål för en undersökning. I propositionen avvisas detta alternativ med hänvisning till att dess användande som skjutfält skulle draga betydligt större kostnader. Men i de jämförande kalkylerna ha tydligen vissa poster inte medtagits. Man räknar i fråga om skjutfältets förläggande till Älvdalen med att det skulle kosta en hel del pengar att frakta kanoner och manskap dit och tillbaka till Kristinehamn, men man räknar inte med den besparing, som skulle göras genom att man inte behöfde störa det vinstgivande skogsbruket i Villingsberg vid Kilsbergen. Det område i Älvdalen, som alternativt föreslagits, består ju huvudsakligen av relativt värdelös mark, av impediment, och där är inte någon befolkning, som behöver evakueras. I Kilsbergen har staten däremot en av sina mest värdefulla skogsdomäner, där en rätt stor befolkning har sitt levebröd. Kostnaderna för anläggningen i Kilsbergen ha beräknats till 900,000 kronor i propositionen, men det är uppenbart, att däri icke har medtagits någon ränta på det kapital, som staten förlorar, genom att domänstyrelsens skogsbruk här till större delen måste upphöra. Man nämner visserligen en siffra och beräknar denna förlust till tre miljoner, men i den skrivelse från en ledamot av fritidsutredningen, som jag nyss talade om, kommer författaren fram till ett kapitalvärde av åtta miljoner, som skulle spolieras genom denna anläggning. Det är klart, att även om man räknar med det mindre beloppet, är det en bra slant att lägga som motvikt mot de kostnader, som givetvis skulle vara förenade med att ha skjutfält förlagt så långt norrut som i övre Dalarna.

För övrigt finns det utan tvivel andra, mindre värdefulla områden även i mellersta Sverige, som man skulle kunna fundera på i detta sammanhang. Örebro stad har vid sina uppvaktningar gett anvisning på flera sådana, bland annat ett, som ligger i Värmland, inte långt från Kristinehamn. Men vi ha fått ett mycket starkt intryck av att de militära auktoriteterna ha ägnat dessa anvisningar en ganska förströdd uppmärksamhet och att någon allvarlig undersökning av dessa områdens lämplighet inte har skett.

Men om man bortser från fritidsintresset och Örebro stads speciella önskemål, finns det en annan sak, som man inte får glömma, nämligen konsekvenserna för den befolkning, som drabbas av att skjutfältet förlägges till Villingsberg. Det finns ett rätt stort antal arrendatorer, skogsbrukare som äro bosatta på dessa områden. De skulle få ge sig i väg. För bygden betyder det åtskilligt, att dessa boställen försvinna. I propositionen påpekas, att de evakuerade arrendatorerna inte behöva bli lottlösa; de kunna vara säkra på att i olika befattningar få arbete vid skjutfältet. Men ur social och ekonomisk synpunkt innebär i alla fall denna förändring en förlust. En daglönare vid ett skjutfält är en lägre typ än en skogsarrendator, både ur ekonomisk och social synpunkt.

Vid uppvaktningar från denna befolknings sida hos statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ha vi fått ett starkt intryck av försvarsministerns goda vilja att sörja för dessa människor. Jag tror dock inte man kan säga, att

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
denna fråga har lösts på ett tillfredsställande sätt, vare sig i propositionen eller i statsutskottets förslag, där man dock har gjort ett mycket välvilligt uttalande utan att föreslå några andra åtgärder. Det belopp, som är tänkt såsom ersättning till arrendatorerna, är säkert inte tillräckligt. Det finns bl. a. många gamla där, som ha suttit på sina små ställen under praktiskt taget hela sitt liv. De kunna inte längre ge sig ut på den fria marknaden och söka arbete, och deras kondition lämpar sig kanske inte heller för daglönarjobb vid skjutbanan. De kunna heller inte leva på de små ersättningar, som enligt propositionen ha avtalats mellan dem och domänstyrelsen. Om detta förslag bifalles, blir det säkert i fortsättningen en uppgift för riksdagen att sörja för dessa människor på ett bättre sätt än som föreslås i propositionen och statsutskottets utlåtande. Men en sak är säker: både ur samhällelig och ur denna befolknings synpunkt hade det varit bäst, om denna kalk hade tagits ifrån oss.

Herr talman! Jag har den uppfattningen, att denna sak inte har behandlats med tillräcklig objektivitet och omsorg från de militära myndigheternas sida. Jag anser, att detta motiverar, att riksdagen i dag icke fattar ett positivt beslut utan avslår den kungl. propositionen i denna del. Man kan ju invända, att detta regemente snart kommer till, och att det behöver ha ett skjutfält. Men som det också framhålles i den skrivelse, som jag nyss talade om, är det ju här inte fråga om någon beredskapsåtgärd, som tar sikte på den omedelbart föreliggande situationen, utan det är en sak, som pekar mot framtiden. Anläggningen av detta skjutfält beräknas ta en tid av omkring tre år i anspråk. Man kan alltså inte säga, att det hastar, att det är absolut nödvändigt att riksdagen fattar ett positivt beslut i dag. Vi kunna vila på hanen och göra denna fråga till föremål för en grundligare utredning än den, som ligger bakom propositionens och statsutskottets förslag.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag har sagt ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Åqvist anförda reservationen.

Häri instämde herr *Sandén*.

Herr **Krügel**: Herr talman! Jag ber att få instämma i herr andre vice talmannens nyss hållna anförande i denna sak, men jag ber också att få tillägga några egna synpunkter på frågan.

Det är inte bara Örebro stads befolknings intressen, som beröras av den planerade förläggningen av skjutfältet till Villingsbergsområdet i Kilsbergen. Nästan alla övriga Närkesbor, i vart fall alla, som bygga och bo på slättbygden söder om staden — alltså ett betydligt större antal än Örebroborna — dela med stadsbefolkningen dess bekymmer över att bliva berövade ett så värdefullt fritids- och rekreationsområde som Kilsbergen.

Landskapet söder om staden, eller den del, som begränsas av orterna Länås, Vretstorp, Pålsboda, Fjugesta och Kil, är en typisk slättbygd, praktiskt taget utan sjöar och skog. Dess befolkning är också för det nu så vanliga friluftslivet hänvisad till Kilsbergen med därinom liggande Villingsberg. Rik förekomst inom detta område på skog, sjöar och vattendrag samt terräng särskilt lämpad för exempelvis skidåkning har gjort att Närkes befolkning, alltså även den på slättbygden bosatta, under söndagar och helgdagar samt fritid i övrigt sökt sig dit upp. Från Örebro och andra större orter inom nämnda slättbygd utgå också inte sällan vinter som sommar stora samlingar av folk med Kilsbergen som mål för weekendifirandet. Betecknande för denna Bergslags betydelse för den friluftssälskande delen av människorna i Närke är, att de ofta återkommande besöken i detta område skänkt åt varje ortsgrupp, för

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
att inte säga varje familj, en viss dispositionsrätt till det område i friluftservatet, om jag får kalla det så, som de upprepade besöken nästan alltid gällt. Respekt har också under årens lopp vunnits för ett sådant betraktelsesätt. Den ena gruppen tränger inte in på den andras område eller, låt oss kalla det så, tomt.

Det är också påtagligt, att denna Bergslag såväl ur nöjes- som ur hälsosynpunkt är av största betydelse, och det är därför förklarligt, om den befolkning, som berörs av förslaget om förläggning dit av skjutfältet, under sorg tagit del av meddelandet härom. Den har gjort det så mycket mer som den inte kunnat tillägna sig den uppfattningen, att Villingsbergsområdet är det enda i trakten till skjutfält lämpliga. Det hävdas i stället med bestämdhet att andra för det militära ändamålet lika tjänliga områden stå till förfogande i trakten, men att dessa områden icke tagits i skärskådande eller ens diskuterats. Hade så skett men ställningstagandet ändå blivit detsamma, skulle oppositionen icke vuxit sig så stark som nu är fallet, i längden naturligtvis till ogagn för vår militär och därmed vårt försvar.

En närmare granskning av befolkningens synpunkt på förläggningsproblemet har också givit belägg för att därunder döljer sig en verklighet att ta vara på. Sålunda har jag erfarit, att i närheten av Villingsbergsområdet, mellan Karlskoga och Nora, hela bruksområdet under Karlsdal, som också äges av staten, lär kunna ställas till förfogande för ändamålet. Marken där och växtligheten på denna torde i stort sett likna den å Villingsberg. Avståndet mellan Kristinehamn och Karlsdal är icke heller avsevärt större än mellan Kristinehamn och Villingsberg, eller omkring fyra mil. Men härtill kommer, att bebyggelsen å Karlsdalsområdet är betydligt mindre än å Villingsberg, och detta alternativ alltså med hänsyn härtill ur ekonomisk och social synpunkt att föredraga.

Vi ha inte heller kunnat bortse från torparnas och arrendatorernas rent personliga önskningsar. Dessa människor ha i många fall växt fast vid den torva de brukat och vilja inte lämna den, och härtill bör hänsyn tagas.

Ur militär synpunkt däremot vågar jag naturligtvis inte anmäla någon uppfattning rörande det ena områdets lämplighet i förhållande till det andra. Den utredning, som föreligger om Villingsberg, ger heller inte någon handledning därtill. Sistnämnda områdes förträfflighet i förhållande till de andra, varmed det har jämförts, har motiverats bl. a. med att det militärt sett är överlägset. Inför dessa skäl har man böjt sig. För den icke sakkunnige ter sig emellertid Karlsdalsområdet i det närmaste lika med Villingsbergsområdet. Storleken av de båda områdena torde också vara i det närmaste lika.

Men även andra områden stå säkerligen att uppbringa för ändamålet. Jag vill i det sammanhanget peka på ett stort skogsområde mellan Karlskoga och Loka, som säkert skulle räckta till flera skjutfält, men som mig veterligt icke tagits i betraktande. Dessutom är ju Bergslagen ett vidsträckt område och marken på många ställen där är ur produktionssynpunkt inte särdeles värdefull. Däremot vill jag inte påstå, att de andra alternativ, som omnämnas i propositionen, böra ägnas ytterligare uppmärksamhet. Avståndet mellan Kristinehamn och dessa områden är ju så stort, att även en icke militär förstår, att de måste finnas för ändamålet obekväma.

Av vad jag sagt framgår alltså att det inte beror på någon principiell ovilja hos mig eller någon annan i mitt hemlän, att vi funnit förläggningsen av skjutfältet till Villingsberg olämplig. Karlsdal ligger också inom vårt län, varför vi skulle kunna tyckas ha lika stor anledning att protestera mot det projektet, men det göra vi inte. Vi tro att alla de tyngande militära bördor, vi sedan år bära och kanske nödgas se ytterligare utökade, äro nödvändiga

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

för vår säkerhet, vår trygghet. Men det har syntts oss, att om anstalter av det slag det här gäller kunna utbyggas, åstadkommas utan att de civila intressen, jag berört, behöva trängas åt sidan, detta är att föredraga. Och vår mening är, att icke allt gjorts för att övertyga oss på denna punkt.

Försvaret har, får jag jag kalla det så, högkonjunktur nu, och det är därför möjligt att lämna civilbefolkningens synpunkter obeaktade. Men är det klokt? Jag tror det inte. Försvarets män böra icke i sitt handlande begagna sig av något särläge. Det hämnar sig till ogagn för försvarets egna intressen. Utvecklingen har kommit militären att bli ett med oss, inte som förr någonting utanför eller över samhället, och det värdesätta vi civila. Måne det inte också är därför vi utan knot bära alla de bördor försvaret pålägger oss? Men denna samhörighet bör finna sitt erkännande hos båda parterna. Militären måste försöka förstå de civila, även om de någon gång anmäla avvikande mening. I varje fall böra den sistnämnda partens synpunkter upptas till prövning. Sker icke detta, är jag rädd att en onödigt spänning mellan de båda elementen åter kommer till synes, och en sådan utveckling är icke önskvärd.

Själv vill militären kanske inte knyta an till detta mitt resonemang. Dess sinne för psykologiska effekter brukar inte vara särskilt utpräglat.

Statsrådet Sköld är inte närvarande; jag hade annars tänkt att vädja till honom att inte påkalla ett beslut i dag i enlighet med utskottets förslag, som helt ansluter sig till det militära, utan, som herr Äqvist uttrycker det i sin reservation, medgiva ny, förutsättningslös utredning.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till herr Äqvists reservation.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När jag begärde ordet var det inte för att yttra mig om den punkt i betänkandet, som de båda sista ärade talarna berört — i detta avseende fick jag under utskottsbehandlingen den uppfattningen, att det inte var något annat att göra än att ansluta sig till det slut, vartill utskottet kommit. Jag begärde alltså ordet för att yttra mig om en annan punkt i betänkandet, nämligen den som rör utvidgningen av Hallands regementets kasernområde och som återfinnes på sidorna 10, 11 och 12.

Jag ber först att få påpeka, att utskottet gör följande uttalande: »Utskottet förutsätter emellertid, att frågan om de föreslagna markförvärven göres till föremål för ytterligare utredning, innan definitivt beslut i ärendet fattas, och att därvid särskild uppmärksamhet ägnas spørsmålet om ordnandet av de omstridda trafikfrågorna.»

Jag vill begagna tillfället att kraftigt understryka det krav, som utskottet sålunda framställt i sitt utlåtande. Detta uttalande har tillkommit efter ett allvarligt övervägande att avstyrka den kungl. propositionen i denna del, men man har stannat för att ge möjligheter till en omprövning, med vitsordande av att regementets kasernområde behöver utvidgas för de nya uppgifter, som det kommer att få.

Det föreslås nu förvärv av ett område från Wallbergs fabriks aktiebolag — det gäller mark som tillhör det av detta bolag ägda — samt ett område från Halmstads stad, vilka ligga intill varandra. Enligt propositionen ha kostnaderna härför beräknats till 225,000 kronor. Med staden har överenskommelse träffats, medan Slottsmöllans fabriks aktiebolag, det största och äldsta industri-företaget i Halmstad, energiskt protesterar mot detta markförvärv. Marken ligger alldeles intill fabriksområdet — på ett ställe så nära som omkring 40 meter från området för företagets tegelbruk. Verkställda borrhningar ha, efter vad jag fick höra då jag var hemma i pingst och av rent intresse för saken reste ned och besåg dessa områden, resulterat i att man påvisat förekomsten av lera, som det är angeläget för tegelbruket att få tillvarata, och detta kommer uppenbarli-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
gen att höja priset högst väsentligt. Som sagt, vederbörande markägare vill inte till något pris släppa till detta område, som ligger i anslutning till dess egen fabriksverksamhet. Nu har det begärts att det skall verkställas expropriation för att på det sättet tvångsvis förvärva marken.

Det är emellertid en annan sak, som är alldeles särskilt värd att uppmärksamma i detta sammanhang, och det är trafikfrågorna. Enligt de redogörelser som ha lämnats — det har förekommit uppvaktningar från bolaget i ett par omgångar, varvid man delgivit sina bekymmer och företett kartor och ritningar och alternativa förslag — skulle det ha framförts ett förslag om länshuvudvägens — d. v. s. Göteborgsvägens — sträckning nedanför detta område igenom själva fabriksområdet på ett sätt, som skulle inverka störande på verksamheten. Över detta förslag ha, såvitt jag har kunnat finna av de uppgifter jag inhämtat, vägmyndigheterna icke blivit hörda. Det är detta som givit utskottet anledning att här skriva, att särskild uppmärksamhet bör ägnas de omstridda trafikfrågorna. Även från denna synpunkt bestrider Wallbergs fabriks aktiebolag energiskt, att den allmänna huvudvägen skulle få dragas igenom å ena sidan fabriksområdet och å andra sidan området för disponentbostäder samt trädgårdar och parker inom området.

Det har synts mig som om det funnes fog för de erinringar, som på detta sätt gjorts, och att sålunda en ny omprövning av trafikfrågorna måste ske. Denna omprövning skulle här kunna föranleda, såvitt jag kunnat sluta mig till av de förfrågningar jag gjort, att huvudvägen skulle kunna dragas just över eller åtminstone ganska nära intill det område, som Halmstads stad erbjudit sig att sälja. Ett oreserverat bifall till den kungl. propositionen och en bebyggelse av området med byggnader av olika slag för detta cykelregementes behov skulle låsa fast vägfrågornas utveckling på ett sätt, som skulle lända till stor skada. Det är en angelägen sak att, innan någonting företages med detta område, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och övriga vägmyndigheter bli inkopplade på frågan och bli hörda rörande lösningen av frågan om den allmänna vägens indragande till Halmstad.

Det är således detta som ligger bakom utskottets uttalande, och jag understryker ännu en gång angelägenheten av en omprövning i denna del. Men jag vill gå ännu ett steg längre, då jag nu i alla fall kommit att yttra mig i trafikfrågor. Det har icke undgått uppmärksamheten att de militära myndigheterna vid förvärv av markområden icke tillräckligt beaktat, på vad sätt dessa markförvärv kunna komma i konflikt just med trafikfrågornas lösning. Vi ha ett sådant fall också beträffande Hallands flygflottilj, vars område nu håller på att iordningställas vid Halmstad. Vi ha under förra året haft mycket ingående överläggningar och mött stora besvärligheter med hänsyn till det förhållandet, att vid planeringen och kostnadsberäkningarna för tillkomsten av detta flygfält trafikfrågorna uppenbarligen icke tillräckligt beaktats. Man hade helt enkelt räknat med att kunna nedlägga en allmän väg genom Vapnö kommun, vilket sedermera visade sig icke vara möjligt — det gällde en allmän väg som går genom det nu under byggnad varande flygfältets område. Jag har därför, i viss anslutning till vad jag nu sagt, också velat framhålla och för departementschefen uttala önskvärdheten av att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och övriga vägmyndigheter, även de lokala, bli hörda, när markförvärv för militära ändamål komma till stånd. Erfarenheterna ha nu givit vid handen att detta torde vara nödvändigt. Sker inte så, torde det komma att resas krav på att statsutskottet i de fall, där sådant behov föreligger, måste verkställa remiss till vederbörande vägmyndigheter. Det går inte att lita på de stadskommunala utredningarna när det gäller de allmänna vägarnas anslutning förbi dessa militära områden, ty städerna äro som bekant så intresserade av att draga till sig an-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
läggningar av detta slag, att trafiksynpunkterna, sedda i ett vidare sammanhang, icke alltid bli tillräckligt beaktade. Därför måste det resas krav på att vägtrafikmyndigheterna få avgiva sitt yttrande i ärenden av detta slag.

Nu är det väl att hoppas att detta kommer att ske beträffande de markområden, som avsetts för Hallands regemente. Jag vill också i anslutning därtill säga, att alla möjligheter icke äro uteslutna att finna ett markområde norr eller nordväst om regementet åt Vapnöhället, som kan vara lämpligt. Det är möjligt att det beträffande den del, som ligger närmast regementet, kan bli besvärligare när det gäller kostnadsfrågan, men sedermera därutånför stå stora möjligheter öppna.

Med detta, herr talman, har jag icke velat annat än i såväl denna som i övriga punkter yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pauli: Herr talman! Jag har tillåtit mig att anteckna en blank reservation till detta utlåtande. Den avser den fråga, som de båda första talarna i debatten berörde, och alltså inte den fråga som utskottets ordförande nu senast uppehöll sig vid. När jag har antecknat denna reservation, har det icke skett på grund av några särskilda lokala intressen. Jag representerar inte, som herr andre vice talmannen och herr Krügel, de ifrågavarande trakterna, och jag gör inte anspråk på någon lokalkännedom. Vad som föranledde mig att yttra mig i denna sak i utskottet och att genom reservationen skaffa mig en utgångspunkt för ett anförande i kammaren, var mera vad man skulle kunna kalla de principiella synpunkterna, vilka även herr Krügel var inne på i slutet av sitt anförande.

Jag instämmer med honom däri, att det är en i högsta grad glädjande företeelse att vi under de senare åren i Sverige ha nått fram till nationell enighet och samling beträffande vår försvarsfråga. Denna solidaritet mellan de militära och civila intressena omkring det, som rör rikets försvar och värnandet av våra fria institutioner, bör emellertid medföra ömsesidiga förpliktelser. Det förefaller som om man från försvarets sida inte alltid hade denna sak riktigt klar för sig. Jag hade anledning för kort tid sedan att framställa en interpellation som rörde en särskild Stockholmsfråga, nämligen rekvisitionen av Liljevalchs konsthall, och vilken försvarsministern nyligen besvarade. Jag påtalade där att man tydligen inte hade gjort sig den möda, som man skulle ha kunnat, för att tillgodose de intressen som representeras av den rekvirerade konsthallen. Man hade i varje fall inte gjort sig någon brådska med saken.

Nu har det i denna fråga också gjorts gällande, att man inte har prövat alla de möjligheter som kunde ha förelegat att skaffa mark för detta artilleriskjutfält på annan lämplig plats. Det nämndes av herr Krügel att sådana ställen skulle man kunna finna inom Bergslagen utan att behöva gå till så avlägset belägna platser som t. ex. Älvdalen, vilken annars i propositionen utpekats som en lämplig terräng, men dit avståndet anses vara för stort. Det har för övrigt också framhållits av den medlem av fritidsutredningen, som herr andre vice talmannen återopade, att man kan ifrågasätta huruvida inte även Älvdalen skulle kunna vara en lämplig plats, eftersom själva färden dit och hem kunde vara en ganska ändamålsenlig övning för ifrågavarande förband. Det är en sak som jag inte ur militär synpunkt kan bedöma, men som jag tycker att man som lekman inte kan alldeles bortse ifrån.

Jag har inte någon möjlighet att avgöra sanningsvärdet av de uppgifter, som här komma fram från olika håll, då man å ena sidan säger att ett mycket stort antal platser prövats, å andra sidan påstår att man icke gjort denna prövning så omfattande som borde ha varit möjligt. Jag vill dock nämna att herr Carl Nordenson för sin del anser, att om fritidsutredningen fått skülig remisstid på

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
sig, hade den med det stora material, som hopbragts om våra kronodomäner, kunnat lämna anvisning på andra lämpliga områden än det i propositionen nämnda.

Vad man måste uppmärksamma i denna fråga är påpekandet, att en så pass intresserad part som länsstyrelsen i Örebro län inte tycks ha fått ärendet remitterat till sig. Från fritidsutredningens sida har det påmint om förhållandena i England, där en delegation från utredningen för några år sedan hade tillfälle att studera förhållandena. Där kunna de lokala organen inte skjutas åt sidan av de militära, säges det, utan i det allra första stadiet av frågan måste respektive county council, d. v. s. landstinget, höras. Om enighet då inte kan nås, går ärendet enligt gällande författningar till regeringens chief planning engineer, den högste planerande ingenjören, som föredrar ärendet i hälsovårdsdepartementet. Detta framhålles såsom en motsats till förhållandena i Sverige, där i detta fall vederbörande länsstyrelse icke har blivit hörd.

Det är en del sådana omständigheter som föranleda den reflexionen, att man nog från de militära myndigheternas sida i sådana här fall har en benägenhet att gå en smula hänsynslöst fram. Det har sagts både av departementschefen och utskottet, att frågor som denna måste få formen av en avvägning mellan å ena sidan de skäl som tala för ett markområdes ianspråktagande för militärt ändamål och å andra sidan de olägenheter som därigenom uppstå. Och så förklarar utskottet, »att ur angivna synpunkter finner utskottet sig kunna biträda det av departementschefen framlagda förslaget» att förlägga skjutfältet till Villingsberg. Jag tycker att utskottets slutsats är något hastig. Den tycks innebära att de militära synpunkterna i detta fall äro så utomordentligt tungt vägande, att varken hänsynen till de ekonomiska synpunkterna — kostnaderna bli tydligen avsevärt större än vad som från början förutsetts — eller till de sociala synpunkterna, till områdets karaktär av fritidsområde, till den där boende befolkningen o. s. v., ha kunnat ställas upp emot de militära. Det är detta som jag för min del haft svårt att bli övertygad om.

När jag avgav min reservation inom utskottet, skedde det huvudsakligen från rent principiella utgångspunkter, men jag måste säga att de upplysningar, som senare ha givits i ärendet, föranlett mig att i den förevarande detaljfrågan anse, att en ytterligare utredning kan vara motiverad. Det är ju inte så att detta avgörande i särskild hög grad är brådskande. Det är inte något som kan kallas en beredskapsåtgärd. Under alla förhållanden skulle det dröja tre år innan skjutfältet kan tagas i praktiskt bruk. Då bör man väl kunna kosta på sig att pröva frågan ytterligare en gång.

Det är med hänsyn härtill, herr talman, som jag ber att få instämma i det yrkande, som här först har gjorts av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det som mest förvånar mig i denna fråga är att den siste ärade talaren anslöt sig till yrkandet om förnyad utredning. Ty jag tycker ju att en person, som tillhör statsutskottet, väl ändå skulle ha kunnat skaffa sig upplysning om att om någon markfråga har blivit utredd till det yttersta, så är det just den som nu föreligger till avgörande.

Riksdagen beslöt i fjol att Bergslagens artilleriregemente skulle förläggas till Kristinehamn. Detta regemente måste ha ett skjutfält. Det har nu under ett års tid pågått de mest intensiva utredningar för att finna lämpliga platser. Herr Pauli nämnde, att om fritidsutredningen hade fått tid på sig skulle den med utnyttjande av sitt rika material om våra kronodomäner ha kunnat ge anvisning på någon annan plats. Ärade kammarledamöter! Domänstyrelsen har naturligtvis ingen lust att bli av med Villingsbergs kronopark. Domänstyrelsen har fått uppdraget från Kungl. Maj:t att ge anvisning på annat

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
kronomarksområde, som skulle kunna vara lämpligt, och domänstyrelsen, som väl ändå känner dessa ting bra mycket bättre än fritidsutredningen, har kommit till det resultatet att det inte finns något annat alternativ till Villingsberg än Älvdalen och Hede.

Varför välja vi då inte Älvdalen eller Hede? Herr Pauli förmenade, att ur militär synpunkt skulle det väl gå för sig med transporterna dit och därifrån. Jag tror emellertid att var och en, som vill tänka sig litet djupare in i saken, finner att det ur militär synpunkt skulle vara nästan hopplöst att ha ett regemente i Kristinehamn och ett skjutfält i Älvdalen, som ligger 35 mil därifrån. Om man skall kunna bedriva en ordentlig skjututbildning måste det ju gå till på det sättet, att de värnpliktiga hemma på regementets ordinarie övningsfält genomgå en viss utbildning. När de ha kommit till ett visst stadium av utbildningen få de gå ut och pröva de vunna färdigheterna i tillämpningsövningar i form av skarpskjutningar. Så vänder man tillbaka hem igen och fortsätter att bygga på utbildningen, därefter går man ut till nya prov på skjutfältet, och så går det fram och tillbaka. Man låter på det sättet skjututbildningen bli en kontinuerlig del av hela den allmänna värnpliktsutbildningen. Om man emellertid förlägger skjutfältet 35 mil från övningsplatsen, blir resultatet uppenbarligen, att varje års kontingent av värnpliktiga får ligga på den ordinarie övningsplatsen hela rekrytutbildningen i sträck utan förbindelse med skjutfältet och utbildningen i skarpskjutning får å sin sida bedrivas i ett sträck.

Jag behöver väl inte säga mer för att kammarens ledamöter genast skola inse, att denna form för militär utbildning icke kan tillrådas. Följaktligen ha vi varit nödsakade att finna ett område för skjutfältet, som ligger något så när inom räckhåll för Kristinehamn. Och militären har icke vid sitt undersökningsarbete gått hänsynslöst till väga. Militären har icke från början varit inställd på Villingsberg. Jag kan för min del utan tvekan förklara att hela den trakt, som kan komma i fråga, är finkammad — hela Tiveden är genomsökt, hela den omgivande Bergslagen är genomsökt på det mest noggranna och minutiösa sätt. När en föregående talare har förklarat, att han vet att det finns andra fält, och när jag hört från andra håll uppgivas, att vad man brukar kalla omdömesgilla personer uttalar att det finns andra fält att taga i anspråk, stämplar jag detta som överdrift. Det måste bero på att vederbörande inte gjort klart för sig de fordringar, som måste ställas på ett skjutfält å ena sidan, och å andra sidan på de olika lokaliteternas beskaffenhet. Efter en mycket noggrann undersökning kommo de militära myndigheterna fram till sex olika möjligheter, som var för sig ytterligare mycket noggrant rekognoscerades: ett område vid Laxå, ett område sydväst och väster om sjön Toften, ett område, som vi kalla Stadraområdet, inom Hällefors bruk, av vilket domänstyrelsen har en bit liksom även Stribergs gruvaktiebolag, vidare ett alternativ som vi kalla Alkvetternområdet, ett femte som vi kalla Kungsskogen norr om Kristinehamn, samt slutligen det sjätte, Villingsberg.

Med detta hade vi fått fram allt som fanns tänkbart i fråga om skjutfältsmöjligheter för denna trakt. Dessa fält prövades sedan ur olika synpunkter — naturligtvis även ur militär synpunkt — och det är ju klart att man haft en viss förkärlek för de fält, som varit de bästa ur militär synpunkt. Man kom då till det resultatet, att Villingsbergsområdet är utmärkt som skjutfält. Laxåområdet är också lämpligt som skjutfält, området väster och sydväst om sjön Toften likaså. Följaktligen finns det bland de sex alternativen tre, som skulle duga som skjutfält, och av dessa är Villingsbergsområdet det bästa.

Därefter prövade vi varje förslag med hänsyn till den befolkning, som bor inom området. Resultatet blev att befolkningen inom Villingsbergsområdet är den minsta. På de andra områdena är bebyggelsen avsevärt mycket större,

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
och ett mycket större antal människor skulle där få gå från gård och grund och försvinna från platsen. Vi prövade frågan också ur industriell synpunkt. Laxåförslaget kunde vi då inte taga, helt naturligt, även om det var lämpligt som skjutfält — jag tror kammaren förstår detta, om jag säger att tusen människor skulle behöva flyttas från området, att ett modernt sågverk skulle behöva läggas ned, att trakten kring Laxsjöarna är ett turistcentrum, där det ligger ett fyrtiotal sommarvillor, som skulle behöva inlösas o. s. v. Även området kring sjön Toften, som var lämpligt ur militär synpunkt, var högst olämpligt ur industriell synpunkt, emedan Hasselfors bruk skulle få ett sågverk att hänga i luften om vi toge detta område.

Beträffande Villingsberg beröres ingen annan industri än Valåsens sågverk. Men jag har efter mina undersökningar kommit till den bestämda uppfattningen, att detta sågverk kan drivas i full utsträckning även i fortsättningen, ty domänstyrelsen har möjlighet att förse detta sågverk med timmer. Följaktligen blev resultatet av dessa undersökningar, att Villingsberg är bäst ur militär synpunkt, att det är en förhållandevis liten befolkning, som behöver flyttas från området, och att det inte medför några industriella konsekvenser. Det är därför fullkomligt naturligt, att detta alternativ valdes, och jag försäkrar, att en fortsatt utredning icke kommer att leda till ett ur någon synpunkt bättre resultat. Det betraktar jag som uteslutet. Efter de erfarenheter, som jag har fått om möjligheterna att skaffa skjutfält i detta land, är jag övertygad om att en fortsatt utredning icke kommer att leda till något nytt resultat.

Ett skjutfält behövs! Det behövs icke endast för Bergslagens artilleriregemente utan för hela det svenska arméartilleriet. Låt mig säga rent ut, även om det kanske är en smula oförsiktigt: hittills ha vi icke kunnat skjuta på något skjutfält med stridsladdning för våra moderna kanoner! Vi ha icke kunnat göra det, ty vi ha icke sådana skjutfält och ha ytterst svårt att få det. När vi skola skjuta med högsta stridsladdning, måste vi skjuta mot mål på sjön, och det kan icke vara samma övning för ett lantmilitärt artilleri. Vår artilleriskjutskola ligger på Skillingaryd, som ju är det bästa skjutfält som vi ha, ty det har någon längd att tala om, men det är för smalt. För de moderna haubitserna är säkerhetsområdet där alldeles för smalt, och det händer ständiga olyckstillbud. Förra året var det en övningsprojektil som gick igenom en verkstad i Vaggeryds samhälle, gudskelov under en måltidsrast, så att ingen olycka inträffade. Jag anför detta endast för att visa herrarna, hur svårt vi ha att skaffa ett ordentligt skjutfält. Det är högst nödvändigt, att vi få ett sådant. Det kunna vi få vid Villingsberg, utan att det medför några sociala eller ekonomiska nackdelar av en sådan räckvidd, att vi skulle kunna få ett motsvarande resultat bättre på annat ställe.

Jag kommer så till en annan sida av saken, nämligen frågan om Kilsbergen såsom fritidsområde. Särskilt Örebrorepresentanterna göra ju detta till en ofantligt stor fråga. För min del måste jag säga, att denna fråga har blåsts upp till en känslosak och kanske också till en prestigefråga, ty i realiteten är den icke av den omfattning, som man här gör den till. Skjutfältet på Villingsberg omfattar 10,000 hektar. Den skogbeväxta delen av Kilsbergen utgör 50,000 hektar. Det gäller således här en femtedel av Kilsbergens skogsområde och den del som ligger längst bort ifrån Örebro och Kumla. Man kanske invänder, att vi ju också ha Bofors och Karlskoga att tänka på. Ja, men det finns ju så rika möjligheter för Bofors invånare till friluftsliv i stadens närmaste omgivningar att det icke är nödvändigt för dem att ha Kilsbergen. Låt mig endast peka på hela Karlsdals kronopark och den del av Villingsbergs kronopark, som ligger söder om landsvägen Karlskoga—Örebro. Dessa områden röra vi icke, och de ligga ju delvis alldeles inpå knutarna till Bofors. Det finns

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

också många andra områden. Ingen av de fritidsanordningar, som ha vidtagits, ligger inom området för det planerade skjutfältet. Annaboda ligger mer än en kilometer söder därom, och Tomasboda, eller vad den andra platsen heter, ligger ett par kilometer nordost om detta område. Det finns inga fritidsanordningar, som beröra det föreslagna området, mer än en liten slinga av ett skidspår, som går in över en spets av säkerhetsområdet. Det är en enkel sak, ifall man icke vill ge sig in på skjutfältets område, att lägga skidspåret litet utanför. Här finns så oändligt stora utrymmen för friluftsliv i denna bygd även om detta skjutfält tages, att det icke finns någon anledning att göra denna fråga till den stora sak som den här gjorts till.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att när fritidsutredningen avstyrkte det föreliggande förslaget, skedde detta icke med den motiveringen, att det område, som det här är fråga om, behövs för friluftsliv. Motiveringen var i stället, att fritidsutredningen befarade, att detta endast var en början och att de militära myndigheterna skulle fortsätta att kräva utökade områden, varigenom man så småningom skulle spolia Kilsbergens fritidsområde. Men det finns icke några sådana planer. Det har funnits en tanke på visst militärt håll att begära den del av Villingsbergs kronopark, som ligger söder om landsvägen Karlskoga—Örebro, för att göra en infanteriskjutskola i anslutning till artilleri skjutfältet. Den tanken är emellertid nu uppgiven. Vi komma icke att få loss några pengar, och det blir icke tal om någon anläggning för infanteriskjutskolan. Den får ligga kvar på Rosersberg, och det är ingenting att göra åt den saken. Det kommer säkerligen icke några anspråk från militärt håll på att få några utökningar av det nu föreslagna området, så att jag tror nog att resten, d. v. s. den största delen av Kilsbergen, skall ligga utanför militärväsendets rämärken och vara tillgängligt för friluftsfolket. Det är så stora områden att de väl räcka till.

Jag vill sluta med att säga, att det område, som tages för skjutfältet, är en liten del av Kilsbergen, och det kan icke påverka friluftslivet. Det område, som här föreslås, är det bästa som efter oerhört noggranna undersökningar har kunnat uppbringas. Det är det bästa icke endast ur militär synpunkt utan också bäst med hänsyn till de relativt små sociala och ekonomiska konsekvenser, som följa av förslagets realiserande. Jag kan försäkra, att regeringen har prövat denna fråga oerhört ingående. Alla invändningar ha blivit prövade, och regeringen har kommit till det resultatet, att det här icke är något annat att göra, utan detta är det bästa förslaget. Statsutskottet har prövat saken och haft över sig hela denna opinion, och den överväldigande delen av statsutskottet har kommit till samma uppfattning. Det kan icke vara reson i att kammaren skulle intaga en annan ståndpunkt, ty utskottets förslag vilar på en fast och reell grund som tål att stå på och som det icke finns anledning att rasera med en ny utredning, som icke kan leda till annat resultat och som väl till sin yttersta konsekvens skulle få att Bergslagens artilleriregemente icke får något skjutfält. Det ansvaret kan i varje fall icke jag för min del taga.

Herr **Åqvist**: Herr talman! Det är säkerligen ingen av kammarens ledamöter som bestrider riktigheten av herr försvarsministerns uttalande, att Villingsbergsområdet i Kilsbergen skulle vara det lämpligaste som står att uppleta för anordnande av skjutfält för Bergslagens artilleriregemente. Jag förstår mycket väl herr statsrådets synpunkter, men det synes mig ändå icke vara nödvändigt att ovillkorligen förlägga skjutfältet till ett område, som sedan mycket länge är taget i anspråk såsom fritidsområde, även om det för övrigt är lämpligt. Då jag utgår ifrån att icke alla av kammarens ärade ledamöter haft tillfälle att läsa den motion, som jag tillsammans med en del andra leda-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
möter har väckt i denna kammare, ber jag, herr talman, att få anföra några synpunkter ur motionen, som tala för den ståndpunkt som jag har intagit.

Kilsbergen är en skogbevuxen med talrika sjöar försedd vildmark, vartill maken icke står att uppleta så långt söderut i landet, således ett fritidsområde av betagande skönhet. Kilsbergen äro kända för sin härliga norrlandsnatur och uppskattade av befolkningen i tätorterna däromkring: Örebro med sina 56,000 invånare, Kumla med 6,300 och Karlskoga med 29,000 invånare.

Kilsbergen utgöra en mycket anlitad tillflyktsort för rekreation, sport och friluftsliv överhuvud taget, såväl vinter- som sommartid, främst för befolkningen i dessa tätorter, i vars omgivningar i övrigt tillgång saknas till annat lämpligt område inom räckhåll och med nöjaktiga kommunikationer.

Drätselkammarens i Örebro ordförande, direktör P. A. Wiklund, har i en intervju i Social-Demokraten för en tid sedan uttalat, att Örebro ju i hög grad är en arbetarstad och att arbetarna icke ha råd att kosta på sig längre och dyrare resor. De hålla sig därför i närheten av sin hemort, och Kilsbergen är i egenskap av fritidsreservat än viktigare för dem än för andra.

En stadsbefolkning på omkring 90,000 personer är alltså beroende av detta fritidsreservat, men det är icke allenast befolkningen i de nämnda Närkesstäderna, som besöker Kilsbergen, utan det är folk från hela landet, och en ärad ledamot av statsutskottet uttalade vid utskottets behandling av frågan, att det är ett fritidsreservat för hela landet.

Herr Wiklund säger också, att det icke är för mycket sagt, att hela Örebro län med spänning emotser riksdagens beslut. Man har svårt att tänka sig, att statsmakterna skola kunna ignorera det från så många håll framsprungna önskemålet, att Kilsbergen måtte få bibehålla sin hittillsvarande fria karaktär för de närliggande stadsbefolkningarnas fritidsvistelse och rekreation.

Enskilda sammanslutningar ha nedlagt ett uppförande och ytterst behjärtansvärt arbete för att åstadkomma lämpliga replipunkter för friluftsfolket vid utnyttjande av detta idealiska fritidsområde, och en rad anläggningar, delvis tillkomna med bidrag från fonder för friluftslivets främjande, ha under årens lopp kommit till stånd i mer eller mindre omedelbar närhet av det planerade skjutfältsområdet. Speciellt i terrängen omkring Ännaboda, sydväst om och invid skjutfältsområdet, har en hel fritidsby med olika anläggningar vuxit upp. Vidare vill jag nämna ett större vandrarhem vid Tomasboda och en omfattande central anläggning vid nyssnämnda Ännaboda, ett sporthem med möjligheter till övernattnings och utspisnings för ett betydande antal gäster; allt detta föreligger nu utarbetat och har förts så långt, att anslag ur fonden för friluftslivets främjande beviljats till markförvärv för vandrarhemmet. Statens fritidsnämnd och arbetsmarknadskommissionen ha tillstyrkt anslag av allmänna medel för sporthemmet.

Det är också andra kulturvärden, som bli spolierade, om skjutfältet skall förläggas till Kilsbergen. Jag nämner det villebråd, som planterats in med mycken möda, såsom t. ex. våra bävvar, vilka icke kunna tänkas trivas kvar, därest kanoner och granater skola spela över dem. Andra kulturella värden bli också utsatta och kunna inte ersättas. Axel Borg anlade på 1890-talet en jaktstuga i den del av Kilsbergen, som nu beröres av propositionen. Borg var en av dem som först upptäckte områdets tjusning, och nu vallfärda sedan ett halvsekel tillbaka stora skaror av människor till denna del av Kilsbergen för att se den historiska och märkliga jaktstugan. Hela den dyrbara inredningen med målningar av Axel Borg och andra konstnärer hotas nu med hela sin kultur av förgängelsen. Hela det huvudsakliga målområdet uppges bli just omkring denna plats.

I propositionen omförmäles, att inom det för skjutfältet avsedda området icke

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.) mindre än 35 skogsjordbruk och en kronojägarbostad måste evakueras. Det är 31 familjer, som sålunda måste avflytta. Vad en dylik tvångsförflyttning innebär för de därav drabbade torde icke vara svårt att föreställa sig. Deras oro och bekymmer ha tolkats vid uppvaktning hos departementschefen.

Vidare har direktionen för Garphytte sanatorium till chefen för armén påpekat de störningar, som måste vållas det närbelägna sanatoriets patienter, om skjutfältet kommer till stånd.

Det område, som tas i anspråk för skjutfältet, omfattar, såsom redan nämnts, 10,546 hektar. Skulle artilleriskjutskolan i Skillingaryd även flyttas till Kilsbergen, vilket nu är föreslaget, kommer ytterligare krav på en utvidgning av skjutfältet att ställas i framtiden. I motionen anföres, att enligt den på militärt föranstaltande verkställda utredningen rörande förläggande även av ett infanteriskjutfält till Villingsberg framgår, att ytterligare 7,622 hektar skulle tas i anspråk med 26 skogsjordbruk, och ytterligare 49 familjer skulle därvid bli nödsakade att evakuera. Det var därför välkommet att erfara, att departementschefen icke har för avsikt att flytta infanteriskjutskolan från Rosersberg till Kilsbergen och att den farhågan således skulle vara eliminerad.

Utskottet säger, att det icke har kunnat undgå att beakta de synpunkter, som anförts av ortens befolkning om områdets speciella betydelse för friluftslivet och erkänner, att förslaget framför allt ur sociala synpunkter är ägnat att inge allvarliga betänkligheter.

Andra områden för skjutfält ha stått till buds. De ha redan nämnts av andra talare och även av departementschefen, och jag behöver därför icke upprepa dem, men det synes mig, som om man hade kunnat finna ett annat område, som varken förorsakat så stora ekonomiska förluster eller så stora sociala svårigheter som blir förhållandet vid Kilsbergen. Det torde emellertid icke tillkomma motionärerna att göra någon utredning om vilka andra områden, som skulle kunna komma i fråga, men det synes mig, som om det finns all anledning att göra förnyad undersökning om annat lämpligt område, innan riksdagen fattar beslut i frågan.

Det är emellertid icke allenast dessa synpunkter, som äro värda beaktande. Det är en annan synpunkt, som jag vill framhålla, nämligen att vårt folkförsvar måste byggas på ett starkt förtroende hos folket, och att även militärerna böra vara villiga att taga hänsyn till de civila värdena, som skolas skyddas av militärerna. Försvarets uppgift är ju att värna landet, folket och vår kultur, d. v. s. allt vad vi förknippa med civila värden. Bör man då icke kunna förutsätta, att detta försvar icke raserar de civila värdena och de synpunkter, som framföras av så stora delar av befolkningen, som i detta fall verkligen är förhållandet? Försvaret bör kunna handhas på ett sådant sätt, att det omfattas med förtroende, kärlek och sympati av befolkningen, och jag vågar säga, att så har icke skett beträffande denna fråga.

Det har här citerats ett yttrande av en ledamot av fritidsutredningen, Carl Nordenson, och jag skall tillåta mig att anföra en passus ur ett meddelande, som jag fått från honom. Han framhåller: »Det sägs i propositionen att ett stort antal områden, lämpliga som skjutfält, rekognoscerats. Detta är en sanning med stor modifikation! Så fick exempelvis fritidsutredningen disponera handlingarna i ärendet *knappt 3 dagar* med påföljd att endast utredningens sekreterare och undertecknad hade tillfälle taga del av akten. Ordföranden, landshövding Kjellman, och utredningens övriga ledamöter fingo nöja sig med att taga del av sekreterarens promemoria och skrivelseförslag. Med skäligen remisstid hade utredningen med det stora material, som hopbragts över kronans domäner, kunnat lämna anvisning på andra lämpliga områden än de i Kungl. Maj:ts proposition nämnda. Karakteristiskt är även att domänstyrel-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
 sen icke anmodats föreslå lämpliga områden inom en viss av de militära myndigheterna uppdragen räjong utan har endast anmodats yttra sig över de militära förslagen. Att domänstyrelsen kraftigt avstyrkt skjutfältets förläggning till Villingbergsområdet hade bort framhållas i propositionen. — Då det här ej är fråga om någon beredskapsåtgärd — skjutfältets iordningställande tager även med forcering en tid av minst 3 år i anspråk, vartill kommer en oviss tid för erforderliga exproprieringar och eventuella rättegångar — bör en ny, förutsättningslös utredning icke vara till men för försvaret. Säkert kommer det att dröja mer än 3 år, innan ett skott kan lossas på det skjutfältet. Vidare skulle, som i det följande påvisas, många miljoner kronor kunna sparas genom en sådan utredning.» — Jag skall icke anföra de kostnadssummor, som Carl Nordenson anger, ty de äro ju omnämnda redan förut.

»Fritidsutredningen hyser», fortsätter han, »farhågor för att ifrågavarande förslag endast kommer att innebära en etapp i ett fullständigt ödeläggande av Kilsbergen som fritidsområde. Enligt i fortifikationsstyrelsen under hand inhämtade upplysningar pågår nämligen för närvarande utredning av frågan om förflyttning av infanteriskjutskolan till denna trakt.»

Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden längre utan ber endast att få göra ett yrkande i anslutning till den reservation, som jag har avgivit. Av formella skäl ber jag dock att få ändra yrkandet så, att det kommer mer i överensstämmelse med vad kostnadssummorna komma att innebära. Jag ber att få framställa det ändringsyrkandet, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 289 och II: 409 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 410 samt II: 384, till Utvidgning av Hallands regementes kasernområde m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 260.000 kronor. Detta är i sak detsamma som jag har yrkat i anslutning till motionerna, men det blir formellt riktigare i denna form.

I detta anförande instämde herr *Björck*.

Herr *Lindström*: Herr talman! Efter den fullkomligt mördande salva, som herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet avfyrat mot sina kritiker i detta ärende, är det för mig inte mycket att tillägga.

Vi ha i statsutskottet och framför allt på dess första avdelning mycket ingående sysslat med denna fråga. Just på grund av de skäl, som herr försvarsministern här har framhållit och som verkligen äro oemotståndliga för människor som vilja taga skäl, kom statsutskottet också fram till en i det närmaste enhällig uppfattning. Hur sakligt hopplös deras ställning är, som försöka att driva en annan mening, framgår icke minst av herr Åqvists anförande här i kammaren, i vilket han nödgades upprepa praktiskt taget alla de argument, som herr statsrådet redan har slagit ihjäl, för att överhuvud taget kunna yttra sig i kammaren.

Man har framför allt skjutit fram frågan om Kilsbergens värde som fri-luftsområde. Även kritiken på den punkten har reducerats till rimliga proportioner av herr statsrådet; för övrigt har ju detta skett redan från början i den kungl. propositionen. Det råder här i landet uppenbarligen en fullständigt vidskeplig föreställning om vad militära anstalter betyda för vår natur och vår naturvård i olika avseenden. Vi hade här för någon vecka sedan en fråga, som är ganska typisk för hur det kan ligga till i detta hänseende. Det var frågan om att förlägga ett skjutfält för Skånska pansarregementet till Brösarpstrakten i östra Skåne. Då mobiliserades en rad av naturälskare —

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
mycket aktningsvärt folk för övrigt — för att bevisa, att här var den största vandalism å färde. Man nödgades emellertid sätta sig in i problemet och kom slutligen till det resultatet, som bl. a. framlades i en artikel i Svenska Dagbladet av en varm naturvän, doktor Beskow, att vad som har skett genom överenskommelsen mellan kronan och markägarna beträffande Brösarpsområdet i själva verket var ägnat att konservera området och dess naturvärden. Dessa naturvärden blevo således skyddade genom att området övergick till vårt försvarsväsen.

Jag har en annan personlig erfarenhet. Herr Äqvist talade om att inte bara den växande naturen utan även faunan skulle gå under och drivas bort, om det blev ett skjutfält förlagt till Kilsbergen. Det finns, mina herrar, strax utanför Stockholm ett militärt övningsområde, Järvafältet. På det förekommer också tidvis skjutning med fältartilleri. Om de militära myndigheterna icke hade fått hand om detta fält, skulle det nu med all säkerhet ha varit ett villaområde, otjänligt för fritidsändamål, men nu är det det närmaste och bästa fritidsområdet för en stor del av Stockholms befolkning, speciellt i de norra stadsdelarna. Herrarna kunna själva gå ut på Järvafältet en söndag och se de stora skaror, som där vandra omkring fullständigt ostörda. Vad beträffar faunan är det ett känt faktum, att intet område i Stockholms närhet har bevarat en så rik och skiftande djurvärld som detta militära övningsfält. Två av de bästa fågelsjöarna i närheten av rikets huvudstad, Säbysjön och sjön Ravalen, ha kunnat bevaras såsom sådana tack vare att staten har gjort liksom ett naturreservat av dem genom att lägga beslag på områdena för militära ändamål. Det är sålunda fullständigt falskt att påstå, att militära övningar, skjutningar och annat, är fiende till naturen i dess olika skiftningar. Man skulle kunna säga — jag har redan sagt det förut men jag vill upprepa det — att sådana åtgärder, som vidtas genom att ett område blir militärt övningsområde, ofta leda till en konservering av naturen inom området, och med undantag för målområden och barackområden förmodar jag att det inte kommer att ske någon sådan överkan på Villingsbergsområdet att de vådor, som särskilt herr Äqvist här har talat om, komma att uppstå.

Jag vet inte om det är samma förhållande nu vid skarpskjutning med artilleri som det var när jag exercerade beväring. Jag har nämligen fullgjort min värnplikt vid det dåvarande positionsartilleriregementet, som på den tiden närmast motsvarade vad som nu blir Bergslagens artilleriregemente. Vi hade skjutövningar på Marmafältet. Detta var ingen särskilt skön trakt, men vi kunde i alla fall konstatera, att mellan skjutplatserna och målområdena var skogen bevarad, och man kunde vid de tider, då skjutningarna inte förekommo, både vandra i den skogen och utnyttja den ekonomiskt.

Jag finner sålunda, herr talman, utan att återupprepa de argument, som herr statsrådet så skickligt här har framfört, att kritiken mot denna förläggningssort är i utomordentligt hög grad överdriven — den bygger på känslöskäl och ingenting annat.

Jag skulle till slut också vilja tillägga något annat. År 1942 kommo vi praktiskt taget enhälligt överens om att göra en 5-årsplan för vårt försvars utbyggande. Denna 5-årsplan försöker nu Kungl. Maj:t och riksdagen undan för undan fylla i genom beslut i praktiska, organisatoriska och andra försvarsfrågor. Men nu, när vi skola göra kött och blod av denna plan, märka vi, hurusom vi mycket ofta stöta på lokala känslöstämningar och lokalt uppdrivna lidelser. Vi hade häromdagen ett exempel härpå, när det gällde att bestämma den slutliga förläggningssorten för Skånska pansarregementet, som ingår i försvarsordningen enligt 1942 års plan. Då voro de lokala intressena framme. Vi ha också haft dem framme i andra sammanhang. Herr Holmström försökte häromdagen

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
att få P 1, Göta pansarlivgarde, förlagt till Gävle, uppenbarligen också huvudsakligast av lokalt intresse, och nu visar det sig — fastän motiveringen har ett annat utseende — att man i fråga om det planerade skjutfältet vid Kilsbergen för lokala intressens skull försöker rubba på den regelbundna utbyggnaden av 1942 års försvarsplan. Jag tror icke att detta är lyckligt och klokt eller att det gagnar de meningar vi hade, när vi förra året beslöto att utbygga vårt försvar till ett efter våra mått verkligt effektivt försvar. Man får, herr talman, om man har detta till ögonmärke, framför allt ta hänsyn till landets intressen. Detta behöver inte betyda att man skjuter undan berättigade lokala intressen, men att de lokala intressena dock alltid måste komma efter vad som tydligt och klart kan bevisas vara riksintressen. I detta fall är det även så att de rent sakliga synpunkterna understryka, att Kungl. Maj:ts förslag innebär den enda möjliga lösningen av denna fråga, och därför, herr talman, ber jag att på alla punkter få tillstyrka statsutskottets hemställan i detta ärende.

Herr **Ström, Fredrik**: Herr talman! Jag skulle gärna ha velat gå på utskottets förslag med hänsyn till att det gäller ett viktigt försvarsintresse, men jag kan tyvärr inte göra det, och jag vill därför klart ge tillkänna, varför jag icke kan det.

Det är otvivelaktigt att det skulle vara den största olycka som kunde ske, om vi, så snart kriget är över, skulle få en ny våg av antimilitarism och nedrustning. Det finns ingenting, som skulle vara olyckligare än detta. Men den, som har öron till att höra och ögon till att se, kan inte ha undgått att märka, att under det senaste året bland vitt skilda delar av svenska folket både bland bönder och arbetare, både bland industrifolk och universitetsfolk inställningen blivit skeptisk mot att kunna bibehålla det nuvarande försvaret efter krigets slut. Denna stämning finner jag vara mycket olycklig.

När man söker analysera orsakerna härtill, kommer man till tre huvudskäl.

Det första skälet därtill är, att folk har fått den uppfattningen att ett oerhört slöseri med statens medel bedrives på det militära området och att skatterna för försvaret inte skulle vara så tunga, om icke ett så stort slöseri och militärt skrivardöme på detta område förekom. Jag är inte säker på att det är riktigt att så sker — jag skulle snarare tro, att man gör sitt bästa för att söka vara sparsam och att icke minst försvarsministern är noga med att tillse att sparsamhet iakttages. Men det är ofrånkomligt att det börjar växa fram en känsla hos folket att ett ganska omfattande slöseri bedrives och att den militära byråkratismen frodas.

Det andra skälet — det har ofta behandlats i riksdagen under de två senaste åren — är det, att vissa antidemokratiska episoder inom försvaret ägt rum. Dessa ha sannolikt förstörats i pressen, men de ha utövat ett mycket bestickande inflytande på stora delar av det svenska folket. Jag syftar på dels de demokratiska tendenserna hos en del befäl dels på de s. k. deserteringarna av vissa militära element och dels vissa värningshistorier, som, sannolikt felaktigt, påståtts vara mer eller mindre understödda från militärt håll.

Det tredje skälet varför mången inte finner sig längre kunna vara med om att efter krigets slut bära en mera omfattande försvarsbörda angives vara vad man kallar för militärens brist på hänsyn för de civila. Man måste vara mycket aktsam, så att den uppfattningen icke uppstår, att försvarets män, som vi velat på allt sätt hjälpa och stödja, icke besinna sitt ansvar inför folkets civila element utan uteslutande ta hänsyn till krasst militära synpunkter och stöta bort de synpunkter av kulturell, social och annan natur, vilka ligga djupt rotade hos det svenska folket. Det skulle vara oerhört farligt, om dessa

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
tendenser av misstro mot försvarsbefälet finge växa, så att vi skulle komma att få uppleva ett nytt 1925 några år efter krigets slut. Det är därför av största betydelse att allt göres för att möta en sådan växande stämning, som nu visserligen sakta men dock ofrånkomligt börjar göra sig gällande inom rätt stora delar av folket.

Jag kan för min del icke finna det vara klokt att, om det har uppstått en mycket stark och utbredd folkmening med stark förankring i riksdagen emot förläggningen av ett regementes övningsfält, med alla krafter driva den saken till det yttersta med risk att därigenom uppkalla ytterligare mycket starka stämningar mot försvaret. Det är oklokt av de militära ledarna, om de driva det så långt, och det är oklokt av herr försvarsministern att till det yttersta hävda en sådan linje, även om det skulle vara så — om vi ta det aktuella fallet — att Villingsbergsområdet är det bästa övningsfältet. Jag tror att det kunde vara klokt att ta det näst bästa övningsfältet för att på så sätt vinna större värden för försvaret än dem, som skulle vara att vinna genom att ta det bästa i stället för det näst bästa övningsfältet.

Av dessa skäl skulle jag vilja ansluta mig till det förslag, som herr andre vice talmannen och herr Äqvist ha framställt. Jag kan inte påstå att jag gör det därför att jag skulle känna till denna trakt, ty det gör jag inte, och inte heller därför att jag skulle sitta inne med några speciella kunskaper om huruvida en förläggning till denna plats skulle spoliära oersättliga natur- och friluftsområden, ty därom vet jag inte heller personligen något, utan jag gör det därför att jag tror, att den tid nu är kommen, då vi måste ge liksom ett tecken, en tankeställare till militären och försvarsministern, att i försvarets och i fosterlandets intressen inte driva en så omstridd sak som denna till det yttersta emot en stor och stark folkmening, som dock är positivt inställd till försvaret.

Vad sedan angår frågan om naturskyddet och folkhälsan, vis-à-vis övningsfälten, vill jag säga, att jag var mycket ängslig då det Skånska pansarregementets övningar skulle förläggas till Brösarp och Havsnäs, och jag funderade på att väcka en motion om avslag på förslaget, eftersom genom en sådan förläggning ett av vårt lands allra förnämsta naturminnen otvivelaktigt skulle komma i fara och emedan hembygdsrörelsen enhälligt gick emot förslaget. Emellertid ansåg jag mig slutligen inte böra väcka någon sådan motion. Det förelåg mycket starka militära skäl för Kungl. Maj:ts förslag på den punkten och försvarsministern försäkrade, att han skulle tillse, att någon åverkan på detta utomordentligt betydelsefulla naturområde inte skulle komma att ske samt att, därest likväl någon skada skedde, denna skulle genast repareras. Inte heller när det gällde förläggningen av Göta pansarlivgarde ansåg jag mig böra väcka någon motion. Herrarna veta, att jag har slagits för Göta livgardes och Göta pansarlivgardes förläggning till Järvafältet invid Stockholm och att jag varit mycket tveksam i fråga om Enköping som förläggningsort med hänsyn till den långa vägen med transport i prämar ut till övningsplatsen Utö. Men när jag hörde mig för på skilda håll i Stockholm bland personer, som tidigare hade givit sitt starka stöd åt tanken på att försöka få Stockholm till förläggningsort i detta fall, så fann jag en ganska stor likgiltighet på alla håll för den planen. Jag kan inte säga varpå detta berodde, men det är möjligt att det berodde på att man alltmer hade fått det intrycket att allt större faror hota Stockholms natur och skönhet allteftersom antalet till huvudstaden förlagda statliga myndigheter och inrättningar ökas.

Jag kan, herr talman, alltså inte beskyllas för att ha gått emot vare sig försvarsministern eller försvaret ens i intressen, som ha stått mig mycket nära och som ligga mig varmt om hjärtat, men jag anser, att tiden nu är inne att på

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
något sätt ge ett tecken till våra militärer att inte överskrida den psykologiskt farliga gräns, på vars andra sida man kan riskera att förlora ännu större värden än dem det nu gäller. Detta är anledningen till att jag nu sluter mig till reservationen. Jag vill tillägga att jag tror att det skulle vara klokt av första kammaren, sedan andra kammaren nu har avslagit utskottets hemställan och gått på reservationen, att följa andra kammaren, så att vi icke komma i en så olycklig belägenhet att denna ytterst omtvistade och omstridda fråga till nackdel för försvaret förkastades eller bifölles med splittrade kamrar och med en utomordentligt ringa röstövertikt. Jag skulle tro att det vore klokare, om man gjorde ännu ett försök att få fram ett nytt övningsfält. Detta mitt ställningstagande till frågan skall inte uppfattas som ett misstroendevotum, vilket det inte är, vare sig emot försvarsministern eller — ännu mindre — mot försvaret, utan det skall förstås som en åtgärd för att få ärendet ånyo framlagt för och prövat av riksdagen, men icke i dess elfte eller tolfte timme. då riksdagen står inför uppbrott, utan under mera lugna förhållanden vid en kommande riksdag.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till den formulering, som herr Åqvist senast givit sin reservation.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag har vid behandlingen inom utskottet av detta ärende angående anslag till anläggande av ett skjutfält för Bergslagens artilleriregemente avgivit en blank reservation. Vad jag velat reservera mig för eller reagera emot är den princip, som kommit till uttryck vid clearingen av det ekonomiska mellanhavandet mellan de olika statliga myndigheter, som äro berörda av denna fråga: försvarsväsendet, å ena sidan, och domänstyrelsen och Aktiebolagets Statens skogsindustrier å den andra sidan.

När det gäller enskilda, vilka drabbas av förlust genom anläggandet av detta skjutfält, har man ansett det vara en helt naturlig sak att de beredas ersättning för sina förluster. Men när det gäller domänstyrelsen och Aktiebolaget Statens skogsindustrier har man tydligen resonerat så, att eftersom båda dessa företag äro statens, är det inte nödvändigt att de få ersättning för de förluster de lida eller för det intrång i sin verksamhet, de åsamkas genom denna anläggning. Detta resonemang anser jag icke vara riktigt. Båda dessa verk äro ju affärsdrivande och de skola enligt statsmakternas direktiv skötas efter fullt affärs-mässiga linjer. Men hur skall detta kunna ske, om försvarsväsendet nu utan vidare »knycker» från dem ett stort område, på vilket de basera sin verksamhet?

För det ena av dessa båda företag, Aktiebolagets Statens skogsindustrier, har området stor betydelse, eftersom det bolaget tillhöriga sågverket i Valåsen huvudsakligen bygger på timmerfångsten från Villingsbergs kronopark. Statens skogsindustrier är ju ett aktiebolag, under vilket samtliga statens sågverk sammanförts, och meningen därmed har varit att understryka att detta företag skall skötas efter samma linjer som bolagen i allmänhet här i landet, det vill säga efter fullt affärs-mässiga linjer. Bolaget har alltså fått i vanlig ordning inlösa sågverket i Valåsen. Sedan har bolaget företagit betydande investeringar för att rationalisera och effektivisera sågverksdriften. Bolagets svårigheter att kunna förränta och amortera dessa anläggningar bli givetvis nu mycket stora, såvida det icke får ersättning för den förlust, som genom skjutfältets anläggning kommer att åsamkas detsamma och som beräknats till 427,500 kronor. Jag ger herr försvarsministern rätt i att det kanske är svårt att på förhand exakt fixera storleken av denna förlust — den kan vara högre och den kan vara lägre — men detta hade dock icke bort, synes det mig, föranleda honom till det uttalande han gjort i propositionen, då han säger: »Jag är för närvarande icke beredd att taga ställning till frågan huruvida ersättning bör beredas bolaget.»

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

Märk uttrycket »huruvida ersättning bör beredas». Mig synes det ha varit riktigare, om han gjort ett uttalande som gått ungefär i den riktningen, att om och i den mån bolaget — Statens skogsindustrier alltså — framdeles komme att drabbas av förlust genom denna anläggning för försvarets räkning, vore det naturligt, att bolaget komme att beredas ersättning därför.

I all synnerhet tycker jag, att ett sådant uttalande varit motiverat mot bakgrunden av arméförvaltningens fortifikationsstyrelsens yttrande, då den anför, »att vad anginge den för Aktiebolaget Statens skogsindustrier beräknade förlusten å 427,500 kronor syntes denna vara av art att icke böra ersättas, enär något kontrakt mellan domänverket och bolaget med förpliktelse för domänverket att leverera viss minimimängd virke icke förefunnes.

Vad är nu detta för resonemang? Statsmakterna ha endast för ett par år sedan beslutat uppdraga åt Statens skogsindustrier att ta hand om detta Valåsens sågverk för att där bedriva sin rörelse på basis av den timmerfångst, som kan erhållas från Villingsbergs kronopark. Detta statsmakternas beslut borde väl vara ett kontrakt, som håller och som borde respekteras även av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse.

Aven för försvarsväsendets del vore det enligt min mening lämpligt, att denna fråga behandlas på annat sätt än som här skett. Alla önska vi ju ett effektivt försvar och att detta icke skall uppbyggas med högre kostnad än som är oundgängligen nödvändigt, men att gå till väga så som i detta fall, det vill säga att låta andra statliga verk påtaga sig den börda, som försvarsväsendet borde bära, kan icke vara riktigt. Att följa raka riktiga linjer är nog på denna punkt det för alla parter i längden bästa.

Jag skall icke, herr talman, framställa något yrkande i den speciella fråga, som jag här har tillåtit mig beröra — jag har endast velat framhålla dessa synpunkter för att få in dem i kammarens protokoll, vilket kan vara av betydelse, eftersom jag såsom ledamot av styrelsen för Aktiebolaget Statens skogsindustrier sannolikt får tillfälle att i annat sammanhang återkomma till denna fråga och kanske också i förhoppningen om att försvarsministern kan komma på andra och bättre tankar beträffande detta spörsmål.

I övrigt ber jag att helt få instämma i de synpunkter, som han framförde i sitt utmärkta anförande här i dag, och jag vill därför meddela, att jag kommer att rösta med utskottet i denna fråga.

Herr **Krügel**: Herr talman! Jag ber att få säga några ord med anledning av herr statsrådets anförande. Herr statsrådet nämnde, att trakten omkring Villingsberg hade finkammats ordentligt men att man trots denna finkamning inte kunnat komma till något annat förslag än det, som nu förelagts riksdagen. Herr statsrådet nämnde också, att denna finkamning hade skett i samråd med domänstyrelsen.

Vi måste naturligtvis tillmäta dessa upplysningar värde, men icke förty nödgas jag anmäla, att de områden, som jag pekade på i mitt första anförande och som jag märkligt nog blivit uppmärksamgjord på just av tjänstemän inom domänverket, icke omnämnts av herr statsrådet, således varken Karlsdalsområdet eller Lokaområdet, om jag får kalla det så, området väster eller nordväst ut från Karlskoga mot Loka. Själv förstår jag inte den saken — jag är inte militär och kan inte bedöma den — men jag har försökt att avlyssna inte bara stämningar utan också sakliga uppgifter från personer, som jag ansett mig kunna tro på, och de ha gått i den riktning, som jag här har angivit.

Karlsdalsområdet har efter vad det sagts mig från fullt vederhäftigt håll icke tillnärmelsevis så stor befolkning som den som rymmes inom Villingsbergsområdet, och det skulle också ur dessa synpunkter vara mycket lämpligt

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
att vända blickarna mot det området. Som jag tillät mig säga i mitt första anförande, kunna vi ju inte heller bortse från alla de olägenheter, som den befolkning som bor på detta område drabbas av. Jag nödgas därför vidhålla, att det vore lämpligt, om statsmakterna ville förordna om ny förutsättningslös utredning.

Herr statsrådet nämnde också, att det var en känslosak, en prestigesak för oss som bygga och bo där borta i Närke. Nej, det är det inte. Kanske vi se saken också ur känslosynpunkt — det ha människorna inte så lätt att frigöra sig ifrån — men vi se den också ur andra synpunkter, framför allt ur värdesynpunkt med hänsyn till det friluftsliv som bedrivs på området och de andra värden vi kunna utvinna ur det. Herr statsrådet sade, att skjutfältet inte berörde fritidsområdet. Den uppgiften är inte riktig, ty det ligger ju faktiskt anläggningar för idrottsfolk och friluftsfolk ganska nära fältet. Herr statsrådet nämnde 2 å 3 kilometer; jag tror mig kunna säga, att Tomasboda anläggning ligger endast en kilometer från fältet, och det kan ju inte hjälpas, att det måste verka störande och för många farligt att uppehålla sig på en kilometers avstånd från ett skjutfält. Det kanske inte är farligt, men jag har svårt att tro, att vi skulle kunna övertyga alla människor, att det inte är det. För övrigt har det sagts mig, att Tomasbodaanläggningen håller på att uppföras med delvis av staten förskjutna medel. Även härtill borde tagas hänsyn vid förläggningen av skjutfältet.

Herr statsrådet talade också om att Villingsberg ligger långt ifrån Örebro. Men kan man säga det? 3 å 4 mil är det så särskilt långt? Och därtill är att märka, att avståndet väsentligt förkortas för Örebroborna genom att järnväg leder från staden till friluftsplatserna invid och på skjutbaneområdet, medan mellanliggande område ej har järnvägsförbindelse med staden.

Ur dessa synpunkter måste jag alltså vidhålla mitt ståndpunktstagande, och jag vill liksom en annan talare här med hänvisning till det beslut som andra kammaren fattat i denna sak hemställa att denna kammare ville fatta sitt beslut i samma riktning och alltså bifalla den reservation som är avgiven av herr Åqvist m. fl.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill i likhet med herr Krügel tillbakavisa de påståenden som här ha fällts, att de synpunkter som anlagts av representanterna för Örebro stad skulle vara betingade av några prestigesympunkter. Jag har svårt att förstå, vilka prestigesympunkter det skulle vara, som i så fall skulle ha motiverat vår hållning. För min del har jag icke drivits av några sådana motiv utan endast av lämplighetsskäl.

Jag tyckte att herr Lindström tog till litet för stora ord i sitt anförande. Han förklarade, att försvarsministern hade riktat *en mördande salva* mot den kritik som rests emot förslaget, och det kan man kanske acceptera, men när herr Lindström fortsätter med att karakterisera motståndarna till hans ståndpunkt med uttryck som »de vilja inte ta skäl» och »sakligt hopplösa synpunkter», så gick han nog litet för långt. Och den mördande salvan har ju i alla fall inte varit värre än att andra kammaren fällt förslaget.

Försvarsministern har med den auktoritet, som han besitter, försäkrat att allting har blivit gjort som kan göras för att tränga på djupet av denna fråga. Jag vill inte bestrida, att det har nedlagts åtskilligt arbete på de utredningar som ligga bakom förslaget, men som jag redan påpekat i mitt första anförande, så har man haft svårt att upptäcka det verkliga *intresse*, som skulle svara mot arbetets kvantitet. Man har gång på gång stött på en rent doktrinär inställning hos de människor som ha haft med denna utredning att göra; man har fått den uppfattningen, att skjutfältet till varje pris skulle ligga här.

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)

Nu har försvarsministern också försäkrat, att det inte skall bli någon vidare utbyggnad av detta skjutfält — infanteriskjutskolan skall ligga där den ligger — och att man alltså inte behöver riskera, att staten kommer med ytterligare krav på utvidgning av fältet, som skulle gå ut över fritidsområdena. Jag inkasserar denna försäkran med tillfredsställelse, men det förefaller mig som om motiveringen dock rörde sig om den tillfälliga situationen. Den skulle innebära, att eftersom det inte finns pengar för närvarande för en sådan utvidgning, får det vara som det är. Detta utesluter ju inte, att sådana anspråk ifrån militärt håll kunna resas i en framtid.

Men också en annan sak i detta sammanhang vill jag påpeka. Försvarsministern sade, att vi faktiskt icke på något av våra nuvarande skjutfält kunna skjuta under krigsmässiga förhållanden, därför att det på dessa inte finns sådana avstånd, att man kan utveckla en fullt krigsmässig övning. Försvarsministern menade att det skulle finnas sådana avstånd på Villingsbergsområdet. Jag vill då påpeka, att även Villingsbergsfältet har rätt begränsade proportioner, och några verkligt krigsmässiga övningar inom det nu föreslagna områdets ram torde det knappast finnas möjlighet till. Som det redan har påpekats, har man också från militärt håll från början just ur denna synpunkt framställt krav på ett större område. Man gav med sig inför de framställningar som gjordes särskilt från Örebro stad, men detta utesluter inte att man en annan gång kan komma tillbaka och ta de andra delarna. Försvarsministerns försäkran ger därför enligt vad jag kan finna icke full trygghet för att inte militärerna komma tillbaka med nya krav och att vi då få lov att offra delar av de dyrbara områden, varom striden här står.

Det är klart, att ingen bestrider, att det är mycket viktigt, att ett skjutfält får så stor utsträckning, att det kan ge möjlighet till fullt fältmässiga övningar, men jag undrar om det inte just därför vore skäl i att, när nu ett nytt skjutfält skall anläggas, det förlades till en trakt, där avstånden inte spela någon roll. Detta är ju fallet med det område uppe i Älvdalen, som är föreslaget som ett alternativ. Det är klart att en förläggning dit är förenad med åtskilligt besvär och kanske även med större kostnader, men i stället ger ju en sådan förläggning möjlighet att skaffa vårt försvar ett verkligt tillfredsställande skjutfält, som ger möjlighet till övningar, vilka i detta avseende fylla sitt ändamål.

Såsom här redan påpekats, har andra kammaren för sin del fällt förslaget. Inte minst med hänsyn till anordnandet av riksdagsarbetet under dessa jänkande slutdagar är det väl lämpligt, att första kamaren fattar samma beslut.

Jag ber, herr talman, att få återtaga mitt förutvarande förslag och ansluta mig till herr Åqvists yrkande, som i sak innebär detsamma.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När herr Krügel bestrider, att den del av Kilsbergen, varom här är fråga, ligger längst bort från Örebro, så hänvisar jag herr Krügel till en karta. Den talar ett klart och tydligt språk. Men jag förstår att vad herr Krügel menade var, att man med hänsyn till järnvägsförbindelserna lättare kunde nå detta område. Då vill jag endast påpeka, att det mellan detta område och järnvägen finns åtminstone 5,000—10,000 hektar skog, som gott kan utnyttjas, innan man behöver gå så långt bort som till det område, det nu är fråga om. Jag hänvisar fortfarande herr Krügel till en karta för att konstatera riktigheten av mina uppgifter.

Vidare hade herr Krügel den uppfattningen, att det skulle vara störande och farligt, om det låge en anläggning en kilometer från skjutfältet. Det kan det inte vara. Skjutfältet är nämligen så tilltaget, att full säkerhet råder. Man kan inte ha ett skjutfält så beskaffat, att man inte har full säkerhet. Följaktligen är det fullkomligt ofarligt att ligga en meter utanför gränsen, och om man

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
ligger en kilometer från gränsen, är skjutfältet varken störande eller farligt. De nuvarande fritidsanläggningarna ligga alltså på fullt betryggande avstånd från det föreslagna skjutfältet.

Jag har inte för min del sagt, att dessa utredningar ha skett uteslutande i samråd med domänstyrelsen. Jag bara påpekade, att domänstyrelsen fick till uppgift att lämna ett förslag till alternativ. Detta var bara en del av utredningen, och jag nämnde detta endast för att påpeka, att när inte domänstyrelsen, som känner till sina marker, kunde finna något annat lämpligt område, så skulle väl inte fritidsutredningen kunna göra det bättre. Själva utredningen av frågan om ett skjutfält i denna trakt har gått så till, att man har tagit kartmaterialet och bearbetat det i en vid cirkel med Kristinehamn som medelpunkt. Man har bedömt trafikleder, samhällen och bebyggelse, och genom en sådan utredning har man kommit till den uppfattningen, att det på vissa platser skulle kunna finnas så stora glest bebyggda sammanhängande områden, att de skulle kunna användas som skjutfält. Dessa områden ha sedan särskilt bearbetats, och på grund av denna minutiösa undersökning är jag fullständigt övertygad om att de områden som herr Krügel nämnde ha varit undersökta och att där icke finns möjlighet att vare sig taga ut tillräckligt stora avstånd eller eliminera besvärande bebyggelse, trafikleder och dylikt. Det är nämligen alldeles omöjligt för en utomstående att utan vidare säga: Här finns en sådan trakt, här kan ligga ett skjutfält. Jag har själv studerat kartan och givit anvisningar till de militära rekognoscörerna på de platser, där jag har tyckt att det skulle vara mycket lätt att göra ett skjutfält, men det har visat sig att jag tagit komplett fel. Man kan inte överblicka det så noga, och när man kommer till verkligheten, visar det sig vara svårare än man tror. Jag är därför övertygad om att här har skett den utredning som överhuvud taget kan ske.

Sedan skulle jag vilja säga gent emot herr Åkerberg, att det här föreslagna skjutfältet är ur militär synpunkt tillfredsställande och att det icke kommer att ställas några anspråk på utökning av fältet. Jag vill dessutom tillägga: Det är väl ändå på det sättet, att det är riksdagen som bestämmer, först i dag om detta skjutfält skall komma till och sedan i fortsättningen om det skall utökas. Då finns det väl inte någon anledning för riksdagen att för sig själv måla upp några skräcksyner inför framtiden.

Vad till slut beträffar herr Åkerbergs antydningar om att denna kammare borde fatta ett beslut som anpassade sig efter det för riksdagsarbetet lämpliga, skulle jag endast vilja hemställa till första kammaren att här fatta sitt beslut på *sakliga* grunder.

Herr **Krügel**: Herr talman! Det gagnar kanske inte så mycket, att herr statsrådet och jag tala med varandra om denna sak, ty vi komma aldrig att tillägna oss varandras uppfattning, såvitt jag förstår. Men det var en punkt, som jag inte kan låta stå oemotsagd.

Herr statsrådet nämnde, att det inte var förenat med någon fara att uppehålla sig så nära ett skjutfält som en kilometer därifrån. Det påståendet kanske är riktigt, det vill jag inte alls betvivla, men vad jag vill betvivla är att vi kunna övertyga människor, som äro ute för att frisksporta eller på annat sätt använda sin ledighet, om detta. Det är omöjligt att övertyga dem om att det inte är förenat med risker att ligga på detta avstånd från en plats, där det skjutes med skarpladdad artilleriammunition. Själv skulle jag draga mig undan på betydligt större avstånd, även om jag kanske inte har anledning att göra det ur ren farosynpunkt.

Vi ha talat om möjligheterna att spåra upp ett annat område för förlägg-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
ningen av detta skjutfält, men vi ha i det sammanhanget inte nämnt ett, som jag tror det hade funnits anledning att tänka på, och det är Boforsbolagets skjutfält. Jag tror det användes någon dag i veckan, sällan mera; det skulle väl kunna lämna rum även för de skjutningar som bedrivs av vederbörande militära förband. Om jag inte är alldeles fel underrättad, är Boforsbolaget staten ganska närstående, varför ett sådant samarbete åtminstone borde tagas i betraktande i sammanhang med den utredning, som jag hoppas kommer att föranledas av ett beslut här i dag i enlighet med andra kammarens inställning.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Man har undersökt, om Bofors' skjutfält skulle kunna utnyttjas. För det första skola vi komma ihåg, att detta skjutfält icke är bredare än mellan två och tre kilometer. Det kan icke användas för skjutning i förband eller för stridsmässiga skjutningar utan endast för precisionsskjutning, där både pjäsen och målet äro anbragta på bestämda platser. Vidare är det uttrönt, att det för närvarande skjutes ungefär 250 skott om dagen på detta skjutfält. Jag har låtit göra en beräkning av frekvensen 1938 och kom till att det då lossades i genomsnitt 150 skott om dagen på fältet. Det har också från Boforsbolagets sida upplysts, att det inte fanns någon möjlighet från bolagets sida att bereda utrymme för någon annan skjutning än bolagets egen.

Till sist skall jag säga beträffande skjutfältets skrämmande inverkan, att herr Krügel kanske är rädd för det, men det beror på att han vet var fältet finns. Allmänheten som strövar i skogen vet inte att den befinner sig i närheten av ett skjutfält, därför att målområdet ligger åtskilliga kilometer från de vägar där allmänheten går och allmänheten vet säkert ingenting om detta skjutfält förr än i det ögonblick då man kommer fram till plakat, där det står: Militärt övningsområde; skjutfält.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Åqvist*, att riksdagen skulle, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 289 och II: 409 ävensom med avslag å motionerna I: 290 och II: 410 samt II: 384, till Utvidgning av Hallands regementes kasernområde m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 260.000 kronor.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Åqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 231, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Åqvists* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositio-

Anslag till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. (Forts.)
 nen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Åqvist* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 40.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av Ljungbyheds flygfält, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anslag till statens informationsstyrelse. Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till statens informationsstyrelse jämte en i ämnet väckt motion.

Punkten 1.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Statens informationsstyrelse: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 240,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herrar *S. Andersson* i Göteborg och *T. Nilsson* i Stockholm väckt motion (II: 3), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå vidtagande av sådana organisatoriska åtgärder till förbättrande av informationsverksamheten, att konsekvensen och kontinuiteten bättre tillgodosåges och en snabbare och pålitligare upplysningstjänst utvunnes.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte till Statens informationsstyrelse: Avlöningar å driftbudgeten under tredje huvudtiteln för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 240,000 kronor;

II. att motionen II: 3 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Olsson, Karl Johan**: Herr talman! Statsutskottet säger i fråga om motionen rörande omorganisation av informationsstyrelsen, att utskottet inte vill vara med om ytterligare centralisation av informationsverksamheten. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att vi redan ha ett centralt ämbetsverk för ändamålet och att det alltså inte är fråga om någon centralisering i den meningen. Vad motionärerna här syfta till är att få den verksamhet, som bedrivs av detta centrala ämbetsverk, så ordnad, att detta verk kan på ett ändamålsenligt sätt fylla sin uppgift. Detta är en strävan, som jag tycker att vi allesammans borde vara villiga att stödja.

Motionärerna ha visat, att informationsväsendet lider av tämligen stora brister. Jag har för min del haft många tillfällen att konstatera detta och att förarga mig över den tröghet och ofullständighet som präglar vår informations-

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

verksamhet. Felet är nog främst att informationsstyrelsen inte kan hävda sig emot andra ämbetsverk. Styrelsen konstaterar i sitt yttrande över motionen, att den är förhindrad att själv fatta beslut i viktiga publicitetsärenden, och likaledes att den saknar möjlighet att på avgörande sätt öva inflytande på dessa beslut. Jag tror inte, herr talman, att detta är någon nyhet. Jag tror att vi litet var kunnat märka, att styrelsen inte har kunnat utöva sin verksamhet så att den på bästa sätt kunnat gagna samhället och folket. Vi ha länge vetat om, att utrikesdepartementets tunga hand vilar över denna institution, och vi ha förstått att olika myndigheter, t. ex. flera departement, bestämma över kanske de allra viktigaste publicitetsfrågorna. Man märker att styrelsen inte har en så auktoritativ ställning, att den kan övervinna dessa hinder och pressa fram de nödiga upplysningarna, och att den inte har den erforderliga kontakten med de institutioner som det här är fråga om.

Var och en kan förvissa sig om, att dessa brister äro för handen. Senast under förra årets valrörelse fingo vi mycket talande bevis för hur illa det var ställt med informationsverksamheten i flera viktiga avseenden. Jag tror, att om vi skulle kunna mäta de skador, som orsakats av de förefintliga bristerna i vår informationsverksamhet, skulle det visa sig, att de hade så stor omfattning, att till och med statsutskottet hade måst ta sig en funderare över dem.

Motionärerna mena, att om man t. ex. ställer informationsstyrelsen under ett av de konsultativa statsråden, skulle man kunna få en ändring i dessa förhållanden, och jag tror, att det ligger någonting i detta. Utskottet säger emellertid, att en dylik ändring »kan befaras medföra att informationsstyrelsen får karaktär av permanent institution».

Herr talman! Jag har svårt att förstå detta. Varför skulle det vara svårare att avskaffa informationsstyrelsen och dess verksamhet, om den sorterade under ett konsultativt statsråd, än om den bedrevs som ett fristående, centralt ämbetsverk? Skulle regeringen i en sådan fråga ha en annan uppfattning än riksdagen? Skulle riksdagen i en fråga som denna inte kunna hävda sig emot regeringen, ifall en sådan situation tilläventyrs skulle inträffa? För min del måste jag säga, att det är både en onödig prickning av regeringen och ett onödigt underkännande av riksdagen. Jag tror inte, att det ur denna synpunkt har någon betydelse, om motionärernas tanke genomföres eller inte. Skulle det överhuvud taget kunna tänkas ha någon betydelse, kan jag lika gärna föreställa mig, att det skulle gå lättare att avveckla verksamheten, om den leddes av ett statsråd än om den leddes av ett centralt och fristående ämbetsverk. Allmän enighet råder väl därom, att informationsverksamheten har kristidskaraktär och att den bör avvecklas, så snart förhållandena medge det. Den uppfattningen är statsutskottet inte ensamt om, och ett uttalande av denna innebörd skulle mycket väl ha kunnat förenas med ett tillstyrkande av motionen. Såvitt jag känner till saken, har det inte varit motionärernas avsikt att hävda någon annan uppfattning än den som statsutskottet i detta hänseende har framfört i sitt utlåtande. Det synes på den punkten inte föreligga någon som helst meningsmotsättning mellan statsutskottet och motionärerna.

Jag tycker också, att statsutskottet lägger i dagen en något för stor optimism, då det uttalar att man inom ramen av den nuvarande organisationen bör så långt möjligt »bereda informationsstyrelsen bättre möjlighet att erhålla överblick över och tillgång till olika verks och myndigheters informationsmateriel». I detta uttalande ligger ett så vagt erkännande av informationsväsendets brister, att man kan faktiskt misstänka, att utskottet tycker, att informationsväsendet är bra som det är. Om detta skulle vara innebörden i ifrågavarande passus, kan jag mycket väl förstå, hur utskottet kommit till detta resultat. Jag har emellertid svårt att tänka mig, att utskottet i verk-

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

ligheten skulle ha menat, att det har varit och fortfarande är bra beställt med informationsverksamheten, ty jag tycker, att det på denna punkt finns så överväldigande bevismaterial, att ingen människa kan hysa en sådan uppfattning.

Det är alltså möjligt, att utskottet i detta avseende delar motionärernas uppfattning, att informationsväsendet är alltför bristfälligt och bör reformeras. I så fall förefaller det mig, som om det skulle föreligga en inkonsekvens i utskottsutlåtandet. Man konstaterar, att en förbättring behövs, men man vill inte vara med om att vidta någon åtgärd i detta syfte. Det är visserligen sant, att utskottet gör ett mycket platoniskt uttalande om att bättre möjligheter inom ramen av den nuvarande organisationen böra beredas informationsstyrelsen. Men detta uttalande anvisar ingen utväg ur svårigheterna. Då utlåtandet i övrigt enligt min uppfattning är skrämmande negativt, stimulerar det inte heller regeringen att överväga så genomgripande förändringar i organisationen, att något väsentligt skulle kunna vinnas inom den nuvarande ramen. Det är klart, att man endast genom att upphäva informationsväsendets splittring och genom att förläna en större auktoritet åt den myndighet, som skall handha informationsväsendet, d. v. s. det centrala organet, kan åstadkomma en verklig förbättring på detta område. Det är därför som jag för min del inte har kunnat låta bli att på denna punkt uttala mitt avståndstagande från statsutskottets yttrande.

Herr Andrén: Herr talman! Der är uppenbart att åtskillig kritik kan in-sättas mot informationsstyrelsen och det sätt, varpå den ryktar sitt värv. På den punkten är jag ganska ense med min ärade granne på Älvsborgsbänken. Däremot tror jag, att de framkomna förslagen om en förbättring av informationsstyrelsen innebära allvarliga faror för det allmänna.

Den fråga, som herr K. J. Olsson främst diskuterade, gällde centralisering eller inte centralisering. Vi ha för närvarande ett dubbelt system, dels den centraliserade informationen genom informationsstyrelsen, dels den decentraliserade informationen genom olika byråer i kommissioner och verk. Jag tror, att det senare systemet har avgjorda fördelar, dels därför att det medför bättre kontakt med den verkliga sakkunskapen och det avgörande materialet, dels därför att man inte behöver befara den tendens till propaganda, som lätt följer med det centraliserade systemet. En av förmånerna med den decentraliserade informationstjänsten är just den, att man inte behöver frukta, att den växer ut till ett propagandadepartement, och härmed kommer jag in på ett par mera principiella synpunkter, som jag med kammarens tillstånd skall be att få något närmare utveckla.

Det kanske då tillåtes mig att först dröja vid en romersk högkvartersrapport, som är författad av en man, som säkerligen inte är okänd för oss. I Julius Cæsars stora arbete om det galliska kriget förekomma några uttalanden, som inte sakna aktualitet här i dag. Jag antar, att vi alla föredra att jag läser texten i svensk översättning och inte det latinska originalet. Det heter hos Cæsar: »De stammar, som anses ha en någorlunda välordnad statsförvaltning, ha genom lag stadgat, att om någon ryktesvis eller genom hörsägen får höra något av en granne, skall han inberätta saken för någon ämbetsman och icke delgiva någon annan denna sak. Ty det är ju välbekant, att omdömeslösa och okunniga personer låta sig skrämmas av falska rykten och drivas till överlagda handlingar och till att befatta sig med allvarliga politiska frågor. Ämbetsmännen fördölja för folket det som synes dem lämpligt, och meddela endast det som synes dem vara gagneligt.» Le vi icke ett igenkännande leende, när vi läsa dessa sista rader?

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

De tämligen ociviliserade stammar, som Julius Cæsar här talar om, hade tydligen något som vi i vår tid kalla för informationstjänst. De voro inte okunniga om kunskapens makt och om ryktesspridningens betydelse, och de ansågo det nödigt att ingripa häremot. Namnet informationsstyrelse fanns självfallet inte på den tiden, och ännu mindre ordet propagandaministerium. De äro en ny tids uppfinningar, som — gudskelov, höll jag på att säga — kanske inte bli så långlivade. Men i ett avseende tycks denna gamla propagandatjänst ha hunnit längre än vår nuvarande informationsstyrelse, ty att döma av Cæsars skildring är det uppenbart, att folket i alla fall hade reda på vilka som voro de styrandes ombud och vilka de alltså skulle vända sig till för att framföra rykten och klagomål. Så är det inte i vårt land. I de flesta landsändar lever allmänheten i en lycklig okunnighet om vem den skall vända sig till för att inberätta rykten för vidare befordran till informationsstyrelsen.

Jag vill dock inte utesluta den möjligheten, att man inte skall ta denna Cæsars skildring alltför mycket efter orden. Det kan hända, att han endast lyfter på förlåten till sina egna planer, att han har mera intresse för detta än för att tala om den historiska sanningen i fråga om de stammar, som han mötte i sitt erövringståg i Gallien. Man vågar i varje fall inte utesluta denna möjlighet. Men notisen blir inte mindre intressant för det, ty, mina herrar, det är framför allt i ett sådant statsskick, som det Julius Cæsar ville grundlägga, som en informationstjänst av detta slag har sin givna plats.

Att dirigera den offentliga opinionen med riktiga eller oriktiga uppgifter, valda för visst ändamål, är ett av de främsta medlen som en diktatur har till sitt förfogande för att behålla och befästa sin makt. Konsten att leda opinionen är en mycket gammal konst. Man kan då förvåna sig över att konstfärdigheten inte är större; men ännu mera har man anledning att glädja sig däråt, ty just därför får sanningen sin chans.

En strängt dirigerad opinion är, som jag har framhållit, ett nödvändigt medel för diktaturen; den är däremot något principvidrigt för folkstyrelsen, den är ett gift för friheten. Detta ha vi sedan gammalt haft reda på i detta land. Jag har här i min hand en skrift från 1799 med den fängslade titeln »Några Tankar om Sättet att upprätta och befästa den urgamla Franska Monarchien». Skriften utkom alltså under gustavianska enväldets glanstid och under franska revolutionens stormtid. Den är inte, som man möjligen av titeln skulle kunna förledas att misstänka, författad av någon hit vinddriven fransk emigrant; den är i stället författad av ett svenskt geni, av en vän till Johan Henrik Kellgren, av konstitutionsutskottets berömde sekreterare från 1809. Den är författad av Hans Järta. I denna skrift finnes på sidan 6 ett uttalande, som inte saknar sitt stora intresse och som jag med herr talmannens tillåtelse skall be att få läsa upp: »För styrelsen af de allmänna tänkesätten borde en särskild Conseil inrättas, samt en Stats-Sekreterare med en Bureau för Opinionen förordnas. Ifrån denna Bureau skulle Boktryckerierna efterses och controleras, ämnen til författare utdelas, planer til de filosofiska begreps undergräfvande upgöras, underrättelser om tänkesätten i Rikets särskilda provinser månadligen infordras o. s. v. Korrt sagdt, den skulle vara medelpunkten för all verksamhet på Opinionen.» Och Hans Järta tillägger straxt efteråt: »Sysslorna dervid borde vara såsom en belöning förbehållna sådana författare, som ådagalagt någon särdeles skicklighet att leda tänkesätten, och en god villja at göra det til fördel för den goda saken.»

Ja, vad Hans Järta med den djupaste ironi här framkastar såsom ett uppslag för att befästa den urgamla franska monarkien, det föreslå nu de hyggliga och sympatiska motionärerna i andra kammaren, ehuru de tveka om man skall ha en statssekreterare eller eventuellt ett konsultativt statsråd som chef för

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

detta verk. Hade de känt Hans Järtas skrift, hade motionen kanske inte kommit till stånd; i varje fall torde den inte fått den utformning som den nu har.

Det kunde naturligtvis vara åtskilligt att säga om motionen. Jag skall emellertid fatta mig kort. Vad som gör motionen intressant och signifikativ är uppenbarligen det förhållandet, att den såvitt jag kan se har tillkommit i gott samförstånd med informationsstyrelsen själv. Informationsstyrelsen vill svälla ut — vilket verk vill inte göra det? — och till sig samla all den decentraliserade information, som i intim kontakt med den verkliga sakkunskapen enligt min uppfattning fungerat tämligen klanderfritt. Den opposition, som har kommit till synes, har inte riktats mot den decentraliserade organisationen utan mot den centraliserade, mot informationsstyrelsen. Kan det då vara rimligt, frågar jag, att utvidga den centraliserade organisationen på den decentraliserades bekostnad?

Såsom jag ser det, stå vi här inför en principiellt mycket viktig sak. Informationsstyrelsen har kommit som en kristidsföreteelse. Den har kommit med krisen och med kriget, och den bör försvinna med dem, liksom så många andra kristidsorgan. Motionärerna inbjuda oss här i effektivitetens namn att ta några steg framåt till befästade av informationsstyrelsen. Men det är så få, så förädiskt få steg, som skilja en informationsstyrelse från ett propagandadepartement. Motionärerna ha inbjudit oss att taga ett av dessa steg, men statsutskottet har avböjt denna invit, ty vi vilja inte vara med om något propagandadepartement. Vi äro visst medvetna om att den nuvarande informationsstyrelsen har kunnat göra någon nytta, och att den dessutom har kunnat väcka mycken förgelse. Men jag tror att man kan tillägga, att den inte kunnat göra så särskilt stor skada, och det tycker jag är en betydande fördel. En utvidgad och effektiviserad informationsstyrelse skulle ha långt större möjligheter att göra skada, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

I herr Andréns yttrande instämde herrar *Engberg, Pauli, Sundberg* och *Gunnar Andersson*, friherre *Lagerfelt* samt herrar *Siljeström, Sjödahl* och *Linderot*.

Herr **Lindström**: Herr talman! Jag har varit med att underteckna detta statsutskottets utlåtande. Jag delar fullkomligt de principiella synpunkter som ha framlagts av den föregående ärade talaren, men det hindrar inte, att jag skulle velat, att man i utskottets uttalanden något mera poängterat just detta, att när man nu har en informationsstyrelse med ett begränsat verksamhetsområde, man borde ge den bättre möjligheter att fylla sina uppgifter inom denna ram. Att jag har godkänt det utlåtande som här föreligger beror i mycket hög grad därpå, att om vi inte vunnit enighet i det väsentliga i denna sak, så skulle vi här ha fått en formulering av utlåtandet, som ännu mera utpräglat hade hävdat decentralisationsprincipen. Nu ha vi i alla fall från statsutskottets sida givit informationsstyrelsen ett visst stöd.

Kritiken har riktats mot informationsstyrelsen från två sidor. Några ha anmärkt på att den har varit en mörklägningsstyrelse, andra ha sagt, att den har lämnat alltför få och alltför betydelselösa informationer. Vad beträffar den mörklägning, som informationsstyrelsen säges ha bedrivit, beror den i väsentlig mån därpå, att olika departement och olika verk ha framlagt sina synpunkter på vad som borde få komma till allmänhetens kännedom, varvid informationsstyrelsen icke haft tillräcklig auktoritet att hävda sin mening. Även när det gäller anmärkningen, att informationerna inte varit tillräckliga och att de många gånger varit meningslösa, är orsaken till kritiken den, att informationsstyrelsen icke haft möjlighet att införskaffa de upplysningar som skulle behövts för en utförligare information. Man kan säga, att

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

vår informationsstyrelse varit så ineffektiv delvis på grund av bristande informationer.

Om man överhuvud taget skall ha kvar denna institution, bör man enligt min uppfattning ge den större möjligheter — jag säger fortfarande inom en begränsad ram — att verkligen tjäna som ett informations- och upplysningsverk för allmänheten. Vad jag nu sagt innebär inte alls, att jag vill gå med på motionärernas och informationsstyrelsens vittutseende planer att förankra denna institution fastare inom statsförvaltningen. Jag håller fullkomligt med herr Andrén och utskottet därom, att man mycket noga skall akta sig för varje åtgärd, som dels kan skapa embryot till ett propagandaministerium och som dels möjligen kan konservera denna institution längre än den behövs. Vi äro inom statsutskottet och — som jag hoppas — även inom riksdagen fullkomligt ense därom, att informationsstyrelsen är en kristidsföreteelse, som skall försvinna, när kristiden är över. Men man kan inte bortse från den synpunkt, som styrelsen själv i sitt i utskottets utlåtande återgivna yttrande över motionen så starkt betonar, att styrelsen har saknat den auktoritet, som hade behövts, för att den skulle kunna bli ett instrument för en effektivare information, en bättre upplysning.

Jag tror emellertid, herr talman, att det handtag, som statsutskottet i sitt utlåtande har givit åt styrelsen genom uttalandet, att det är »önskvärt, om inom ramen av den nuvarande organisationen åtgärder kunde vidtagas i syfte att så långt möjligt är på denna väg bereda informationsstyrelsen bättre möjlighet att erhålla överblick över och tillgång till olika verks och myndigheters informationsmateriel», kan bidra att ge informationsstyrelsen bättre möjligheter att fylla den uppgift, för vilken den en gång blev tillsatt och för vilken riksdagen år efter år har beviljat medel. Det vore ju inte någon mening med riksdagens anslag, om man med dem skulle bekosta en institution, som betyder föga eller ingenting alls.

Med understrykande av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! I statsutskottets utlåtande hittade jag ett enda skäl för den ståndpunkt, till vilken utskottet har kommit, nämligen att det skulle bli svårare att avveckla informationsverksamheten, om man nu på något sätt skulle lägga om den. Jag har tillåtit mig att göra invändningar mot detta resonemang, och jag tror, att dessa stå oemotsagda.

Nu ha emellertid under debatten andra synpunkter kommit fram. Herr Andrén har kört i fält med Julius Cæsar och Hans Järta. Vad herr Andrén anförde skulle alltså vara de verkliga skälen till att man vägrat att överhuvud taget resonera om en omläggning av informationsverksamheten. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på att motionärerna, till vilka jag inte hör, visserligen ha diskuterat olika utvägar för att få verksamheten ändamålsenlig, men att enligt statsutskottets egna ord motionen går ut på ett yrkande, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t föreslå vidtagande av sådana organisatoriska åtgärder till förbättrande av informationsverksamheten, att konsekvensen och kontinuiteten bättre tillgodoses och en snabbare och pålitligare upplysningstjänst utvinnes». Detta syfte strider såvitt jag vet inte mot de synpunkter, som herr Andrén här anför. Man behöver överhuvud taget inte ta ståndpunkt till frågan om ett propagandadepartement för att ta ställning till dessa synpunkter. Det är, som herr Lindström nyss sade, fråga om att kunna på bästa sätt utnyttja de pengar, som man lägger ned på denna informationsverksamhet. Det är heller inte orimligt att begära att de skola utnyttjas bättre.

Herr Andrén sade i sitt anförande, att kritiken mot informationsverksam-

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)
heten — han medgav att kritik förekommit — inte har riktats mot den decentraliserade upplysningsverksamhet, som de olika myndigheterna själva bedriva, utan mot den centraliserade verksamheten. Jag tillåter mig mot detta göra en invändning, som bygger på egna erfarenheter. I egenskap av tidningsman har jag haft möjlighet att följa med den verksamhet som bedrivs av både informationsstyrelsen och andra myndigheter, som syssla med informationsväsendet. Jag har i motsats till herr Andrén gjort den erfarenheten, att det är svårt att från dessa senare myndigheter, som enväldigt bestämma över vilka upplysningar som skola lämnas, erhålla sådana och att få dem i rätt tid. I detta missförhållande bottnar faktiskt kritiken mot informationsverksamheten, en kritik som åtminstone i följ höst var mycket allmän och på sina håll våldsamt ehuru, efter vad jag tror, inte överdriven.

Motionärerna ha utgått från detta faktum, att det finns ämbetsverk och myndigheter, som med nuvarande system inte kunna pressas att lämna sådana upplysningar, som äro absolut nödvändiga, och att lämna dem i rätt tid. Motionärerna ha önskat få en ändring i detta förhållande genom att ge den centrala myndigheten en sådan ställning att den skulle kunna pressa fram dessa nödvändiga upplysningar. Detta önskemål finner jag vara synnerligen välbetänkt.

Det kan äga sin riktighet att, såsom herr Andrén säger, informationsstyrelsen inte gör så mycket skada, eftersom den med sin nuvarande verksamhet inte har så stor uppgift att fylla och inte har tillräcklig auktoritet att få fram de upplysningar som behövas. Om man ville vara cynisk, skulle man kanske kunna säga, att det är bra att ha en spottkopp, som de missnöjda kunna få spotta i. Informationsstyrelsen har i själva verket fått tjänstgöra såsom en sådan. Det är en massa människor som spottat på den, då de i stället borde ha vänt sig åt annat håll. För min del kan jag inte finna, att det är anledning att anslå några statsmedel för att upprätthålla informationsstyrelsen, om den endast skall ha en sådan uppgift.

Vad upplysningsverksamheten beträffar, delar jag herr Andréns uppfattning, att man kan tala om två slag av informationsverksamhet — åtminstone föreföll det mig, som han gjorde en sådan uppdelning — dels en saklig verksamhet i syfte att lämna allmänheten upplysningar för att därigenom avliva rykten och avlägsna missförstånd o. s. v. och dels en ren propagandaverksamhet för en viss regim eller ett visst system. Jag har, herr talman, alltid föreställt mig att det är den förstnämnda upplysningsverksamheten, som är huvudsaken i fråga om informationsstyrelsens arbete. Därför har det smärtat mig, att denna styrelse inte förmått få fram de upplysningar, som varit nödvändiga för att avliva rykten och avlägsna missförstånd och för att man överhuvud taget skall kunna få till stånd ett friktionsfriare samarbete inom nationen under denna för samhället så kritiska tid.

Om man skall försöka åstadkomma en organisatorisk ändring i informationsväsendet, föreställer jag mig att det inte nödvändigt behöver ske på det sätt som motionärerna föreslagit. Det kan tänkas andra anordningar, varigenom man skulle tillgodose den ur demokratisk synpunkt så behövliga och naturliga upplysningsverksamheten. För den rena propagandaverksamheten behöver man enligt min mening inte något särskilt ämbetsverk. Om vi ha ett särskilt ämbetsverk för informationer och det så att säga svältes ut, när det gäller verklig upplysningsverksamhet, blir det väl på det sättet, att det tvingas in på andra områden och verksamheten därigenom får en felaktig inriktning. Även ur den synpunkten skulle jag, herr talman, anse att det är all anledning att ta mer allvarligt på den verksamheten än många vilja göra.

I varje fall vill jag betona, att jag inte utgått från motionärernas motive-

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)

ring och yrkanden, när jag har tagit till orda i denna fråga, utan jag har ytt-
rat mig med utgångspunkt från egna erfarenheter, då jag i egenskap av tid-
ningsman haft att göra med såväl informationsstyrelsen som andra myndig-
heter.

Herr **Andrén**: Herr talman! Herr K. J. Olsson har inte hunnit vänja sig vid
det mycket lakoniska skrivsätt, som utmärker statsutskottet, och det är där-
för mycket rimligt, att han inte i dess utlåtande har kunnat finna alla de
skäl, som han kan ha väntat sig. Emellertid tror jag att det väsentliga är an-
givet i utlåtandet, och jag har därför inte funnit det nödvändigt att här dra
fram alla skälen.

De verkliga skälen för mig äro självfallet inte de, som framgingo av det
jag anförde av Julius Cæsar, ty såsom min ärade vän på Älvsborgsbänken
och kammaren i övrigt torde ha observerat, använde jag citatet endast såsom
ett språngbräde till vissa principiella betraktelser.

Om jag skulle dröja något vid herr Olssons sista anförande, vill jag fram-
för allt fästa uppmärksamheten på, att han utgick från den uppfattningen,
att det inte förekommer någon propagandaverksamhet från informationssty-
relsens sida. Till statsutskottets utlåtande är fogat ett uttalande av informa-
tionsstyrelsen själv, där det bland annat heter: »Rörande de informatoriska
uppgifterna gäller vidare, att styrelsen skall med upplysningar, råd och an-
visningar bistå utgivare av tidningar och andra tryckalster samt bild- och
filmproducenter ävensom planlägga och bedriva annan erforderlig upplysnings-
och *propagandaverksamhet* inom och utom landet.» Informationsstyrelsen har
tydligt själv klart fattat såsom sin uppgift att även vara ett propaganda-
organ. Men så länge detta propagandaorgan sorterar under utrikesdepartemen-
tet, som ju hittills inte har visat några tendenser att expandera och där de
inrikespolitiska striderna kanske inte äro särdeles häftiga, tror jag denna pro-
paganda kommer att hålla sig inom rimliga gränser och ha en mera rimlig
karaktär. Det kommer mera att bli fråga om en patriotisk propaganda, sä-
kerligen med fördöljande av en del ting, som hända på den utrikespolitiska
fronten, men verksamheten kommer inte att urarta till partipropaganda och
partigräl, och det är i det långa loppet kanske det allra väsentligaste.

Man kan ha olika erfarenheter beträffande möjligheterna att få upplys-
ningar av informationsstyrelsen liksom av andra organ. Jag vill emellertid
fästa kammarens uppmärksamhet på att inom den offentliga diskussionen har
mycket litet kritik riktats mot propagandadetaljerna inom olika verk och in-
rättningar, medan däremot kritiken varit mycket skarp i fråga om informa-
tionsstyrelsen. Den har varit så livlig, att herr K. J. Olsson själv icke utan
rätt ville göra gällande, att informationsstyrelsen hade blivit vår spottkopp.
Då måste jag fråga herr Olsson: Är det verkligen rimligt att göra spottkop-
pen större än den för närvarande är? Och framför allt måste jag med tanke
på de uppslag, som diskuteras i motionen, fråga: Är det rimligt att när vi
ha en nationell samlingsregering, som vi alla enligt allmän uppfattning skola
vara rädda om, flytta spottkoppen in i regeringen eller i så nära grannskap
till densamma, att en och annan obehaglig vätska kommer in även i konselj-
salen? Jag tror inte, herr talman, att det vore det rätta sättet att umgås med en
spottkopp.

Herr **Olsson, Karl Johan**: Herr talman! Jag vill först konstatera, att herr
Andrén har missförstått vad jag sade i mitt förra anförande på en rätt vä-
sentlig punkt. Han nämnde, att jag utgått från att det inte bedrives någon

Anslag till statens informationsstyrelse. (Forts.)
propagandaverksamhet från informationsstyrelsen. Det har jag aldrig gjort och överhuvud taget aldrig tänkt göra gällande.

I mitt förra anförande glömde jag bort att gent emot herr Andréns första anförande framhålla, att det inte minst från de trakter, där herr André och jag ha vår vistelse, riktats mycket våldsam trumeld mot informationsstyrelsen, för att den bedriver propaganda.

Jag vill understryka att jag i mitt förra anförande framhöll, att det finns en anledning till att informationsverksamheten fått en felaktig inriktning, nämligen att den styrelse, som finns för handhavande av informationsverksamheten, svältes ut när det gäller upplysningar, vilkas spridande verkligen skulle vara betydelsefullt. Därigenom kommer den rena propagandaverksamheten att väga över och få större utrymme. Jag framhöll också, att man även ur den synpunkten borde överväga en ändring.

Vad sedan talet om »spottkoppen» beträffar, så är det väl inte behövt att anslå statsmedel för att upprätthålla en styrelse, på vilken alla människor skola skälla, när i verkligheten andra myndigheter äro ansvariga för det, vilket man kritiserar. Det är ett faktum, som jag flera gånger har kunnat konstatera, att de verkligt skyldiga till att informationerna utebli inte träffas av kritiken utan ett mer eller mindre oansvarigt ämbetsverk. Inte minst de som mena att informationsstyrelsen bedriver regeringspropaganda borde i varje fall vara med om att placera denna institution så och ge den en sådan ställning, att de som dirigera dess verksamhet också få ta ansvaret för densamma. I så fall skulle kanske meddelssamheten också bli litet större än den för närvarande är.

Det är som sagt inte fråga om något konkret förslag. Jag har begärt ordet endast för att fästa uppmärksamheten på att missförhållanden föreligga, vilka utskottet enligt min mening inte har beaktat. Jag har också velat antyda, att motionärernas yrkanden ingalunda gå ut på att man skulle inrätta något stadigvarande statsdepartement och allra minst någon institution för bedrivande av partipropaganda. Någon sådan misstanke hoppas jag överhuvud taget inte förekommit i statsutskottet vid behandlingen av detta ärende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevärande punkt hemställt.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 316 framlagda förslag samt med avslag å motionerna I: 323 och II: 455 till Kostnader för överflyttning av arbetskraft å beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln uppföra ett förskottsanslag av 50,000,000 kronor;

b) till Prisclearing för fodermedel m. m. å beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 under nionde huvudtiteln uppföra ett förskottsanslag av 40,000,000 kronor;

c) godkänna vid statsrådsprotokollet för den 21 maj 1943 fogat förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44;

Ang. beredskapsstat för försvarsväsendet.

Ang. beredskapsstat för försvarsväsendet. (Forts.)

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i statsrådsprotokollet anförts fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efter rättelse såsom förskottsstat från och med ingången av budgetåret 1943/44 samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande;

e) medgiva, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen finge överstrikas, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skulle inom tjugo dagar sammanträda:

II. att motionerna I: 321 och II: 454 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anförde.

I de likalydande motionerna I: 323, av herr *B. A. Nilsson* m. fl., och II: 455, av herr *A. Jonsson* i Skedsbygd m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte till kostnader för överflyttning av arbetskraft å beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 uppföra ett förskottsanslag av 35,000,000 kronor.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Heiding*, *Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad och *Pettersson* i Dahl ansett, att utskottet bort med tillstyrkande av bifall till motionerna I: 323 och II: 455 föreslå riksdagen att till Kostnader för överflyttning av arbetskraft å beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln uppföra ett förskottsanslag av 35,000,000 kronor.

Herr **Heiding**: Herr talman! I proposition nr 316 har Kungl. Maj:t hemställt, att riksdagen å beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 måtte uppföra ett förskottsanslag av 50 miljoner kronor till kostnader för överflyttning av arbetskraft.

Enligt arbetsmarknadskommissionens beräkningar komma motsvarande kostnader för budgetåret 1942/43 att uppgå till 40 milj. kronor, fördelade på följande sätt: 10 milj. kronor till uttagning med tjänsteplikt av 1943 års värnpliktsklass, 8.1 milj. kronor till anskaffning av kojor och kojinventarier för den i skogsarbete sysselsatta ovana arbetskraften. 16 milj. kronor till förflyttningsbidrag, familjetillägg m. m. till arbetare, som under krisen överflyttas till skogsarbete, 3.7 milj. kronor till riksarbetslag. 0.8 milj. kronor till arbetsblock och jordbruksläger. 1.2 milj. kronor till resebidrag till arbetssökande och 0.2 milj. kronor till diverse andra utgifter.

För nästkommande budgetår hade arbetsmarknadskommissionen beräknat medelsbehovet till 60 milj. kronor. Till statliga beredskapsarbeten beräknades ett anslag av 8 milj. kronor, varav 1 milj. kronor till arbeten i andra myndigheters regi, och till statskommunala beredskapsarbeten 1 milj. kronor. Kostnaderna för beredskapskurser beräknas höjda med en halv milj. kronor till 2.5 milj. kronor. Till uttagning med tjänsteplikt beräknar kommissionen kostnaderna till 20 milj. kronor. Till utgifter för förflyttningsbidrag, familjetillägg m. m. begär kommissionen 16 milj. kronor, till skogshuggarkurser 6.5 milj. kronor, till arbetsblock 0.5 milj. kronor, till jordbruksläger 0.7 milj. kronor, till resebidrag till arbetssökande 1.5 milj. kronor, till nyanskaffning av skogs-kojor med inventarier 3 milj. kronor och till diverse utgifter 0.3 milj. kronor.

Statsrådet och chefen för socialdepartementet har dock som nämnts endast upptagit ett belopp av 50 milj. kronor till kostnaderna för överflyttning av arbetskraft. Däremot har arbetsmarknadskommissionen beräknat att det skulle behövas 60 milj. kronor.

Då statsutskottets utlåtande nr 220 om arbetsmarknadens reglering m. m. behandlades i riksdagen den 22 i denna månad var det sådan brådska, att det var omöjligt att närmare redogöra för de skäl, som föranlett reservanternas att pruta på det begärda anslaget med 1.5 milj. kronor.

Ang. beredskapsstat för försvarsväsendet. (Forts.)

Den fråga som nu behandlas borde rätteligen ha förelegat samtidigt.

Man ställer sig mycket tveksam, huruvida det kan vara lämpligt att uppföra anslag för civila ändamål på beredskapsstat för försvarsväsendet. Härvidlag kan bringas i erinran riksdagens i fjol uttalade mening därom. Riksdagen förklarade då: »Enligt riksdagens mening bör därför övervägas, huruvida icke anslag av samma eller liknande natur som det nu för reglering av arbetsmarknaden äskade anslaget böra uppföras å allmän beredskapsstat och således särskiljas från de med försvarsväsendets behov mera direkt sammanhängande anslagen. Riksdagen förutsätter, att de av riksdagen anförda synpunkterna av Kungl. Maj:t beaktas vid uppgörande av förslag till medelsanvisning i här berörda hänseenden för nästa budgetår.»

Utskottet har även i år gjort ett uttalande och förutsätter däri, att Kungl. Maj:t vid uppgörande av förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1944/45 beaktar vad utskottet anför. När riksdagen förra året sade sin mening om detta förfarande, men likväl Kungl. Maj:t i år framlagt förslag i samma riktning, har utskottet sålunda ansett det befogat att även i år göra ett dylikt uttalande.

I motionerna nr 445 i andra kammaren och nr 314 i första kammaren har påpekats, att kostnaderna för den skogsavverkning, som bedrivits av de s. k. riksarbetslagen och av 1943 års värnpliktsklass, blivit så höga, att den brännved, som avverkats av denna arbetskraft, blivit oproportionerligt dyr.

På grund av denna fördyring hävdades i den nämnda motionen den uppfattningen, att riksarbetsystemet borde avvecklas och att ej heller uttagning enligt tjänstepliktslagen av värnpliktiga för vedavverkning borde komma i fråga. I stället pekades på den utvägen att genom högre priser på veden, som skulle ge skogsägarna ett förbättrat rotnetto, skapa förutsättningar för att kunna betala den ordinarie skogsarbetarstammen sådana löner, att arbetskraftsbehovet kunde fyllas på frivillig väg. Om subvention dock ansågs behöva utgå även i fortsättningen, ansågo motionärerna att denna borde utgå lika till alla i skogsarbete sysselsatta personer.

Med hänvisning till de synpunkter på arbetsmarknadsfrågorna, som framfördes i de nämnda motionerna, anse vi, att betydande besparingar kunna göras på det förskottsanslag, som av Kungl. Maj:t äskas på försvarsväsendets beredskapsstat för civila ändamål. Om de i motionen skisserade riktlinjerna godkännas av statsmakterna, böra anslagen till skogshuggarkurser samt till flyttningsbidrag och familjeändamål om resp. 6.5 och 16 miljoner kronor kunna högst väsentligt minskas. Anslaget till nyanskaffning av skogskojoer på 3 milj. kronor torde vara helt obehövt. På anslagen till beredskapskurser och resebidrag om vardera 2.5 och 1.5 miljoner kronor böra avsevärda nedprutningar kunna göras.

I den reservation som avgivits yrkas emellertid en nedsättning av anslaget med endast 15 milj. kronor. Reserverna anse att vedavverkningarna borde kunna verkställas för mindre kostnader än vad som nu sker genom riksarbetslag och inkallelser av värnpliktiga. På grund av den blida vintern borde vedtillgångarna vara rätt stora. Jag har inte sett någon uppgift på sista tiden om detta, men det torde kunna förutsättas, att vedtillgången i år är betydligt större än i fjol och året dessförinnan, då vi hade stränga vintrar. Man räknar visserligen med att inte kunna avverka fullt så mycket som beräknat, men skillnaden kommer säkerligen inte att bli så stor. Importen av kol och koks har under året fortgått, så att man kan räkna med att det även finnes lager av sådant bränsle.

Att det är nödvändigt att ha stora lager av ved skall villigt erkännas, ty man kan inte gå mot ett konsumtionsår utan att ha bränsletillgångar, men det är nödvändigt att man får fram ved som inte blir för dyrbar.

Ang. beredskapsstat för försvarsväsendet. (Forts.)

Då vi diskuterade frågan om anslag till arbetsmarknadens reglering, framhöll jag vilka stora kostnader vedavverkningen medför. Kostnaden för upphuggning av 1 kubikmeter ved har således för riksarbetarna i genomsnitt uppgått till 4.02 kronor. Läger man härtill avtalsenlig huggarlön, som torde uppgå till i genomsnitt 3 kronor, får man en huggningskostnad av icke mindre än drygt 7 kronor per kubikmeter. Det är alldeles för höga kostnader, och vi borde se till, att vi kunde få ned dem mera.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här yttrat, få yrka bifall till den reservation, som finnes fogad vid utlåtandet.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det rådet det egendomliga förhållandet, att reservanten herr Heiding vid behandlingen i plenum av denna fråga meddelade, att han ämnade avgiva en kort reservation, utan att han närmare utvecklade innehållet i densamma. Jag har mig bekant att hans motion har behandlats på vederbörligt sätt inom den utskottsavdelning, som haft ärendet till omprövning, och att han vid utskottsbehandlingen inte fann så stora möjligheter att göra några precisa yrkanden.

Med undantag av reservanterna är utskottet ganska enigt och jag finner inte någon anledning att fördjupa mig mera i ämnet, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring beträffande punkten I a, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning i fråga om vissa byggnadsarbeten för armén, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5 och 6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 52, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1943/44 m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 59, i anledning av väckta motioner angående bemanningsbestämmelser för handelsfartyg.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 11 i första kammaren av herr *Berg, Robert*, m. fl., och nr 26 i andra kammaren av herr *Lundgren* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att det av inom kommerskollegium tillgängligt material måtte utarbetas förslag till bemanningsbestämmelser för svenska handelsfartyg samt att Kungl. Maj:t ville till riksdagen inkomma med förslag till lag rörande fartygs bemanning.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt.

A. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg måtte upptagas till förnyad prövning så snart förhållandena det medgäve och att riksdagen måtte beredas tillfälle att yttra sig över blivande förslag i ämnet; samt

B. att förevarande motioner, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A. hemställt, ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Wistrand* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr *Ericsson, Carl Eric*: Herr talman! Då denna fråga behandlades inom utskottet, avgävos reservationer av herr *Wistrand*, fröken *Andersson* samt av mig. Emellertid har även herr *Roos*, som tyvärr var frånvarande då ärendet justerades, tillkännagivit, att han delade reservanternas uppfattning, vilket han dock är förhindrad att själv framföra.

Då man skall fatta ståndpunkt till denna fråga, kan det vara lämpligt att ta del av hur den tidigare har handlagts. Den behandlades, så vitt jag vet, första gången år 1910 av sjöfartssäkerhetskommitté och därefter år 1920 av skeppstjänstkommitté samt åren 1924, 1926, 1928 och 1930 av riksdagen utan att det ledde till någon åtgärd. Utskotten ställde sig välvilliga till frågans lösning genom bemanningsbestämmelser, men frågan föll i riksdagen 1924, 1928 och 1930 genom avslag av första kammaren och 1926 genom avslag av båda kamrarna.

1933 tillkallade chefen för handelsdepartementet sakkunniga för uppgörande av förslag till bemanning å svenska handelsfartyg. Sakkunniga uttalade, att i stort sett bemanningen å svenska fartyg ej kunde anses otillfredsställande, vare sig i fråga om storlek eller besättningens sammansättning. Förslag till bemanningsbestämmelser framlades dock, därför att i vissa fall missförhållanden hade konstaterats.

På initiativ av internationella arbetsbyrån i Genève var bemanningsfrågan i början av 1930-talet föremål för internationell behandling. Denna resulterade 1936 i en konvention angående arbetstid och bemanning å fartyg. Med hänsyn till ifrågasatt anslutning till denna konvention från Sveriges sida framlade 1936 års sjöarbetstids- och bemanningssakkunniga ett förslag om fartygs däck- och maskinbemanning, vilket förslag var baserat på ett av kommerskollegium och socialstyrelsen år 1935 utarbetat förslag i ärendet. Detta för-

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

slag behandlades vid 1938 års riksdag i samband med den nya sjöarbetstidslagen.

Det är av vikt att man ej förbigår departementschefens uttalande vid ärendets behandling vid 1938 års riksdag. Detta uttalande är ej omnämnt i motionen. Departementschefen anförde, att han funnit, att den svenska lagstiftningen borde anpassas efter 1936 års Genèvekonvention, men att han ej då ville framlägga förslag härutinnan. Han ville emellertid framdeles göra detta i enlighet med 1936 års sakkunnigas förslag. Detta skulle dock ske först sedan konventionen trätt i kraft för Sveriges vidkommande. Sverige har visserligen den 16 december 1938 ratificerat Genèvekonventionen, men därvid uppställt det uttryckliga förbehållet, att konventionen skulle träda i kraft först när den blivit gällande i konkurrentländerna Danmark, Finland, Holland, Norge, England och Ryssland. Intet av dessa länder har ännu anslutit sig till konventionen.

1938 års sjöarbetstidslag medförde vittgående skärpningar för den svenska sjöfarten och genomfördes av statsmakterna i tron på att övriga länder skulle genomföra liknande arbetstidslagar. Detta skedde dock ej. I fråga om bemanningslagen voro statsmakterna försiktigare och gjorde det nyssnämnda förbehållet.

Motionärerna grunda sitt yrkande på i huvudsak tre skäl, nämligen för det första behovet av en bemanningslag för tryggande av sjöfartssäkerheten, för det andra på att besättningen löper risk att bliva överanstängd samt för det tredje på att man äventyrar tillskapandet av en stabil sjömanskår, om bemanningsbestämmelser ej införas.

Vad beträffar det första skälet, torde behovet av en bemanningslag numera vara synnerligen litet. Den nya sjöarbetstidslagen har i själva verket medfört långtgående bemanningsbestämmelser därigenom, att denna lag begränsar den arbetstid, som får uttagas av en sjöman, vilket medfört, att bemanningen har måst utökas.

Flera författningar tillgodose även kravet på bemanningens tillräcklighet. Såsom omnämnts i motionen innehåller sjölagens 5 a § bestämmelser därom. Denna paragraf stadgar nämligen bl. a., att fartyg skall vara bemannat på ett betryggande sätt; och må i intet fall för resa, som under vanliga förhållanden kräver mera än tolv timmars gång eller eljest är sådan, att skeppstjänsten måste indelas i skift, fartyget hava mindre maskinbesättning än som jämte maskinbefälet är i vardera av två vakter tillräcklig för skeppstjänsten i maskin under fartygets gång. I Kungl. Maj:ts nådiga förordning av den 23 december 1915 heter det vidare, att maskindrivet fartyg icke må på längre resa i utomeuropeiska farvatten, Medelhavet och Svarta havet inbegripet, hava mindre maskinbesättning än som jämte maskinbefälet är i en var av tre vakter tillräcklig för skeppstjänsten i maskin under fartygets gång.

Även andra stadganden rörande skyldighet för befälhavaren, sjömanshusombudsmannen och fartygsinspektören tjäna att tillse, att fartygen äro tillräckligt och behörigen bemannade. Kungl. Maj:t har på kommerskollegii förslag utfärdat kungörelse om närmare föreskrifter rörande särskilda säkerhetsåtgärder vid nyttjande av fartyg vid krig eller krigsfara, vars tredje paragraf stadgar: »Å fartyg, som icke är fiskefartyg, skola, då det är under gång i farvatten som i denna kungörelse avses, såväl dag som natt finnas på däck en utliksman, en rorsman och, om fartygets bruttodräktighet uppgår till 200 registerton eller mera, en man för avlösning och övriga förekommande sysslor.»

Motionärerna ha i motionen anfört följande: »Utgår man sålunda från gällande bestämmelser, kan man konstatera, att ett fartyg, som understiger 2.000 bruttoregisterton (ca 3.400 lastton), i fredstid är författningsenligt beman-

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

nat, om det förutom behörigt däcksbefäl har en sammanlagd däcksbemanning om minst två och högst fyra man.» Jag skulle därtill vilja nämna, att ett fartyg av denna storlek med en så liten bemanning mig veterligt aldrig gått ut från någon svensk hamn, och skulle till äventyrs så ha varit fallet, anser jag, att den befälhavare, sjömanshusombudsman eller fartygsinspektör, som tillåtit fartyget att gå ut med denna bemanning, icke skött sitt åliggande. Han borde ha kontrollerat detta, och då hade fartyget säkerligen icke fått gå ut. Påståendet i motionen är således enligt min uppfattning fullständigt omotiverat. Det står vidare i motionen, i samband med ett påpekande att bemanningsbestämmelserna skärptes under förra kriget: »Detta innebar, att med dåvarande bemanning ombord i fartygen voro rederierna nödsakade att öka besättningsantalet ombord i fartygen, men så fort kriget var slut, minskades åter bemanningen. Denna bemanningsminskning tog sig i en del fall sådana former, att som omnämnts uppenbar fara förelåg.» Under kriget hade man således haft den större bemanning, som då kunde anses behövlig, men då normala förhållanden åter inträdde, minskade man bemanningen. Jag skulle vilja påstå, att om rederierna icke under fredstid minskat en bemanning, som blivit utökad i anledning av krigsförhållanden, skulle de icke ha handlat riktigt, ty det är alldeles klart, att det under krigstid av olika skäl är behövt att ha en större bemanning än under fredstid.

Såsom skäl nummer två för en bemanningslag har åberopats risken för överansträngning av besättningen. Jag vågar bestämt påstå, att det nutida sjömansyrket i vad det gäller däcksfolket med få undantag är ett föga ansträngande yrke. Detta har min egen erfarenhet från sjön lärt mig. Eldarnas arbete, åtminstone i tropikerna, är hårdare, men för dem äro förhållandena av i dag vida mindre ansträngande än för något årtionde sedan. Den förut nämnda reviderade sjöarbetstidslagen av år 1938 torde praktiskt taget ha borteliminerat riskerna för överansträngning. I varje fall torde ett eventuellt enstaka undantag icke motivera en lagstiftning härutinnan. Det finns, något som även framhölls vid överläggningen inom utskottet, ett och annat fartyg, som är mycket svåreladat, där ansträngningen för eldarna kanske blir större än på mera normala fartyg, men detta förhållande kan i och för sig icke utgöra tillräckligt skäl för att man stiftar en lag om bemanning för att undvika överansträngning på några få speciella fartyg. Jag tror nog, att man kan nå detta mål på andra vägar än medelst en lagstiftning.

Vad beträffar det tredje skälet, nämligen faran för att nyrekryteringen av sjömanskåren skall upphöra, torde denna ej till någon del stå i samband med bemanningsfrågorna. Att en sjöman, som bildat hem och fått hustru och barn, söker anställning i land, torde vara ofrånkomligt, huru än bemanningsförhållandena ordnas. Särskilt komma nog de sjömän, som trafikera avlägsna farvatten, alltid att söka sig anställning, som möjliggör vistelse i hemorten, antingen i land eller å sådana fartyg, som trafikera våra kuster eller närbelägna länder. Den av svenska sjöfolksförbundet lämnade tablån visar, att bland många sjömän i utländsk fart 58.9 procent äro i åldern 20—35 år, d. v. s. i den ålder, efter vilken familjebildning i regel äger rum.

Mellan Sveriges redareförening och sjöfolksförbundet har för övrigt träffats en frivillig överenskommelse angående bemanning. Det torde vara lämpligt, att denna frihet i fråga om kollektivavtalens innehåll består även i fortsättningen. Inom andra yrkesgrupper torde i allmänhet råda den uppfattningen hos båda parterna, att en dylik frihet beträffande deras inbördes avtalsuppgörelser är eftersträvansvärd. Denna synpunkt har särskilt framförts av Sveriges fartygsbefälsförening.

Att man från sjöfolkets sida framför krav på bemanningsskala, kan ju vara

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

förklarligt ur den synpunkten, att en dylik skala i själva verket innebär en ökad möjlighet att erhålla högre löner. Det förefaller mig, som om lagstiftningen härvidlag borde vara opartisk och ej medverkande till ett sådant syfte.

För övrigt är löneläget för sjöfolket på grund av de stora riskerna till sjöss för närvarande sådant, att det tillför sjöfolket inkomster av sådan storleksordning i jämförelse med deras inkomster under normala förhållanden, att det ej är utan våda för dem själva. Då t. ex. en matros, som seglar på Nordamerika och England, utom kost och logi samt försäkring för krigsrisk, vilken riksdagen för några veckor sedan höjde, samt lindrigare skattebestämmelser än andra medborgare, har en kontant lön, som uppgår till 900 å 1,000 kronor per månad, kan det bliva fråga om huruvida en så riklig penningtillgång enbart är av godo, i all synnerhet för en sjöman utan försörjningsplikt. Sjöfolkets egna organisationer hava även besvär med att bekämpa följderna av penningöverskottet hos de delar av sjöfolket, som ha svårt för att på ett förståndigt sätt tillgodogöra sig detsamma. I pressen ha de senaste dagarna införts artiklar härom. Jag är övertygad om att många av kammarens ledamöter ha läst, vad som omnämnts om saken i våra tidningar, vilket ger en ganska ledsam bild av hur vissa svenska sjömän sköta sig i de utländska hamnarna. Sjöfleksorganisationerna ha lagt ned mycket arbete på att få dessa förhållanden förbättrade, men resultatet av detta arbete har icke alltid varit så särskilt lyckat.

Av de inkomna yttrandena vill jag varken åberopa Sveriges redareförenings eller sjöfleksorganisationernas, emedan dessa helt naturligt måste till en viss grad färgas av subjektiva intresseförhållanden. Däremot torde stort avseende böra fästas såväl vid kommerskollegii, befälsföreningens som maskinbefälsförbundets yttranden.

Kommerskollegium har ansett att en lag i frågan ej bör utfärdas, all den stund »bemanningsspörsmålen äro av så rörlig och växlande beskaffenhet, att de knappast äro ägnade att stadfästas i lag». Eventuella bestämmelser böra i stället ges formen av en förordning. En reglering bör vidare enligt kollegii uppfattning taga sikte på normala tider, då fred råder, och ej på nuvarande av kriget föranledda exceptionella förhållanden. Kommerskollegium anser därför icke skäl föreligga för riksdagen att avlåta den anhållan till Kungl. Maj:t som motionerna avse.

Sveriges fartygsbefälsförening yttrar, att trots att den fortfarande anser att bemanningsbestämmelser för handelsflottan böra införas, detta ej för närvarande bör ske. Såsom ett av skälen för denna ståndpunkt framhålles, att det mellan Sveriges redareförening och svenska sjöfleksförbundet 1937 träffade kollektivavtalets bestämmelser rörande bemanningen i stor utsträckning undanröjt tidigare existerande besvärigheter. Föreningen avstyrker motionen.

Svenska maskinbefälsförbundet har tillstyrkt motionen, men ett närmare studium av förbundets yttrande giver vid handen, att denna tillstyrkan huvudsakligen är tillkommen med tanke på lättnader för maskinbefälet och icke i syfte att öka sjöfartssäkerheten eller minska eventuella besvärigheter för eldarepersonalen.

Det är därför enligt min mening varken klokt eller behövt att lagstifta om bemanning å fartyg. Man söker nu på olika sätt förbereda vårt näringsliv på övergången till fredsförhållanden. Under den diskussion, som för en vecka sedan fördes i denna kammare, angående efterkrigsförhållandena, anfördes särskilt från socialdemokratiskt håll farhågor för att freden skulle vålla stor arbetslöshet med åtföljande nöd och lidande för arbetarnas familjer. Om man nu medverkar till en lagstiftning, som den föreliggande, kan det väl ej råda mer än en mening om att densamma, långt ifrån att minska arbetslösheten, i stället bidrager till att den ökas, vilket väl ej kan vara någons avsikt — och

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

detta utan att man genom lagens genomförande vinner några verkliga fördelar på något håll.

Att vi efter kriget ha att möta konkurrens inom sjöfarten är säkert. Om vi därför nu tynga denna näringsgren med pålagor, som komma att försvaga dess konkurrensförmåga, skulle detta kunna medföra svåra konsekvenser för den samma. Sjöfartens betydelse för vårt land har under kriget framträtt som kanske aldrig tillförne, och det borde vara riksdagen angeläget att ej genom icke nödvändig lagstiftning försvåra för sjöfarten att bereda sig för kommande uppgifter. Det är säkerligen denna synpunkt, som föranlett kommerskollegium att avstyrka motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på förevarande motion.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Då den förste ärade talaren i egenskap av reservant inom utskottet har givit en ganska ingående redogörelse för vissa spörsmål i samband med detta ärende, synes det mig, som om även jag i egenskap av motionär borde ha samma rätt. Jag blev inte förvånad över vad den förste ärade talaren hade att anföra, ty det var synpunkter som framförts från den sidan under inte mindre än 33 år. För att emellertid bevisa, att motionen ej har framkommit så att säga i okynnessyfte utan verkligen har skäl för sig, ber jag att få anföra följande.

Frågan om svenska handelsflottans bemanning var första gången föremål för undersökning i samband med 1910 års sjöfartssäkerhetskommitterades arbete, vilkas betänkande avgavs den 16 december 1910. Deras ståndpunkt återges i skeppstjänstkommitterades betänkande den 21 maj 1920 å sid. 85 sista stycket, där det heter (kursiveringarna här): »Som ett allmänt omdöme, grundat på dessa uppgifter, kan sägas, att däcksbesättningarna å ångfartygen synas under dåtida förhållanden, då ingen särskild hänsyn till arbetstiden behövde tagas, i de flesta fall till antalet hava varit *tämligen* tillfredsställande, *varemot de i kvalitativt hänseende lämna mycket övrigt att önska*. Detta var i synnerhet fallet med de medelstora och mindre ångfartygen, där antalet av de mindre väl kvalificerade sjömännen ej stod i rimligt förhållande till de fullbefarna.»

Genom beslut av kommerskollegium den 7 mars 1911 påbörjades genom dess arbetsstatistiska avdelning en statistisk undersökning angående sjömansyrket. Arbetet fullföljdes sedermera av socialstyrelsen och slutfördes år 1915. När det gäller fartygens bemanning konstaterades beträffande 361 lastfartyg om över 700 bruttoton i norrsjö- och oceanfart, att ej mindre än 48 helt saknade matros ombord, medan antalet lättmatros och jungmän växlade mellan 3 och 6. I 133 fall var 1 matros anställd per fartyg jämte 3 å 5 lättmatros och jungmän. Å 110 fartyg funnos 2 matroser samt minst 2 och högst 6 lättmatros och jungmän. Å övriga fartyg funnos minst 3 och högst 6 matros anställda.

Dessa siffror torde med all önskvärd tydlighet utvisa, att kvalitativ underbemanning förekom i mycket stor utsträckning.

Med anledning av en under år 1917 vid Skagens fyrskepp inträffad kollision mellan två svenska fartyg upptog justitieombudsmannen till behandling frågan om ytterligare lagstiftning rörande bemanningen å svenska handelsfartyg. I en till Kungl. Maj:t den 15 januari 1918 avlåten framställning i ämnet uttalades bland annat, att den av justitieombudsmannen föranstaltade utredningen icke kunnat undgå att ge honom den alldeles bestämda uppfattningen, att det föreläge ett oavvisligt behov av närmare föreskrifter rörande bemanningen ombord å fartyg, utöver de redan befintliga, »skäligen torftiga» bestämmelserna i ämnet.

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

För utredning av frågan om behovet av en bemanningslag, innefattande bestämmelser om bemanningssskala lämnade justitieombudsmannen direktionerna för de större sjömanshusen i riket tillfälle att till honom inkomma med yttrande i ärendet. Åtta av sjömanshusdirektionerna avstyrkte, med förklaring att det för närvarande icke var behov av en bemanningslag, utan att frågan borde skjutas på framtiden. Avvikande meningar hade dock uttalats av direktionernas representanter för befäl och manskap, som ansett att behov av en bemanningslag förelåg.

Socialstyrelsen, som även haft att inkomma med yttrande, hade som sin mening uttalat att ett behov av närmare föreskrifter rörande bemanningen av svenska handelsfartyg otvetydigt fanns.

Efter framställning från sjöfolkets organisationer om en allmän revision av sjöfolkets sociallagstiftning tillkallade finansminister Branting, under vars departement sjöfartsfrågor då sorterade, ett antal sakkunniga, som bland annat fingo i uppdrag att utarbeta förslag till bemanningsbestämmelser för fartyg. Dessa skeppstjänstsakkunniga avgåvo den 21 maj 1920 ett i alla avseenden väl genomtänkt och detaljerat förslag. Kommitterade, som uteslutande bestodo av fackmän på området, voro enhälliga, bortsett från en reservation av redarnas representant.

Förslaget anmäldes för Kungl. Maj:t år 1923, men föranledde ingen annan åtgärd än att kungörelse om ändring i vissa delar av befälsförordningen utfärdades.

Vid tillfället hade kommerskollegium avstyrkt förslaget och bl. a. förklarat sig icke hava av den förebragta utredningen övertygats om vare sig nödvändigheten eller lämpligheten av att införa lagstadgade bemanningssskalor. Kollegium anförde vidare, att vid granskning av rapporter och protokoll angående sjöolyckor åtminstone under senare tid icke påträffats några fall, där underbemanning kunnat anses som orsak.

I trots av det öde dessa sakkunnigas förslag sålunda rönt, spelade det dock länge en betydande roll i diskussionen i ämnet. Redan år 1924 väcktes motioner i bägge kamrarna med yrkande om att riksdagen måtte antaga skeppstjänstkommitterades förslag såsom lag. Första lagutskottet tillstyrkte motionerna i så måtto, att det föreslog riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga frågan under förnyat övervägande. Andra kammaren beslutade i enlighet med utskottets hemställan, medan däremot första kammaren avslög densamma.

Under krigsåren 1914—1918 gällde en av Kungl. Maj:t utfärdad provisorisk förordning rörande vakttjänst ombord å fartyg som trafikerade vissa riskfyllda farvatten. Detta innebar att antalet besättningsmän ombord i dessa fartyg måste utökas, men då förordningen vid fredsslutet upphävdes, minskades åter antalet besättningsmän ombord. Man nöjde sig emellertid icke med att återställa antalet till vad som gällt före kriget, utan bemanningen försämrades även i kvalitativt hänseende. De befarna sjömännen blevo efter hand arbetslösa, då de i stor utsträckning ersattes av nybörjare. Under tiden 3 september 1923—8 januari 1928 inträffade också inte mindre än åtta sjöolyckor, som av kommerskollegiums sjötekniska beträde Magnus Frankman konstaterades bero på underbemanning.

Vid 1926 och 1928 års riksdagar väcktes återigen motioner om bemanningslag. De avslögs år 1926 av båda kamrarna, medan de år 1928 bifölls av andra kammaren men avslögs av första.

Sista gången riksdagen hade att behandla motioner om bemanningsbestämmelser var år 1930. Vid detta tillfälle påyrkade motionärerna icke längre godtagande av skeppstjänstkommitterades förslag i oförändrat skick, utan hemstäl-

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

de att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förnyat övervägande av frågan samt om överarbetning av skeppstjänstkommitterades förslag. Motionerna ledde emellertid även denna gång till samma negativa resultat.

Frågan om fartygens bemanning upptogs ånyo i samband med sjöarbetstidslagens behandling. Den 6 oktober 1933 tillkallade dåvarande statsrådet och chefen för handelsdepartementet två sakkunniga med uppdrag att verkställa utredning och avgiva förslag rörande reglering av bemanningsförhållandena å svenska fartyg. De sakkunniga överlämnade sin utredning jämte förslag den 30 maj 1934. Förslaget innehöll dels bestämmelser om antalet fullbefarna sjömän, som ansågos erforderliga ombord i fartyg mindre än 1,400 bruttoregister-ton, och dels även beträffande däcksbesättningens antal ombord i fartyg över nämnda tonnagegräns. Vad maskinbemanningen beträffar skulle kommerskollegium fastställa densamma med hänsyn till varje fartygs storlek, bränsleförbrukning, maskinstyrka o. s. v.

Den verkställda utredningen visade, att av 1,393 sjömän, anställda ombord i 257 fartyg, endast 299 voro anställda såsom båtsmän, timmermän eller matrosar, d. v. s. såsom fullbefarna sjömän, medan 1,094 voro lättmatrosar och jungmän. Genomsnittliga antalet befarna sjömän per fartyg blir alltså något mer än 1.16. Av utredningen framgick vidare, att 277 befarna sjömän varit nödsakade taga anställning ombord i dessa fartyg såsom lättmatrosar eller jungmän, därför att rederierna icke tilläto befälhavarna att påmönstra befarna sjömän i fartygen.

Utredningen ger också vid handen, att antalet befarna sjömän per fartyg år 1911 var 1.57 samt att det år 1917 hade stigit till 2.76 för att år 1933 vara nere i 1.19. Fartygen voro alltså i kvalitativt hänseende sämre bemannade år 1933 än år 1911.

Man hade vidare undersökt, huruvida underbemanning varit orsak till inträffade sjöolyckor. Under tiden 3 september 1923—22 november 1930 kunde enligt kommerskollegii sjötekniske konsulents utlåtande inte mindre än 9 sjöolyckor skrivas på underbemanning.

I februari månad år 1933 utbröt en särskild elakartad strejk inom sjöfarten, i det sjömännen nedlade arbetet, delvis beroende på att befarna sjömän voro tvingade att taga anställning för samma lön som obefarna sjömän. Strejken bilades visserligen, men någon ändring i bemanningsförhållandena kunde icke ernås.

Sjöfolket avvaktade emellertid ett bättre tillfälle, och vid årsskiftet 1936—1937 upptogs bestämmelser om bemanning i kollektivavtalet. Dessa gälla dock endast däcksbemanningen och äro alltså icke tillfredsställande.

Vid en av sjöfolksförbundet år 1937 företagen undersökning av bemanningen ombord i fartygen visade det sig, att de i allmänhet voro underbemannade i såväl kvalitativt som kvantitativt hänseende. På 50 stycken fartyg om mellan 900 och 7,480 ton dödvikt utgjorde däcksbemanningen tillsammans 311 sjömän, varav 12 båtsmän, 15 timmermän, 59 matrosar, 128 lättmatrosar och 97 jungmän. Sammanställningen utvisade alltså summa 86 befarna och 225 mindre kvalificerade eller helt obefarna sjömän.

Sedan avtal träffats mellan sjöfolksförbundet och redareföreningen rörande bemanningen, ökades däcksbesättningen ombord i dessa fartyg med 15 man till 326. Samtidigt ökades antalet kvalificerade besättningsmän från 86 till 158, medan de okvalificerade minskades från 225 till 168. Av hela antalet voro 11 båtsmän, 18 timmermän, 129 matrosar, 82 lättmatrosar och 86 jungmän.

En i år företagen undersökning av bemanningen ombord i 75 segelfartyg med hjälpmaskin om mellan 115 och 550 ton dödvikt utvisar en sammanlagd besättning av 205 man. Av dessa äro 6 matrosar, 28 lättmatrosar, 122 jungmän

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

och 49 kockspojkar. Är man i detta fall synnerligen välvillig och inräknar även styrmännen i antalet befarna sjömän, komma till de nämnda 2 examinerade och 73 oexaminerade styrmän. Sammanlagda antalet styrmän och befarna sjömän på dessa 75 fartyg blir då 81.

Den ärade talaren har i detta sammanhang åberopat internationella förhållanden, men detta ändrar ingenting i sak, ty före detta krigs början var det allenast Sverige och Finland som saknade bestämmelser om antalet befarna och obefarna sjömän ombord i fartygen.

Jag har tidigare i dag samspråkat med den ärade talaren om dessa angelägenheter, och han betonade då att den nuvarande tiden är mycket olämplig för en lagstiftning som denna. Även jag anser, att så i viss mån är förhållandet. Men man skall också betänka, att denna angelägenhet har stått på dagordningen under inte mindre än 33 år och att vi av dessa sjömän kräva att de skola fullgöra sin tjänst både innanför och utanför spärren. De ha gjort detta, och de ha även i mycket stor utsträckning offrat sina liv i tjänst för det svenska folket. Man frågar sig då, om det inte vore på tiden att också visa förståelse för sjömännens ofrånkomliga krav. Att en bemanningslag är ett önskemål för sjömännens vidkommande, kunna varken reservanterna eller någon annan bortförklara. Att frågan har ekonomisk betydelse för redarna, behöva vi inte tvista om; alla äro på det klara med att man kommer in på de ekonomiska spörsmålen, så snart man rör det minsta vid dessa eller liknande angelägenheter.

Men man frågar sig, om det inte trots detta skulle kunna anses lämpligt att få en lagstiftning genomförd just nu. Den gång vi kunna få en utredning till stånd skall det nämligen bli intressant att se, hur många olyckor som inträffat på andra sidan spärren och hur stor procent av sjömännen, som fått offra sina liv under kriget på grund av otillräcklig bemanning ombord på respektive fartyg. När man under en lång följd av år har kommit i beröring med livet på fartyg av skilda slag och från världens alla länder, har man inte kunnat undgå att lägga märke till, hur manskapet ombord har det i olika avseenden. Man kan inte heller undgå att resonera med vederbörande besättningar om både det ena och det andra. Därvid måste man få klart för sig, att vad vi behöva här i Sverige just är sådana bestämmelser som det här är fråga om, nämligen en bemanningslag.

Den ärade reservanten säger, att sjömännen ombord på våra fartyg nu ha det så bra som överhuvud taget är möjligt. Ja, de förbättringar, som kommit till stånd, bero på det senaste kollektiva avtalet, som slöts mellan redarna och sjöfolksorganisationen, men vi sakna lagbestämmelser, och det är sådana sjömännen vilja ha. Den träffade överenskommelsen avser dessutom allenast däcksbemanningen och ingalunda maskinbesättningen. I detta avseende föreligger sålunda en brist, och jag tror även att den redogörelse jag här har lämnat, vilken väl knappast kan bestridas, utvisar behovet av att någonting blir gjort.

När nu utskottet, som har behandlat de föreliggande motionerna, föreslår skrivelse till Kungl. Maj:t om en utredning i detta ämne, går det väl inte att komma längre för närvarande, och jag vill för min del, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Norman: Herr talman! Den ärade talesmannen för reservationen lade stor vikt vid de yttranden, som inkommit från kommerskollegium och Sveriges fartygsbefälsförening. Vad den sistnämnda organisationen beträffar, förefaller det, som om dess numera negativa inställning till föreliggande fråga närmast skulle bero på en rädsla för att en bemanningslagstiftning skulle

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

medföra mindre tillfredsställande förhållanden än man kunde uppnå förhandlingsvägen. Man är rädd för att de minimibestämmelser, som författningsvägen komma att utfärdas, även bli maximibestämmelser. Någon principiell inställning mot en lagstiftning i förevarande avseende förefinnes icke, efter vad man kan utläsa av yttrandet, från denna organisations sida.

Detsamma gäller i fråga om kommerskollegium. Herr Ericsson ansåg, efter vad jag kan förstå, att varje reglering lagstiftningsvägen på detta område är alldeles onödig. Detta är i varje fall icke kommerskollegiums uppfattning. I sitt yttrande uttalar kommerskollegium i anslutning till ett påpekande, att den konvention, som senast aktualiserade detta ärende här i Sverige, ännu icke trätt i kraft för Sveriges del, att det bortsett härifrån emellertid kan synas lämpligt, att frågan om manskapsbemanningen å svenska handelsfartyg närmare regleras. Denna myndighet har således en bestämd principiell inställning för en reglering i detta avseende.

Reservanten åberopade ett uttalande i motionen, som enligt hans mening också talade för att det var alldeles onödigt att lagstifta på detta område. Han hänvisade till vad motionärerna sagt om innebörden av nu gällande bestämmelser, men framhöll, att dessa bestämmelser icke tillämpas i praktiken. Ett fartyg med den minimibemanning, som gällande bestämmelser medgiva, får aldrig lämna svensk hamn. Detta talar, synes det mig, väl närmast för att bestämmelserna böra revideras.

Herr Ericsson framhöll även vilka svårigheter rederinäringen kan få att kämpa med efter kriget och att det skulle vara synnerligen olämpligt, om denna näringsgren skulle ytterligare betungas genom lagstiftningsåtgärder inom föreliggande område. Det är, efter vad jag kan förstå, de nuvarande onormala förhållandena som föranlett kommerskollegium att avstyrka, att några åtgärder just nu vidtagas.

Utskottet har inte varit främmande för dessa svårigheter. Utskottet begär icke heller, att Kungl. Maj:t omedelbart skall föranstalta om en lagstiftning, utan utskottet förordar, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg upptages till förnyad prövning »så snart förhållandena det medgiva». I detta sista tillägg ligger en alldeles tydlig reservation, att man bör beakta läget för dagen och se det i förhållande till hur utvecklingen kan te sig inom den närmaste framtiden. Utskottet väntar sig således icke något omedelbart resultat av sitt förord, men utskottet har ansett, att denna fråga är så viktig, att den bör hållas aktuell för att vid lämpligt tillfälle kunna föranleda en lagstiftning. Vi hörde av herr Berg, att sjöfolksförbundet är synnerligen angeläget att få en dylik tillstånd på detta område, framför allt med hänsyn till önskvärdheten av att den kvalitativa arbetskraften regleras. Det kan icke vara lämpligt, att denna fråga får utgöra ett irritationsmoment och en anledning till konflikter på arbetsmarknaden på detta område, om den kan lösas lagstiftningsvägen. Framför allt denna synpunkt tror jag gör det önskvärt, att Kungl. Maj:t vid lämpligt tillfälle tar upp denna fråga till behandling och vidtager de åtgärder, som kunna befinnas lämpliga.

Jag hemställer således, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Herr Linderot: Herr talman! Utöver vad herr Berg och utskottets talesman sagt behöver nog ingenting i sak tilläggas, och jag skulle inte ha tagit till orda i denna fråga, om icke de båda föregående talarna underlätit att bemöta en skeppsredaresynpunkt, som framfördes av herr Ericsson, vilken jag icke vill låta stå oemotsagd.

Herr Ericsson framhöll, att sjöfolket på svenska fartyg, som gå i Englands-

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

och Amerikafart, under kriget förtjäna för mycket pengar. Herr Ericsson anförde, att en matros på ett sådant fartyg kan förtjäna 900 à 1,000 kronor i månaden, förutom kost och logi ombord. Denna inkomst, menade herr Ericsson, medför mycket stora olägenheter. Av vilken art dessa olägenheter voro, förmenade talaren, att vi skulle förstå genom att han hänvisade till vissa tidningsartiklar under senare tid. Jag skall dechiffra detta dunkla tal och säga vad det egentligen innehåller. Det innehåller en anklagelse mot sjöfolket, att de, därför att de förtjäna 900 à 1,000 kronor i månaden, bära sig mycket illa åt i de utländska hamnarna. De supa och ställa till uppträden och skada därigenom sig själva, sjöfolkskårens rykte och hela vårt land.

Jag skall, herr talman, icke ingå på någon detaljgranskning av dessa tidningsartiklars beskyllningar mot sjöfolket, men jag kan verkligen inte underlåta att reagera mot att man så generellt vill fränkänna den svenska sjöfolkskåren den moraliska halt, som kunde berättiga den att förtjäna litet mera än vad som går åt till det oundgängligen nödvändiga. Det är i hög grad oriktiga beskyllningar mot den svenska sjöfolkskåren, att den skulle vara av denna låga kvalitet, som man i debatten velat göra gällande genom hänvisning till tidningsskriverier i denna sak. Naturligtvis äro icke alla bland sjöfolket guds bästa barn, men det är ju inte heller alla de människor som äro i land, och jag tror inte, att sjöfolkskåren i genomsnitt sett är förtjänt av att gång efter annan även i riksdagsdebatterna bli beskylld för att vara ett särskilt avskum av det svenska folket. Jag erinrar härvidlag om debatten om innehållande av viss del av krigsriskersättningen, då samma synpunkter fördes fram. Jag tror icke man kan låta dylika beskyllningar stå oemotsagda vid något tillfälle. Det är orättfärdigt mot sjöfolket. Även folk, som arbeta på landbacken, missköta sig ju ibland. Varför gör man inte en lönepolitisk fråga av det och säger, att man måste sänka lönerna för arbetarna i gemen, därför att en del slåss vid dansbanorna på lördagskvällarna, när varje litet intermezzo, som inträffar i en utländsk hamn, skall tagas till intäkt för generella angrepp mot sjöfolkskåren? Fastän jag inte haft tillfälle att segla under krigsåren och alltså ej har personliga erfarenheter av vad som händer och sker i hamnarna för närvarande, har jag ändå så mycket kännedom om förhållandena, att jag kan uttala min övertygelse om att de icke äro av den art, att de böra användas som argument mot en bemanningslag. För Sveriges del betyder det en stor efterblivenhet att en sådan lag ännu icke är genomförd. Den saken har herr Berg så vältaligt påvisat, att jag inte behöver yttra mig vidare därom.

Om nu en sjöman tjänar 900 kronor i månaden vid Englandsfart, måste man väl ändå, herr Ericsson, erkänna att han för varje sådan resa riskerar livet, och det är inte för mycket, om sjömännen under sådana förhållanden komma upp till en något högre ersättning än vad man i allmänhet får för ett arbete, som kanske inte innebär några risker alls. Det är inte heller alla sjömän som kunna segla i Englands- eller Amerikafart oavbrutet under årets tolv månader, herr Ericsson. En och annan kan måhända göra det, men ibland bli de också torpederade och komma vinddrivna i land samt få gå månader i hamnarna utan inkomst. De kunna också bli tvungna att mönstra av och gå inkomstlösa under längre eller kortare perioder på grund av den nervpåfrestning det innebär att segla under krigsförhållandena. Jag tror inte att sjömannens sammanlagda inkomster per år bli så svindlande, att det är tillbörligt att anförda den saken såsom ett skäl för att man icke på något sätt skall bidra till en förbättring av sjöfolkets läge.

Redarna förtjäna också en slant extra under kriget, herr Ericsson, fastän de inte gå genom minfalten eller korsa u-båtarnas vägar på Atlanten. Om redarna skulle ha glömt bort vad de förtjäna, kunna de ju titta efter i boksluten och

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

konstatera vilka merinkomster de ha på grund av att sjöfolket riskerar sina liv ute på haven. Dessa summor äro inte så blygsamma som de, vilka matroserna på däck få lov att nöja sig med. Se på Transatlantic eller vilket som helst av de rederier, som äro särskilt gynnade genom krigsförhållandena! De ha under kriget kunnat inhösta hundratals miljoner kronor i extraprofit, bl. a. tack vare den omständigheten att det finns svenska fartygsbesättningar, som riskera livet för att upphålla sjöfarten. Det, som upprör mig, är just att representanter för redareintressena här skola framställa sjöfolket såsom en kår, som inte är förtjänt av att få 900 kronors inkomst i månaden för ett arbete, där varje man får riskera livet i landets intresse, och framför allt kanske i redarnas intresse, för att de skola förtjäna pengar.

Det vore kanske lika tillbörligt att se efter, om alla de personer, som inhösta vinsterna av denna fraktfart med svenska fartyg, också sköta pengarna så bra, att ingen moralisk anmärkning är att göra. Det kan ju tänkas att också en skeppsredare eller en aktieägare i ett sjöfartsbolag någon gång super upp en del av dessa pengar, men man vill naturligtvis inte anföra det såsom ett argument gent emot skeppsredarkåren i allmänhet.

Herr talman! Jag har här ganska spontant tagit ordet, därför att jag blir upprörd, när jag hör sådana beskyllningar mot sjöfolket som här ha förekommit. I sak har jag ingenting vidare att tillägga, men jag hoppas dock att herr Ericsson, om han ännu en gång tar ordet, ville mildra sitt omdöme om sjöfolket därhän, att det icke får den generella innebörd det hade i den formulering, som han använde i sitt föregående anförande.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Vad herr Linderot nu yttrade har jag ingen större anledning att bemöta, eftersom han tydligen alldeles har missuppfattat vad jag sagt. Beträffande lönerna har jag inte alls påstått att de äro för höga, utan jag anser att sjömännen göra sig väl förtjänta av dem. Jag har endast talat om att de nuvarande lönerna som äro höga i jämförelse med de under normala förhållanden utgående i en del fall och på vissa håll haft en verkan, som till och med sjöfolkets egen ledning ansett olycklig. — Detta om herr Linderots anförande.

Herr Berg anförde som ett argument för sin ståndpunkt, att man nu sysslat med frågan om en bemanningslag under 33 år och att det därför kunde vara på tiden att äntligen få saken avgjord. Jag anser också att det är en lång tid frågan har varit under behandling, men jag vill liksom i mitt förra anförande erinra om att saken dock har kommit så långt, att år 1938 dåvarande handelsministern gav på hand, att det skall bli en bemanningslag, och jag anser att man bör kunna nöja sig med detta löfte och ännu någon tid låta det vara på samma sätt som hittills. Vad jag finner egendomligt är nämligen att man mitt under brinnande krig skall genomföra en bemanningslag, fastän man ingenting vet om sjöfartsnäringsens ställning efter kriget, utom att denna näring kommer att möta en mängd besvärigheter och svåra problem. Man borde saklöst kunna låta denna fråga anstå till dess kriget, såsom vi hoppas, inom en kort tid tagit slut. Det är väsentligen på denna synpunkt min reservation grundar sig.

Sedan återgav herr Berg en stor mängd siffror ur bemanningssakkunnigas betänkande av år 1934. De äro naturligtvis riktiga, men man får då komma ihåg att dessa uppgifter avsågo en ganska långt tillbaka liggande tid. Vissa av de siffror, som herr Berg nämnde, avsågo sålunda tiden mellan 1910 och 1920. Man hade då så och så många matrosar, lättmatrosar etc. på så och så stora fartyg. Man får emellertid inte glömma — vilket kanske herr Berg inte känner till — att fartygen sedan dess blivit modernare, varigenom arbetet

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)

ombord blivit lättare. Det bemanningsantal, som behövdes på ett fartyg för 20. 30 år sedan, är därför inte alltid erforderligt i dag.

Herr Berg sade, att bemanningsfrågan var löst i alla länder utom Sverige och Finland. Detta är en sanning med modifikation. I vårt närmaste grannland Norge t. ex. är den löst på det sättet, att det finns en s. k. bemanningsskala, som under årens lopp varit underkastad flera modifikationer. Numera har det lagts i en enda persons hand, nämligen den norske sjöfartsdirektörens, att giva dispenser från skalan efter behovet i varje särskilt fall. I själva verket innebär detta, att bemanningsskalan är upphävd. Man har där alltså inte vad som föreslås här, nämligen en lag, som stelt och obönhörligt fastställer, att ett visst antal man skall finnas ombord, något som alltid kommer att medföra stora svårigheter. Bortsett från den ekonomiska sidan av saken kan det bli mycket besvärligt att vid varje tidpunkt erhålla det antal man, med de kvalifikationer, som lagen kan komma att föreskriva.

Vidare säger herr Berg, att fackföreningarna önska få en sådan lagstiftning. Ja, det är riktigt; det önskemålet har tagit sig uttryck i de motioner, som herr Berg och jag nu tala om, men det är ju inte nog med att bara vilja ha. Man måste också försäkra sig om att sjöfarten, som dock ytterst är den, som skall betala vad det kostar, också har möjlighet därtill.

Den ärade ordföranden i andra lagutskottet talade om de internationella bestämmelserna. Herr Norman hade den uppfattningen, att man inte borde fästa alltför stort avseende vid den internationella lagstiftningen och önskemålet att nå överensstämmelse med denna. Jag tror emellertid, att för en sådan näring som sjöfarten, som ju är vida mer beroende av de internationella förbindelserna än någon annan näring i vårt land, är det nödvändigt, att man tar större hänsyn till dessa internationella bestämmelser än man behöver göra, när det gäller näringslivets andra områden. Jag har därför svårt att förstå, att man, efter de uttalanden, som gjorts i denna fråga från auktoritativt håll, vill negligera dessa, bara därför att en viss grupp arbetstagare väntar att få sina önskningar uppfyllda. Det är inte riktigt att bortse från de risker för denna stora näringsgren, ett förverkligande av dessa önskemål kan medföra.

Herr Norman har här försökt ge utskottets hemställan en mildare innebörd. Han har sagt: här är det ingen brådska; man kan mycket väl även med det uttalande, som utskottet har gjort, förvänta, att frågan skall bli liggande till efter kriget. Men då tycker jag, att det är rätt onödigt, att man så att säga ger Kungl. Maj:t en puff i ryggen för att skynda på, när detta ändå inte är absolut nödvändigt eller behövt.

Jag vill framhålla, att jag inte på något sätt riktar mig mot sjöfolket såsom sådant, men då det gäller problem av så pass stor ekonomisk räckvidd som detta, tycker jag inte, att man får anlägga alltför sentimentala synpunkter. Gärna må man försöka komma till överenskommelser om högre löner och bättre villkor, när det gäller tryggandet av sjömännens intressen, men denna lagstiftning är en sak, som jag anser, att man inte nu skall ge sig in på. Den är inte behövt, och sjöfolket skulle ej vinna ett dugg om denna lag skulle träda i kraft i dag.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Om kammararens ledamöter ha lyssnat till den ärade talarens argumentation, måste de väl ovillkorligen komma till den slutsatsen, att den är konstigt.

Han säger, att då sjöfolket under åren 1910—1920 icke fick någon bemanningslag, behöver det den inte heller nu, när fartygen ha blivit modernare och driften rationellare. Det hade varit på sin plats, om den ärade talaren i det sammanhanget hade sagt, att de nyare fartygen visserligen äro modernare men

Om bemanningsbestämmelser för handelsfartyg. (Forts.)
att de äldre — i den mån de leva över — äro likadana i dag som de voro under åren 1910—1920.

Vidare sade han, att motionen inte hade något fog för sig nu under kriget. Men det är just detta, som föranlett motionen. Man vill, i den mån det är möjligt, genom en bemanningslag förhindra olycksfall ombord på fartyg, som drabbas av minsprängningar, torpederingar o. s. v. Man kan inte undgå den känslan, att nu, då fartygen ofta segla med för litet folk, vållas de största olyckorna kanhända just härav.

Den ärade talaren sade i sitt första anförande, att han inte trodde, att det funnits några fartyg, som lämnat svensk hamn utan att vara tillräckligt bemannade. Jag kan tala om för herr Ericsson, att jag har sett, hur en befälhavare kommenderat andre styrmannen på bryggan att stå till rors, när de lämnade hamn. Vad vittnar det om, om icke om underbemanning?

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositoner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle besluta, att förevarande motioner ej skulle föranleda till någon riksdagens åtgärd; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Carl Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 59, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, beslutar kammaren, att förevarande motioner ej skola föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen; och

nr 61, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i gällande författningar angående säkerheten å handelsflottans fartyg m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Lagförslag
ang. begräns-
ning av dyr-
tidstillägg.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 maj 1943 dagtecknad proposition, nr 320, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension,

dels ock samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelade sådant förordnande, som i lagens 1 § avsåges, att gälla tills vidare.

I berörda lagförslag voro 1 och 2 §§ så lydande:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna att vad i 2—5 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

2 §.

Där för viss grupp av arbetstagare eller pensionstagare dyrtidstillägg å lön eller pension utgår eller enligt reglemente eller eljest skall utgå efter väsentligt förmånligare grunder än de, som i allmänhet gälla för arbetstagare inom riket, må förbud meddelas mot att dyrtidstillägget för nämnda grupp utan tillstånd höjes utöver det tillägg, som utgick vid tiden för förbudets meddelande.

Förbud, varom i första stycket förmäles, ävensom tillstånd, som i samma stycke sägs, meddelas av en utav Konungen utsedd nämnd, *statens lönekontrollnämnd*.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 317 i första kammaren av herr *Linderot* och nr 451 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 317 och II: 451,

dels antaga det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget, dels ock samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelade sådant förordnande, som i lagens 1 § avsåges att gälla tills vidare.

Reservation hade avgivits av herr *Linder*, fru *Johansson* och herr *Lundgren*, vilka — den förstnämnde under anförande av särskild motivering — yrkat avslag å propositionen.

Herr *Linder*: Herr talman! Jag nödgas begära ordet, därför att jag har anmält mig som reservant vid detta utskottsutlåtande. Jämte mig ha två andra av utskottets ledamöter biträtt det avslagsyrkande, som jag har framställt. Jag har också anfört en särskild motivering för mitt ståndpunktstagande.

Vad jag finner märkligast i denna kungl. proposition är, att den vill, att den blivande lagen skall få tillbakaverkande kraft beträffande redan bestående avtal. Det är 3 § i lagförslaget, som innehåller denna bestämmelse: »Har arbetsgivare träffat överenskommelse med flertalet av en grupp arbetstagare eller pensionstagare om nedsättning eller begränsning av eljest utgående dyr-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)
tidstillägg, må lönekontrollnämnden föreskriva, att dyrtidstillägget skall utgå enligt de i överenskommelsen angivna grunderna jämväl såvitt angår sådana arbetstagare eller pensionstagare inom gruppen, som icke biträtt överenskommelsen.» — I förbigående vill jag säga, att, när jag hade läst motiveringen för denna bestämmelse, kände jag inte någon vidare sympati för förslaget. I motiveringen står nämligen på följande sätt: »Den sålunda föreslagna befo-genheten torde främst böra utnyttjas i sådana fall, där endast ett fåtal arbetstagare eller pensionärer vägrat biträda överenskommelsen och deras uppträdande sålunda för övriga medlemmar av gruppen framstår såsom i viss mån illojalt.»

Jag måste för min del säga, att jag har svårt för att riktigt förstå, att detta är illojalt handlat av fåtalet. Jag har aldrig någonsin haft någon sympati för en majoritet, som har kastat sig över ett fåtal, och jag tycker för min del, att de, som här vägra, i verkligheten ha rätten på sin sida. Fåtalets kamp har, såvitt jag har kunnat se, till största delen alltid kommit flertalet till godo.

Detta var min personliga uppfattning om denna sak. Vad beträffar huvudsaken må jag säga, att jag för min del tycker, att sådana, som redan ha ett avtal om dyrtidstillägg, vilket är förmånligare än som kan stadgas i överenskommelsen, skola ha rätt till dyrtidstillägg enligt det förut ingångna avtalet. Sådant har, såvitt jag vet, alltid varit en självklar regel i svensk rättsuppfattning. Man vill, att ingångna avtal skola hållas. Det har inte behövt skrivas någonting om den saken vare sig i grundlag eller i lag, ty det har sedan gammalt varit en fast rotad uppfattning hos det svenska folket, när det har tänkt sig in i sina ekonomiska angelägenheter och velat ordna för sig. Inte minst anser jag, att det i våra dagar är mycket viktigt att hålla på den regeln, därför att det nu mer än någonsin är nödvändigt att skapa trygghet för människorna. Stora folk gå ju i kamp mot varandra för trygghetens skull. Och jag skulle tro, att det i detta land hållits otaliga folkmöten, där talarna uppmanat sina åhörare att skapa trygghet för sig i sin ekonomiska existens.

En lagstiftning, som bryter ingångna avtal, har alltid ansetts vara högst betänklig, och jag tror inte alls, att jag är ensam om den uppfattningen. Jag tror, att många äro beredda att hålla med mig. Jag kan säga, att så gott som alla, som yttrat sig över detta lagförslag, ha ansett, att det är betänkligt ur lagstiftningssynpunkt, och det kan väl anses ha gått bra långt, när man här likställer dem, som ha tillstyrkt förslaget, med dem, som i allt fall icke velat motsätta sig en lagstiftning enligt de föreslagna linjerna. Det visar en rätt stor brist i anslutningen till förslaget. — Sedan skola vi inte tala om dem, som ha avstyrkt det eller som velat ha en annan formulering av lagen, t. ex. överståthållarämbetet. Ja, till och med själva utskottet, vars mening jag inte biträder, har ansett, att den föreslagna lagstiftningen väcker allvarliga betänkligheter. Utskottet talar också om, att lagstiftningen genom att medgiva »ingrepp i redan bestående rättsförhållanden kommer — — — i strid med en av de viktigaste principerna på vilka vår rättsordning vilar». Det är ganska mycket sagt.

För resten är det ju rätt intressant att lyssna till utskottet, när det så småningom närmar sig det politiska högspänningsfältet. Utskottet tröstar sig då med, att det naturligtvis förekommer sådant här endast i utomordentliga fall. Endast då kan någonting sådant rättfärdigas, som denna lagstiftning innebär, säges det. Utskottet tröstar sig med, att lagen endast behöver användas i trängande fall, och att de tvångsmedel, den erbjuder, endast sällan behöva tillämpas, och slutligen har man rullat ned så långt, att man bockar sig och yrkar bifall till lagstiftningen — naturligtvis.

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Något, som också har förvånat mig rätt mycket, är lagrådets inställning, detta därför att lagrådet, som ju består av vårt lands främsta jurister, att börja med mycket starkt har hävdad de betänkligheter, som följa med en lagstiftning som denna. Men när detta har sagts i många vändningar, börjar lagrådet att i ännu fler vändningar resonera sig fram till en allt större medgörlighet, när det gäller förslaget. Men observera, att lagrådets medlemmar i alla fall äro så kloka och rättrådiga, att de dock aldrig komma längre i sitt resonemang och sin medgörlighet än till det näst lägsta betyg, som i administrativ väg kan ges ett lagförslag, det nämligen, att lagrådet finner sig »icke böra avstyrka att lagstiftningen genomföres». Hade man gått ett steg längre, hade det blivit avslag.

Självfallet — hade jag så när sagt — ha de statsrättskunniga män, som yttrat sig om detta lagförslag, ställt sig avvisande till detsamma.

Nu vet jag mycket väl, liksom många andra jurister och säkert också många bland menige man — och det framgår även av min reservation — att den svenske lagstiftaren flera gånger har jämkat och justerat på regeln, att en civillag icke får ha tillbakaverkande kraft, men *då* har lagstiftaren också till sin ursäkt åberopat antingen ett akut socialt ont eller en nödsituation. Hade något sådant åberopats också vid detta tillfälle, är det mycket möjligt, att det inte hade kommit fram så stark kritik. Nu föreligger emellertid enligt min uppfattning varken ett akut socialt ont eller en nödsituation, som skulle kunna utgöra ett strängt tvingande skäl — observera det, ett strängt tvingande skäl! — för tillkomsten av en lag sådan som den, som nu föreslås. — Huvudmassan av landets löntagare har ingen större kompensation än som kan anses skälig. Lagen riktar sig ju heller inte mot dem utan mot ett fåtal, en obetydlig grupp löntagare, och den överkompensation, som denna fåtaliga grupp har fått, spelar — därom äro många ense, och jag tror till och med, att jag bestämt vågar säga, att herr statsrådet hör till dem — ur allmän ekonomisk synpunkt en relativt underordnad roll, och den kan icke nämnvärt störande inverka på landets finansiella läge.

Man kan då fråga sig om behovet av en sådan här lagstiftning. Vi få ju komma ihåg, att under årens lopp ha på arbetsmarknaden arbetsgivare, arbetare och löntagare kommit överens i det fria avtalets tecken, och det har hållits i helgd av båda parterna. Myndigheterna ha också, så gott sig göra låtit, medverkat till att denna princip hävdats. I nuvarande läge kan, åtminstone efter min uppfattning, inte propositionens förslag utgöra något verksamt medel att förebygga en sänkning av penningvärdet. Jag tror inte heller, att denna lagstiftning, såsom man förmenar, kan ha någon effektivitet i egentlig mening. Effektiviteten blir i varje fall ringa.

För min del skulle jag mycket hellre ha sett, att man verkligen hade betalat vederbörande arbetstagare de dyrtidstillägg, som de rätteligen ha att fordra, och därmed också visat respekt för ingångna avtal. Det är nämligen min erfarenhet och min mening, att vi alla ha bäst av att respektera ingångna avtal och detta inte minst, när det gäller arbetarna.

I varje fall är läget numera inte sådant, att det motiverar åtgärder, som kunna möjliggöra rubbningar på arbetsmarknaden beträffande avtalsfriheten, vilka kanske kunna vara rätt väsentliga och betydelsefulla. Inför man en lag sådan som den nu föreslagna, är jag rädd för, att man åt det allmänna inrymmer en befogenhet att påverka lönesättningen vid avtalsförhandlingar, och det är, såvitt jag har mig bekant, någonting alldeles främmande för svenska förhållanden. Jag tror, att på detta ömtåliga område kan det vara ganska svårt och även ganska olycksdigert.

För övrigt får jag säga, att det för mig verkar fullkomligt världsfrämman-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

de för att inte säga groteskt, då statsrådet talar om, att om lagstiftaren underlåter att ingripa mot några arbetstagare, som vägra biträda en av flertalet träffad överenskommelse, skulle möjligheten — säger herr statsrådet — att få till stånd frivilliga överenskommelser betydligt reduceras. Å andra sidan, säger statsrådet, skulle utsikterna att få till stånd sådana överenskommelser ökas, om det stora flertalet arbetare hade visshet om att de arbetskamrater, som ej frivilligt ginge med på en begränsning av dyrtidstillägget, skulle tvingas därtill.

Jag tillåter mig verkligen en fråga, som jag skulle ha velat rikta till herr statsrådet — han aktar inte nödigt att vara här vid behandlingen av en sådan här bagatellsak, enligt hans mening naturligtvis, ty han förlitar sig på majoriteten — nämligen: Vad är det för en frivillighet, herr statsrådet talar om? Såvitt jag kan finna, är detta ingen frivillighet. Det är ju ett tvång, som det är fråga om. — Lagen kommer att likna kappen, som skall fram, om en löntagare eller annan part inte vill ge med sig. Det är hela saken.

Det lider förresten inte det ringaste tvivel, att lönekontrollnämndens arbete kommer att bli vidlyftigt. Denna sak kommer att kräva en stor apparat. Man måste komma ihåg, att nämnden har inte bara att ex officio vaka över, att det inte uppstår några toppar i fråga om dyrtidstilläggen på arbetsmarknaden, utan den skall taga emot och bedöma alla anmärkningar, som göras av kommuner, av föreningar och enskilda. Det kommer att finnas massor av frågor, som bli svåra att bedöma. Det är jag övertygad om. Och dessa svårigheter komma inte att bli mindre därigenom — såsom det också har sagts och som framgår av den mängd klagomål, som finnas här i utredningen — att lagförslagets bestämmelser, som det heter, äro skäligen allmänt hållna, att dessa till sin innebörd delvis äro oklara och att det inte finns några fasta riktlinjer för att bedöma frågorna. Allt detta, säger man, föranleder en stor osäkerhet i den praktiska tillämpningen, och det anföres också en hel massa exempel, som jag emellertid naturligtvis inte skall trötta med.

Det kunde vara intressant att veta vad man svarar på sådana viktiga saker, men till dessa anmärkningar har statsrådet ingenting annat att svara än att han säger: »Ja, det är klart, att lagen måste avfattas i relativt allmänna ordalag, och att det måste finnas utrymme för en skälighetsprövning. Det är också klart, att man får överlämna åt rättstillämpningen att så småningom svara riktigt på frågorna.» Jag får säga, att när man läser detta svar på de klagomål och de exempel, som anförts, så har man svårt att värja sig för den misstanken, att här kommer rättstillämpningen att bli, om jag så får säga, ganska godtycklig.

Vad sedan angår kostnaderna för denna lönekontrollnämnd, så ha de av statsrådet i ett särskilt protokoll helt och hållet bagatelliserats. Men det finnes delade meningar om den saken, och jag vill i det avseendet bara hänvisa till vad Svenska stadsförbundet säger. Det har något ganska allvarligt att säga om dessa kostnader. Det säger, att det för sin del inte kan ens delvis biträda med att reda upp alla de här sakerna med den omfattning, som förbundets kansli äger.

Det är självfallet, herr talman, att jag med min uppfattning inte kan finna det vara nödvändigt, att det skall givas en fullmakt åt Kungl. Maj:t i det föreliggande fallet. Nu har ju visserligen lagrådet talat om, att förhållandena snabbt kunna utveckla sig i sådan riktning, att statsmakterna böra äga möjlighet att utan onödig omgång ingripa. Statsrådet har också talat om en sådan sak. Statsrådet har nämligen talat om, att det kan ske uppsägning av avtal, och då vore det nödvändigt att genast skynda fram med en kompensationsparr. — För min del anser jag det emellertid vara mycket olämpligt

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

att i förevarande fall ingripa i ärendenas gång eller att föregripa lönekontrollnämndens avgöranden, i all synnerhet som man vet, att dessa frågor äro både svåra och ömtåliga. Det behöves helt naturligt tid för att avgöra dessa frågor. Men skulle det verkligen inträffa, att möjligheten av en ofrånkomlig prisstegring uppenbarar sig eller att det överhuvud taget blir en ogynnsam utveckling på det ekonomiska området och det alltså skulle gälla att söka tillse, att den uppnådda stabiliseringen vidmakthålles och inte äventyras t. ex. genom att dyrtidstilläggen höjas på ett inte oväsentligt sätt, ja, då skall enligt min mening inte Kungl. Maj:t avgöra frågan, om lagen skall träda i tillämpning, utan då bör riksdagen ha tillfälle att yttra sig.

Av vad jag nu har sagt, framgår nog så tydligt, herr talman, att jag för min del inte kan vara med om denna lag, utan jag yrkar avslag på den.

Häri instämde herrar *Hage, Sandegård* och *Herman Ericsson*.

Herr *Linderot*: Herr talman! Då jag är motionär i frågan, tillåter jag mig säga några ord, ehuru väl de synpunkter, som herr Linder nu har framfört, äro så vägande, att det från motionärernas sida väl knappast skulle behöva framföras några ytterligare skäl för att det föreliggande förslaget borde avslås.

Det säges om människan, att när hon blir gammal, blir hon vemodig. Det är möjligt, att detta gäller också partier, och då tycker jag, att det socialdemokratiska partiet, när det betraktar det föreliggande lagförslaget, måste känna sig synnerligen vemodigt. Det var så, när jag för 35—40 år sedan anslöt mig till den socialdemokratiska rörelsen, att arbetare ganska ofta kunde komma i fängelse för att de hade stridit för att få högre löner. Om de formellt kommo i kollision med lagarna, så försvarades i regel dessa lagbrott med att det var en rättfärdig sak, för vilken dessa arbetare hade stridit, och därför ville man inte betrakta det såsom någon moraliskt förkastlig handling, även om det råkade att bli fängelsestraff för att de hade stridit för högre löner på ett sätt, som inte precis stämde med gällande lagar.

Nu föreligger här ett lagförslag, enligt vilket det skall utdömas fängelsestraff åt arbetsgivarna, ifall de ge högre lön åt en arbetare än vad en statens lönekontrollnämnd behagar fastställa. Jag tycker det skulle verka litet vemodigt just för gamla socialdemokrater att tänka sig, att det är det socialdemokratiska partiets majoritet i riksdagen, som nu skall sätta arbetsgivarna i fängelse för att de giva för höga löner åt arbetarna. Utvecklingen är vittspännande, och man skulle nästan kunna säga, att reformismens cirkel är slutet, när detta lagförslag vunnit riksdagens bifall.

Det är möjligt att man inte närmare har övertänkt det principiella innehållet i denna lag. När jag hör med vilka övertygande argument en så representativ socialdemokrat som herr Linder vänder sig mot lagförslaget, då tolkar jag det så, att det socialdemokratiska partiets ledamöter i allmänhet inte ha så allvarligt tittat på det förslag, som föreligger. Annars skulle det inte ha kunnat gå med på det, ty när lagrådet, som herr Linder redan hänvisat till, anser, att en sådan här lag strider mot de viktigaste principerna i den rättsordning, som det svenska samhället vilar på, så är ju därmed egentligen allting sagt om den rättsliga sidan av lagen. Och när herr Linder påpekat, att lagrådet efter att ha givit lagen näst lägsta betyget, ändå förklarar att lagen kanske kan bifallas, så har han därmed inte givit någon karakteristik åt ett sådant handlingssätt från lagrådets sida. Jag förstår, att de vördiga män, som sitta i lagrådet, böra skonas från alla hårda omdömen, inte minst i riksdagen, men det gör väl inte så mycket, om jag fäller ett något hårdare omdöme än herr Linder genom att säga, att jag tycker, att det är alldeles obegripligt, att lagrådet överhuvud taget har kunnat tillstyrka detta lagförslag.

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Det är emellertid inte så mycket dessa rent rättsprincipiella synpunkter, som ha gjort, att jag motionerat i frågan, utan det är närmast arbetarnas klassintressen, som jag har velat gagna, och det är just om dessa, som jag ville yttra några ord.

Det skall göras en laglig spärr för utbetalande av t. o. m. överenskommen lönekompensation för prisstegringar. Kunde man inte ha tänkt på att också skapa någon laglig garanti för att arbetarna finge ersättning för prisstegringar i det fall, där arbetsgivarna inte ha velat giva dem sådan ersättning? Det vore, tycker jag — i varje fall från det socialdemokratiska partiets ståndpunkt — betydligt mera motiverat att söka skapa en garanti i lagstiftningen för att, när en särskild prisstegring sätter in, som gör, att penningvärdet sjunker, arbetarna garanteras kompensation för denna prisstegring.

Jag är övertygad om, att det finnes en massa skäl att ange varför en *sådan* lag borde genomföras. Och i varje fall tycker jag att, när man vill kriminalisera utbetalningen av rimlig ersättning för dyrtid åt en arbetare, så borde det i all rimlighets namn ha kriminaliserats eller åtminstone moraliskt fördömts, att man betalar ut för *liten* ersättning åt arbetarna, när dyrtiden är svår i landet. Men det har man inte haft den ringaste tanke på. Det anser man väl vara alldeles i sin ordning.

Jag kan inte tänka mig, att landsorganisationen kommer att kunna i längden stå för att den har yrkat bifall till denna lagstiftning. Om också herr Strand inte är närvarande, finnes det ju andra representativa funktionärer inom landsorganisationen här, som kanske vilja vara vänliga att giva en motivering för landsorganisationens tillstyrkande av föreliggande lagförslag. Landsorganisationen är ju en arbetarnas fackliga huvudorganisation, och landssekretariatet såsom dess ledning har inte helt bortsett från arbetarnas intressen i sitt yttrande över lagförslaget, ty det har ifrågasatt, om inte straffstadgandet borde begränsas till att gälla endast den, som utgäve sådant tillägg, alltså den arbetsgivare, som enligt överenskommelse med en arbetare betalar högre lönekompensation för dyrtiden än vad lönekontrollnämnden har fastställt. Den borde straffas, säger landssekretariatet, men icke arbetaren, som tar emot.

Ja, jag vill inte giva mig in på några juridiska spekulationer, men begår man ett brott härvidlag så är det klart, att de båda i brottet delaktiga måste straffas. Jag förmodar, att om jag vore jurist och skulle taga ståndpunkt till detta ur juridisk synpunkt, då måste jag väl anse, att de äro lika brottsliga, den ene som den andre, alldenstund brottet ju inte kan fullbordas med mindre än att arbetaren tar emot den ersättning, arbetsgivaren vill ge. Nu vill landsorganisationen ifrågasätta, om inte en arbetare, som får litet mera betalt än lönekontrollnämnden vill, ändå kunde besparas bestraffning, och det är ju vackert av landsorganisationen att sålunda vilja skydda sina medlemmars intressen. Jag tror emellertid, att det är skrivet närmast för att det skall se vackert ut, och jag skulle vilja se den arbetsgivare i allmänhet, som vill riskera straff genom att betala högre löner åt sina arbetare. Det är klart, att det i något enstaka undantagsfall kan finnas en privat företagare, som för ett alldeles speciellt syfte anser sig böra förbigå en sådan här lagstiftning och ge en arbetare litet högre ersättning, t. ex. för att få ett visst arbete utfört. Ett sådant enstaka fall kan tänkas, men jag tror, att arbetsgivaren i fråga nog skulle finna medel och metoder för utbetalande av sådan ersättning, så att han inte skulle komma i kollision med den lag, som här föreligger. Jag fattar L. O:s reservation i detta stycke närmast såsom ett något naivt försök att svära sig fri från att ha bidragit till att straffbelägga arbetarnas erhållande av en viss högre lön än lönekontrollnämnden fastställt. Jag säger avsiktligt »ett naivt försök» från L. O:s sida, ty det kommer inte att lyckas att inför arbetarna för-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

svara tillstyrkandet av denna lag med hänvisning till denna formulering, att endast arbetsgivare, som betala ut för mycket pengar till arbetarna, böra straffas.

Det är alltså några synpunkter från arbetarklassens intresseståndpunkt, som jag här har velat tillföra diskussionen. I övrigt, herr talman, har jag i den motion jag väckt framfört mina synpunkter, och jag tror, att herr Linder i verkligheten har tolkat vad den stora majoriteten av de socialdemokratiska ledamöterna egentligen tycker. Jag är ganska övertygad om det. Måhända är jag här litet för optimistisk, när det gäller att bedöma den socialdemokratiska gruppens ståndpunkt till lagstiftning gentemot arbetarna. Men jag kan inte komma ifrån, att jag hyser den uppfattningen, att herr Linder är den, som här företräder det socialdemokratiska partiets verkliga mening, och jag tycker, att den borde komma till uttryck i en votering. Jag tycker, att man borde kunna rösta ned den här lagen, ty några som helst faror för herr Wigforss i kampen mot inflationen komma ändå inte att uppstå.

Jag vill inte förlänga debatten med att draga upp inflationsproblemet till diskussion, ehuru väl det är själva grundvalen för lagförslaget. Inflationen åstadkommes inte i och för sig av lönerna till löntagarna, och det är alldeles klart för den, som vill studera abed i ekonomien, att denna lagstiftning för att hålla nere dyrtidskompensationen i vissa fall på en lägre nivå absolut ingenting har med den inflatoriska utvecklingen i landet att göra. Jag vet inte, om det betraktas såsom smädligt, men om jag använder samma ord som herr Linder om statsrådet Wigforss, så får jag väl i alla fall vara ursäktad. Herr Linder ansåg nämligen, att statsrådets motivering på en viss punkt var grotesk. Jag ber att också få säga, att departementschefens åsikt, att bekämpandet av inflationen kräver en sådan här lagstiftning, är ur ekonomisk och teoretisk synpunkt grotesk. Ty det stämmer inte med det enklaste abed i den ekonomiska vetenskapen. Ni kunna ju i varje fall i framtiden undersöka, om den inflatoriska utvecklingen i landet överhuvud har ens teoretiskt kunnat påverkas — praktiskt är det absolut omöjligt — av de förhållanden, som komma att inträda, sedan denna lag blivit gällande.

Men när inte det uppnås, som skulle vara huvudsaken, så måste man fråga sig: skall man då gå in på en linje, som av lagrådet betraktas såsom stridande mot de rättsprinciper, på vilka hela rättsordningen vilar? Skall man gå in på en princip, som för hela den svenska arbetarklassen måste vara ytterligt motbjudande? Skall man utifrån sådana här förutsättningar slå in på en lagstiftning av denna karaktär, när den inte kommer att medföra ett skapande grand av nytta för det syfte, vilket man angivit såsom lagens förutsättning? Jag måste säga, att jag tycker det är ganska groteskt att anta en sådan lag. Man vinner ju praktiskt taget ingenting, men man sårar en princip, och man väcker stor ovilja, det försäkrar jag, bland de svenska arbetarna genom att man lagstiftar på det här viset. Och jag vill begagna tillfället, herr talman, att säga ett ord, som visserligen inte kan ha någon betydelse just nu, men som kanske till kommande riksdag ändå någon vill överväga: är det nödvändigt, att riksdagen, så fort ett statsråd får i huvudet, att han vill ha en fullmaktslag, i den nationella samlingens intresse ovillkorligen skall godkänna förslaget? Här finnes nu en rad fullmaktslagar, som ligga i regeringens kartotek. En stor del av dem användes inte alls, men de åstadkomma ändå en viss irritation, och de kunna användas, när så anses behövt. Det är så även med denna nya fullmaktslag: den kan användas av denna regering eller en kommande regering på ett sätt, som riksdagen troligen inte alls har tänkt sig, när den har bifallit denna lag. Är det inte litet lättfärdigt av riksdagen att så där utan vidare bifalla alla dessa olika förslag till lagar, som med tämligen jämna mel-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)
 lanrum i form av kungl. propositioner komma på riksdagens bord? Den här lagen förefaller mig vara så omotiverad och till sina verkningar så ytterligt litet effektiv, att det visserligen inte är därför att jag tror att den medför några katastrofala följder för den svenska arbetarklassen, som jag talar emot lagen, men jag tror att det leder till ett slags katastrof för riksdagens egen lagstiftningsförmåga, om den skall hålla på och antaga sådana här lagar »immerbadd», immerbadd».

Jag ber, med de synpunkter jag har tillagt till vad herr Linder så övertygande här har framfört, att få förena mig i reservanternas yrkande om avslag å det föreliggande förslaget.

Herr Norman: Herr talman! Utskottets majoritet har funnit, att denna fullmaktslag är ett ganska betydelsefullt komplement till de prisreglerande åtgärder, som förut äro beslutade. Syftet är ju, att de överenskommelser, som flertalet av arbetstagarna kunna träffa med sina arbetsgivare i fråga om dyrtidskompensation, skola vara normerande för alla. I sig självt förefaller det mig, som om man inte behövde ha några stora principiella invändningar mot strävandena att nå detta mål: att det normerande förhållande, som de stora grupperna komma överens om, skall gälla även andra, som av olika anledningar eljest skulle kunna ha möjligheter att skaffa sig en högre kompensation.

Nu har det inom utskottet gjorts invändningar mot antagandet av denna lag. Det föreligger reservationer från tre ledamöter. Jag tror, att dessa ledamöter representera ganska olika ståndpunkter, när det gäller motiveringen för dessa avslagsyrkanden. Herr Linders ståndpunkt ha vi hört. Han vill slå vakt om principen, att avtal skola gälla, och det är ju en synpunkt, som utskottsmajoriteten också delar, fastän denna majoritet i ett tvångsläge som detta har ansett sig kunna förorda denna lagstiftning.

Vad som stadgas i § 3 och som herr Linder särskilt vände sig emot, är ju, att därest flertalet inom ett företag kommer överens om, på grund av ett tvångsläge, att de skola giva litet avkall på sina förut beviljade rättigheter, så skall en liten minoritet också vara tvungen att följa denna flertalets mening.

Herr Linder vände sig mot detta stadgande, utom av principiella skäl rörande avtalets helgd, också därför, att han icke var någon vän av ett majoritetsförtryck. Man kan ju knappast säga, att här föreligger ett majoritetsförtryck, när majoriteten i fråga kommer i samma dilemma som minoriteten, som får lov att följa majoritetens vägar.

Nu anslöt sig, efter vad jag kunde förstå, herr Linderot till just dessa ståndpunkter. Han ville i likhet med herr Linder slå vakt om denna lilla minoritets rätt, som inte tar hänsyn till vad det allmännas bästa kräver i ett tvångsläge, utan som så att säga tjurhåller på sin rätt — det må sedan gå hur det vill med mycket betydelsefulla samhällliga värden.

Det andra motivet, som här kan föreligga som skäl för ett avslagsyrkande, tror jag förefinns hos de båda andra reservanternas. De äro inte så rädda för vad som stadgas i § 2 och § 3, men däremot frukta de, att bestämmelserna i § 4 skola kunna tagas till intäkt för att genom statliga åtgärder hindra svaga arbetargrupper, som innan dyrtiden inträdde lågo på en mycket låg lönenivå, att genom överenskommelser med arbetsgivarna få en efter förhållandena skäligare löneställning.

Lagförslaget syftar ju helt enkelt till att möjliggöra ett kompensationsstopp beträffande dyrtidstilläggen. Det syftar sålunda inte alls till att åstadkomma ett allmänt lönestopp, och beträffande dessa lågt avlönade arbetargrupper har utskottet, efter vad jag kan förstå, skrivit så bestämt, att man inte behöver riskera,

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

att lagens tillämpning blir sådan, att möjligheter beskäras dem att få en under vanliga förhållanden berättigad höjning av sina löneförmåner.

Det är inte med någon entusiasm, som utskottet har förordat detta lagförslag, men vi ha räknat med att det kan vara ganska betydelsefullt, att lagen finnes som ett komplement till de prisreglerande åtgärderna, till prisstoppet alltså. Prisstoppet är det väsentliga, och givetvis böra inte förhållandena på arbetsmarknaden få utveckla sig så, att de regleringar i sagda avseende, som äro vidtagna, inte bli hållbara.

Värdet ur samhällsnyttans synpunkt av denna lag är väl närmast, att den kommer att verka psykologiskt så, att det går lättare att komma till lämpliga överenskommelser på löneområdets område. Här tror jag att lagen har sin största betydelse. Man kan nog förutsätta, att den i ganska liten utsträckning kommer att tillämpas i praktiken, men den ligger där som en fullmaktslag, som vederbörande vet kan komma till användning. Jag skulle tro att detta kommer att leda till att man lättare får till stånd de överenskommelser, som måste anses vara så betydelsefulla för att man skall erhålla en lämplig avvägning mellan prisreglering och löneläge, så att icke det ena förskjuter det andra i någon riktning, och att man på det sättet kan bibehålla det fasta grepp om penningmarknaden, som är så viktigt i nuvarande tid.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 386, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, såvitt angår anslagsfrågor.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 64 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 934) om tjänsteplikt, m. m.;

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet;

nr 457, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om anställande av distriktsbarnmorskor m. m.;

nr 458, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott; samt

nr 461, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 437 under förutsättning att utskottets hemställanden i utlåtande nr 58, nr 438 under förutsättning att utskottets hem-

ställanden i utlåtande nr 62 samt nr 461 under förutsättning att utskottets hemställanden i utlåtande nr 56 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 455, i anledning av väckta motioner om utredning rörande orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet i riket m. m.; och

nr 456, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1943/44 m. m.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 456 under förutsättning att utskottets hemställanden i betänkande nr 52 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 465, till Konungen angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande utskottets utlåtande nr 67 fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes och bordlades budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.04 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 28 juni e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 236, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1943/44 till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Fortsattes överläggningen angående andra lagutskottets utlåtande nr 63.

Herr Hage: Herr talman! Jag har i början av denna debatt instämt med herr Linder, och jag har därmed deklarerat, att jag, om det blir votering, kommer att rösta mot det föreliggande utskottsutlåtandet. Jag har visserligen i andra lagutskottet vid flera tillfällen varit med om att ge Kungl. Maj:t fullmakter, men jag måste säga, att detta förslag är det mest osympatiska, som någonsin har förekommit i andra lagutskottet, och det har också inom utskottet funnits en mycket stor aversion mot förslaget, fastän denna aversion så småningom har lagt sig och man kommit fram till ett utlåtande, där man tillstyrker propositionen, ehuru motiveringen i mycket hög grad går i negativ riktning.

Jag har förut vid två tillfällen mött denna fråga. Först var jag inom landstingsförbundets styrelse med om att utforma förbundets yttrande, och det yttrandet gick på sätt och vis i avstyrkande riktning. Förbundet framhöll nämligen, att då landstingen vid beviljande av dyrtidskompensation åt sina befattningshavare icke överskridit de kompensationsgrunder som gälla för statens befattningshavare, den ifrågasatta lagstiftningen icke vore erforderlig i vad det anginge landstingens verksamhetsområde. Jag har den känslan, att detta generella uttalande nästan i lika hög grad gäller på andra områden, där lönespörsmål varit föremål för behandling.

Sedan har jag varit närvarande i utskottet vid ett tillfälle, då denna fråga behandlades, fastän jag icke kom att deltaga i det slutliga avgörandet. Jag hade då redan från frågans behandling i landstingsförbundets styrelse den allmänna inställningen, att utskottet borde avstyrka propositionen. Jag tror nämligen, att den tendens inom löneutvecklingen, som detta förslag avser att råda bot på, förekommer i så ringa utsträckning, att den inte kan ge anledning att tillskapa en sådan lag som denna. För att använda en bild tycker jag att Kungl. Maj:t här begär av riksdagen att få en kanon för att skjuta ihjäl en mygga, och jag har den uppfattningen, att man, när det gäller sådana frågor som denna, inte skall använda mera våld än nöden verkligen kräver.

För övrigt vill jag säga i detta sammanhang, att det kan naturligtvis i många fall vara nödvändigt att på detta sätt genom fullmaktslagar överlämna åt Kungl. Maj:t att besluta på det ena eller andra området. Men jag tycker, att om man skall gå den vägen, skall det verkligen föreligga bevis för att det finns skäl till detta. Det fanns en gång en skandinavisk politiker, som beträffande folkrepresentationen yttrade, att »all makt skall ligga i denna sal».

*Lagförelag
ang. begräns-
ning av dyr-
tidstillägg.
(Forts.)*

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Men med en allt för långt gående fullmaktslagstiftning blir ju makten undan för undan förskjutet från denna sal till Kungl. Maj:ts kansli, och det är en odemokratisk utveckling. Jag förstår mycket väl, att förhållandena kunna vara sådana, att det är nödvändigt att ge ett sådant organ som Kungl. Maj:t vissa fullmakter. För att ta ett exempel från ett annat område så sammanträda ju landstingen endast en gång om året, och då varar sammanträdet i allmänhet högst sex dagar. Under mellantiden kan det ju inträffa en hel del förhållanden, som måste regleras av det organ, som där motsvarar regeringen: landstingets förvaltningsutskott. Men riksdagens sammanträden börja ju i början av januari och sluta nu för tiden i början av juli, och nu få vi riksdag åter igen i höst, som kanske börjar i oktober och slutar i november. Sedan kommer det en ny riksdag igen i januari. Den förutsättning för att ge Kungl. Maj:t sådana här fullmakter, som bestod i att riksdagen kanske endast var samlad fem månader av året eller något sådant, finns ju inte längre i och med att vi gått in för, att riksdagen sammanträder två gånger om året och skall vara samlad så länge som den nu är. Motivet för att ge sådana fullmakter blir då mindre och mindre.

I detta speciella fall skulle jag tro, att om en sådan situation skulle inträffa, att en åtgärd med givande av den ifrågasatta fullmakten skulle behöva vidtagas, så kan det ske genom ett beslut vid något kommande riksdagssammanträde. Dessutom föreligger det, såvitt jag kan se, åtminstone icke ännu ett sådant motivmaterial, att man bör ge Kungl. Maj:t denna fullmakt. Om det däremot skulle visa sig t. ex. i höst, att situationen motiverar en sådan här lagstiftning, då är ju ingen tid förliden, utan då torde det finnas möjlighet att taga upp saken vid det tillfället. Jag kan naturligtvis tänka mig, att en sådan situation kan inträffa, men jag menar, att om vi skola införa en sådan lagstiftning, skola vi ha starka skäl för att den behövs, ty lagen har vissa avsidor, det är inte tu tal om det.

Jag skall ta ett exempel, som ligger mig nära. Inom en del landsting kan det konstateras just nu, att en del lägre kvinnliga befattningshavare ha börjat framföra krav på högre betalning på grund av att de kunna få högre löner på andra områden. Det gäller en del sjukvårdsbiträden och annan personal i den ställningen. De säga, att om de inte få bättre betalt, så sluta de och gå över till bättre avlönade områden. Om då landstingen — för att undvika nedläggande av en nödvändig verksamhet — skulle ge dessa befattningshavare något högre lön än genomsnittet för sådana befattningshavare i hela landet, d. v. s. betala mer än de landsting, där en sådan situation inte blivit aktuell, då skulle, såvitt jag förstår, denna lag kunna utnyttjas på det sättet, att man förbjöde dessa landsting såsom arbetsgivare att ge den löneförhöjningen. Jag påstår inte, att lagen ovillkorligen kommer att utnyttjas på det sättet — utskottet har ju i sin motivering sagt ifrån, att lagstiftningen skall utnyttjas på ett förnuftigt sätt och att man skall ta skäl. Men om jag kan läsa lagtexten rätt, kan den i alla fall utnyttjas på det sättet.

Då kanske någon säger: det är ju bara bra, att vi kunna hålla tillbaka sådana anspråk, som kanske äro ohemula och gå allt för långt. Ja, det kan man ju säga, men om landstingen på grund av dessa åtgärder förlora den arbetskraft, som behövs för en nödvändig sjukvård, bli ju landstingen nödsakade att lägga ned en sjukvård, som på ett eller annat sätt måste skötas. Utskottet har visserligen sökt åstadkomma en motivering, som är avsedd att förebygga en sådan tillämpning. Men denna motivering, herr talman, är icke tillräckligt skäl för mig att gå med på en sådan lagstiftning som denna. Lagen kan komma i händerna på funktionärer eller på en regering, som kunna utnyttja den på ett icke tillfredsställande sätt.

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Med denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få göra samma yrkande som herr Linder och hemställa om avslag på den föreliggande propositionen.

Herr **Norman**: Herr talman! Herr Hages resonemang förefaller mig närmast leda till att han skulle kunna gå med på första punkten i Kungl. Maj:ts äskande, nämligen att denna lag skall antagas nu, men att riksdagen skulle vänta med att taga ståndpunkt till frågan om den skall sättas i verkställighet, tills situationen blir sådan, att man kan närmare överblicka, om lagen behövs eller inte. Lagens konstruktion är dock sådan, att jag tror att det blir nödvändigt att ge Kungl. Maj:t möjlighet att meddela sådant förordnande, varom 1 § talar.

I fråga om dyrtidskompensationen säges det ju, att förbudet skall gälla höjning av kompensationen utöver den som utgick vid tiden för förbudets meddelande. Jag misstänker att man riskerar att vad man vill hindra redan skulle vara en verklighet, om man skulle vänta med ett förordnande till längre fram.

Herr Linder har ju i sin reservation varit inne på samma resonemang. Det framgår av den reservationen, att man skulle kunna uppskjuta detta bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om lagens tillämpning, men av de skäl som jag här anfört tror jag att det är riktigast att överlämna denna fullmakt åt Kungl. Maj:t redan nu. Därmed har ju inte någonting som helst tagits bort ifrån de reservationer rörande lagens tillämpning, som utskottet har gjort.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag har tyvärr inte haft tillfälle att vara inne i kammaren på förmiddagen, och jag vet inte om det är nödvändigt att säga någonting till förmån för detta förslag mer än det som redan sagts av utskottets ordförande. Det är ju alldeles uppenbart, att herr Linder och herr Hage och den utskottsmajoritet, som med mycket stor tvekan förordat denna lagstiftning, inte äro ensamma om att känna ett visst obehag, när det gäller att acceptera en sådan lag som denna, men vi få komma ihåg, att de förhållanden som ha framkallat både utredningen och lagförslaget också äro synnerligen otrevliga. Det må vara sant som det har sagts, att det här inte har gällt en så omfattande grupp av anställda, att deras anspråk direkt skulle kunna rubba vår löne- och inkomstutveckling, men då denna utredning togs upp, hade man en ganska stark känning av det faktum, att vissa befattningshavare hade vad jag vill kalla för orimliga kompensationsvillkor och att dessa befattningshavare hotade att framkalla oro inom stora delar av arbetsmarknaden. Det är väl ändå ganska tydligt, att en sådan organisation som landsorganisationen inte skulle ha tillstyrkt en lag, som ur vissa synpunkter måste förefalla alla löntagare så motbjudande som denna utan att känna, att här faktiskt riskerades någonting för den stora massan av lönarbetare genom att vissa grupper försökte skaffa sig en särställning, som i grund och botten är en självmotsägelse. Ty man må säga hur mycket som helst, som jag ser att herr Linder skrivit i sin reservation, att en grundregel i vårt lands samhällsliv är att avtal skola hållas, så vill jag ändå fråga herr Linder: är det verkligen herr Linders mening, att avtal skola hållas, även om de innebära, att en grupp av medborgare skall bevара sin reella levnadsstandard, under det hela folket får sin levnadsstandard sänkt — om nu detta vore möjligt att genomföra? Men när det dessutom är så, att själva försöket att på detta sätt genomföra fullständig kompensation är omöjligt, såvitt det skulle utsträckas till alla löntagare, förefaller det som om man får erkänna, att utgångspunkten för denna lagstiftning är sådan, att man får finna sig i saker, som man annars inte gärna skulle gå med på.

Jag får understryka vad herr Norman nämnde nyss: att om man inte skulle sätta denna lag i kraft nu utan först sedan det har visat sig, att vissa befatt-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)
ningshavare begagnade sin avtalsenliga rätt att få denna löneförhöjning, då skulle man ha kommit till den punkten, att man antingen vid lagens ikraftträdande måste gå till att sänka en redan utgående lön, vilket vi icke velat göra i propositionen, eller också vore hela bestämmelsen verkningslös.

Det som i grund och botten gör, att man kanske inte från någondera sidan behöver taga hela denna lag så allvarligt, är att vi alla hoppas att den icke skall behöva tillämpas. Jag är ganska övertygad om, att om lagen antages, kommer den icke att behöva tillämpas, men om däremot kamrarna skulle säga nej till lagen, kan man säga att det skulle innebära *carte blanche* för de osolidariska elementen att utnyttja de möjligheter de ha, och då först skulle man komma i det läget, att lagen verkligen skulle behöva tillgripas. Jag tror att det starkaste argumentet för att nu säga ja till denna lag är att det inte är rimligt att ge ett sådant erkännande åt sådana avtal som här finnas, att de skola tillämpas, och jag skulle vilja säga, att det är mera en psykologisk eller moralisk meningsyttning från riksdagens sida, om den följer utskottets majoritet.

Herr Linderot: Herr talman! Jag vill först rätta, såvitt jag förstår, ett miss-tag av utskottets ordförande angående själva syftet med denna lag, då han säger, att den torde vara till för att stödja prisstoppet. Det är väl ändå så, att om prisstoppet verkligen genomföres, så förekommer ju ingen höjning av kompensationen för prisstegringar, och utskottets ärade ordförande vänder således upp och ned på saken, förväxlar orsak och verkan. Det är ju inte en lagstiftning som hindrar löneförhöjningar, som skall stoppa upp priserna, utan det är priserna, som skola stoppas för att lönerna inte skola stegras. Detta är det följdriktiga resonemanget, men det gör att denna lagstiftning blir ännu mer oförståelig.

Statsrådet Wigforss säger, att landsorganisationen inte skulle gå med på den här lagstiftningen, om den verkligen medförde risker för arbetarmassorna av här befarad karaktär. Ja, det är ju en uppfattning som vi inte här behöva diskutera, men jag kan inte underlåta att säga, att när förespråkarna i landsorganisationen motivera att de gå med på exempelvis en sådan här lag, så är det mycket vanligt att de säga: ni kan väl inte tro, att statsrådet Wigforss skulle vilja lägga fram en lag, som skulle vara till skada för arbetarna. Det blir ju en utomordentligt effektiv arbetsfördelning, då statsrådet Wigforss som bekant har mycket stort förtroende bland arbetarna. Ja, det försäkrar jag; det är ett rent objektivt bedömande av det faktiska förhållandet. Bland arbetarna är det mycket effektivt att säga: ni skola inte vara ängsliga, ty det här har statsrådet Wigforss gjort, så det är inte illa ment, och i riksdagen garanterar statsrådet, att landsorganisationen inte skulle tillstyrkt om lagen innebure någon fara för arbetarna. Därmed skulle då bevisföringen vara klar, men jag tror inte att man kan antaga så principiellt betydelsefulla lagar på sådana motiveringar, och det vill jag säga med all respekt för statsrådet Wigforss försök att förklara, att det inte är så farligt, att man enligt vad lagrådet uttalat bryter principer, på vilka rättsordningen vilar. Men om så är fallet, och statsrådet förklarar att denna lag väl troligen aldrig behöver tillämpas, då blir ju det hela bara en sorts moralisk preventivåtgärd, och för denna lilla moraliska effekt, som tydligen inte har någon som helst betydelse för penningpolitiken, skall då riksdagen godkänna en lag, som har så oerhört betänkliga konsekvenser som här ha påtalats. Jag måste säga, att jag vidhåller min uppfattning från i eftermiddags. Jag tror att åtminstone den socialdemokratiska gruppen egentligen innerst inne är absolut emot att denna lag antages, och då den inte kan motiveras med starkare argument, måste väl flera bli ytterligt betänksamma.

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Jag skall nu liksom i mitt förra anförande hoppa över den penningpolitiska synpunkten. Att gå in på den skulle i hög grad fördröja diskussionen och kanske ändå inte leda till stort resultat. Men jag tror inte att statsrådet Wigforss själv menar, att denna lag har någon som helst betydelse i kampen mot inflationen. Ursprunget till framställningen är, såvitt jag förstår, egentligen Stockholms kommunala tjänstemäns vägran att gå med på en frivillig överenskommelse om sänkning av dyrtidskompensationen. Till en början var det nära 500 tjänstemän, som vägrade gå med på en sänkning av dyrtidskompensationen med c:a 14 procent, och det blev ju en ganska stor stridsfråga, som resulterade i att Stockholms kommunala myndigheter först hotade med repressalier och sedan vidtogo repressalier för att få dessa tjänstemän till en så kallad frivillig överenskommelse om att sänka dyrtidskompensationen med c:a 14 procent. Resultatet blev, att slutligen allesammans utom 17 eller 18 stycken gingo med på en sådan överenskommelse. Då började man hota Stockholms stads tjänstemän med att om de inte underkastade sig stadskollegiets förslag, skulle en lagstiftning i ärendet kanske bli nödvändig, och då vore det så mycket sämre för tjänstemännen. Från denna kommunala konflikt i Stockholm har man låtit det hela svälla ut till att bli en riksdagsfråga och framlagt ett lagförslag, som innehåller så principiellt ytterligt farliga konsekvenser som detta lagförslag gör.

Jag tycker inte att utskottet här har sett tillräckligt kallt på frågan. Jag tror inte att statsrådet Wigforss skulle ha beretts några svårigheter, och jag tror inte heller att han skulle ha betraktat det som någon olycka vare sig för sin egen prestige eller för finanspolitiken här i landet, om utskottet hade putsat bort denna lag ifrån dagordningen. Det hade säkerligen varit bättre. Om lagen nu antages och aldrig kommer att användas; varför skall den då egentligen antagas? Varför skall man genomföra principvidriga lagar, som man egentligen inte tänker använda? Alla dessa frågor stå obesvarade, och jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till herr Linders m. fl. reservation.

Herr Linder: Det är rätt ovanligt att från statsrådet Wigforss få höra de tonfall som vi ha hört i kväll; han brukar vara en man som på allvar går in för vad han förelagt riksdagen och håller på det bestämt. I kväll säger han: ja, den här lagen är inte menad att tagas så allvarligt, den kommer inte i tillämpning, men det skulle vara rätt allvarligt, tillägger han, om den inte antoges, ty det skulle ha en svår psykologisk verkan. Men då frågar jag: varför har statsrådet lagt fram detta förslag? Varför skall riksdagen sättas i en så penibel ställning? Det kan jag rakt inte förstå.

Nu har statsrådet Wigforss sagt: man får komma ihåg, att de förhållanden, som ha framkallat denna proposition ha varit rätt otrevliga. Och så ställde han den frågan till mig: avtal skola hållas; tycker herr Linder verkligen, att man skall tillgodose en grupp, som kommer och vill ha alldeles orimliga kompensationskrav genomförda? — Jag vill först och främst svara, att jag visst inte har påstått, att ett avtal skall hållas under alla förhållanden: Ingalunda! — Herr Norman passade på att i det sammanhanget säga någonting om, att det skulle vara min inställning, att rätt skall vara rätt, hur det sedan må gå. Nej! Visst inte! Det påminner mig om det gamla juristspråket: Fiat justitia, pereat mundus, men herr Norman kan vara lugn: världen går säkert under, som man nu handskas med den, utan att det behöver skyllas på rätten; det är tvärtom på den, som alla ropa för närvarande.

Jag har icke, som herr finansministern ansåg, påstått att ett avtal skall hållas under alla omständigheter, utan jag har tvärtom sagt, att om det är ett

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)
 akut socialt ont, att man i ett avtal t. ex. förbehållit sig vissa leveranser, och en prisstegring på dessa skulle komma att försätta stora lager av befolkningen i en mycket betungande ställning, så att de skulle komma att tryckas av orimliga villkor, anser jag, att lagstiftningen kan gripa in för att under sådana förhållanden utjämna kristidsbördorna och fördela dem lika på alla håll. — Om det vidare är en sådan nödsituation, att man anser, att stora lager av befolkningen komma i ett kritiskt läge genom att det förfäres på ett visst sätt, anser jag också att lagstiftningen får gripa in. Men vad jag nu påstått, det är, att det här inte alls föreligger någon sådan situation.

Här är det nämligen ursprungligen fråga om ett tjugotal tjänstemän — det är visst närmare bestämt 18 stycken — som ha ett avtal om en viss kompensation. Det är möjligt, att det finns ytterligare några stycken på andra håll, som saken berör, men det är i varje fall fråga om endast ett fåtal. Emot detta fåtal tjänstemän, som inte vilja biträda förslaget om kompensations-sänkning, riktar sig just denna lag. Då det nu gäller ett sådant fåtal, skall man, menar jag, stryka ett streck över detta och betala de få kronor, det kan bli fråga om, för den blunder, man begått. — Men man skall hålla fast vid den stora principen beträffande avtal, som för stora massor av vårt folk, icke minst bland den arbetande befolkningen, har medfört så mycket vinster och har varit till så stor nytta och glädje. Det är min ställning till frågan om den där bekanta gruppen, som herr finansministern har frågat om.

Vad sedan gäller spörsmålet, huruvida sådana mindre grupper, som försöka få mera kompensation, skola få det, vill jag säga, att det kan ju hända, att en sådan grupp kommer att begära levnadskostnadstillägg — det är ju mänskligt, om de så göra i tider, då allting blir dyrare och då levnadskostnaderna öka. Men det är inte det, det här gäller, utan här är det fråga om avtal, som *redan* äro ingångna, och sådana skall man hålla. Framtiden kommer nog att visa, när det gäller försök att i nya avtal höja kompensationen, att arbetsgivarna ögonblickligen komma att säga: »Nej, det våga vi inte gå med på, det få vi hålla oss ifrån, ty det kan ha sina konsekvenser!» Det är inte framtiden, som vi här ha att göra med, när det gäller dessa försök att få ökad kompensation, utan vi ha att göra med vad som *redan är avtalat*.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till vad jag nu har sagt. Vad som i övrigt invänts emot min argumentering har icke varit av den beskaffenheten, att det kan öva något inflytande på min uppfattning i det stycket, och jag yrkar därför avslag på propositionen.

Herr Norman: Herr talman! Herr Linderots invändning mot mitt uttalande om denna lagstiftnings nära sammanhang med åtgärderna för åstadkommande av ett allmänt prisstopp skulle vara riktigt, om det stora flertalet arbetstagare vid tiden för prisstoppets genomförande hade erhållit full kompensation. Så är emellertid icke fallet. Eftersom mindre grupper av medborgare på grund av avtal eller reglementen ha större förmåner än det stora flertalet andra grupper har möjlighet att förskaffa sig eller förvärva på grund av den nyckelställning de inta på arbetsmarknaden, så skulle detta givetvis med nödvändighet stimulera också andra grupper att vara med i kompensationssträvandena, och följderna därav skulle lätt kunna bli den, att en stegring av dyrtidskompensationen i tider av varubrist också skulle verka så, att prisstoppet inte skulle kunna upprätthållas, utan att lavinen skulle komma i rörelse. Man skulle då få försöka motverka detta genom en avvägning, som skulle pendla upp och ned: löneökning — prisreglering, löneökning igen — prisreglering igen, och man skulle på så sätt inte veta vad detta skulle sluta.

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

Herr Linderot: Herr talman! Jag vill bara göra herr Norman uppmärksam på att löneökningar ju på intet sätt komma att förhindras genom denna lag. Hela argumentationen rör helt andra ting än dem, herr Norman här fört fram.

Löneökningar kunna genomföras avtalsmässigt. I höst utgå avtalen för en halv miljon arbetare, men det finnes andra avtal för tjänstemän, som också utlöpa. Då kommer man överens på vanligt sätt om vilka löner som skola utgå, och sedan berör denna lagstiftning endast frågan om överenskommen dyrtidskompensation, vilket är något annat än vilka löner som skola utgå.

Den där s. k. lavinen, som herr Norman talade om, kan möjligen komma igång, men den sättes i så fall igång alldeles oberoende av denna lag, som endast rör några små grupper, vilka aldrig kunna ha samma verkan som en lavin i den svenska ekonomin. Sådant är det enkla sakförhållandet. Och för var gång jag hör en förespråkare för lagen tala här, styrkes jag i den uppfattning, som jag gav uttryck åt tidigare under debatten, nämligen att man tydligen inte så noga har tänkt över denna lag och inte brytt sig så värst mycket om vad man yrkat bifall till.

Herr Forslund: Herr talman! Då jag tillhör dem bland utskottets ledamöter, som, om än med tveksamhet, ha anslutit sig till utskottets hemställan om bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition ber jag att få säga några ord i denna fråga.

Jag måste först framhålla, att jag i mitt innersta har varit mycket tveksam, huruvida jag skulle giva min röst för denna proposition. Som alltid då man är tveksam, får man lov att gå till botten med sakerna, och vid prövningen av alla de omständigheter, som äro förknippade med detta problem, har jag till slut bestämt mig för att tillhöra majoriteten inom utskottet.

Ända sedan jag började kunna självständigt tänka på frågor, som röra arbetarnas möjligheter att kunna hävda sin rätt, har jag gått in för att avtalsrätten skulle vara fri och inte skulle få kränkas på något håll, och att man genom att ingå och hålla avtal skulle kunna skapa en sådan karaktär hos dem, vilka såsom parter i ett avtal skola svara för att detta respekteras, att inte någon tredje person, inte ens staten, skulle behöva inblandas. Jag var som sagt från början tveksam beträffande mitt ställningstagande till propositionen, men sedan jag närmare studerat densamma och kommit underfund med dess syfte, ha mina betänksamheter något mildrats, änskönt de äro tillräckligt stora ändå.

Hela propositionen går ju ut på att man skall försöka komma till rätta med icke de stora grupperna, icke de normerande löne- och kompensationsbestämelseerna utan med sådana mindre grupper i samhället, som ha ställt sig alltför omedgörliga beträffande sina en smula för stora krav på kompensation under en tid, då man nödgats gå in för en grundligare sakprövning än eljest och då man tvingats att ta hänsyn även till de ändrade förhållanden, som kriget medfört för vårt land.

Det är ju tydligt och klart utskrivet i propositionen, och det har inregistrerats i utskottets utlåtande, att förslaget syftar till att man skall kunna komma till rätta med dessa mindre grupper separatistiska strävanden att inte vilja ta reson, när man bör ta reson. Jag skulle vilja få antecknat till protokollet, att detta förslag icke från min sida har uppfattats — och att jag har rätt i det avseendet, har jag fått bekräftat från dem, som svara för propositionen — så att det här skulle vara fråga om något ingrepp i de ordinära löneproblemen och deras avvägning vare sig det gäller fasta löner eller kompensationer på dessa löner, utan beträffande dessa löneproblem har man fortfarande samma rörelsefrihet som tidigare och kan således vid lönerörelserna komma fram med allt som det kan anses vara rimligt att ta hänsyn till. Det är således inte här

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)
fråga om ett lönestopp i samma mening som då man talar om prisstoppbestämmelserna, så att detta skulle bli ett lönestopp nummer två, utan det finns full frihet för dem, som, kan man säga, representera de stora avtalslutande parterna, att med sin motpart träffa sådana överenskommelser, som kunna anses vara skäliga, utan hinder av den anordning, som blir följden av denna lagstiftning.

När så är förhållandet, menar jag, och nu kommer jag tillbaka till vad jag började mitt anförande med, nämligen att när det gäller dessa små grupper, bör man ha rätt att kräva hänsynstagande även från deras sida, även om denna avvägning skulle komma att tangera för dem ömtåliga punkter i fråga om lönebestämmelserna och eventuella löften om en viss dyrtidskompensation.

Det var någon talare här, som sade att ingen vill väl göra gällande att nuvarande statsrådet och chefen för finansdepartementet skulle lägga fram en lagstiftning, som skulle på något sätt stäcka arbetarnas möjligheter att hävda sig i en hård kamp. Jag skulle bara vilja tillägga, att jag hoppas att ingen heller misstänker, att jag själv skulle till den grad ha ändrat uppfattning, att jag nu skulle vara beredd att gå in för en lagstiftning, som skulle på något sätt försvåra för arbetarna att hävda sin ställning. Det finns bland dem, som undertecknat detta utskottets utlåtande, en ledamot, som är direkt aktivt verkande i den stora organisation, som företräder arbetarna. Man får komma ihåg att denna organisation ändå representerar en miljon arbetstagare i vårt land, och när dessa få behålla sin handlingsfrihet för att skapa det normalläge, som skall utgöra jämförelsepunkten, när man skall bedöma de små gruppernas ställning i kompensationshänseende, tycker jag att man däri har en garanti, så att man inte behöver oroa sig för att icke denna lag skall få en förnuftig tillämpning.

Jag vill för min del ytterligare bara understryka vad utskottet här har sagt om att lagen inte bör träda i tillämpning, annat än då verkligt tvingande skäl därtill föreligga, och det blir väl i så fall Kungl. Maj:t som mycket noggrant får pröva, när dess tillämpning är påkallad.

Jag hyser i detta fall förtroende till dem, som skola pröva den saken, och hur tveksam jag för övrigt än har varit i fråga om ingripanden på avtalsväsendets område, måste jag efter denna min deklaration sluta mitt anförande med att säga, att jag biträder vad utskottet här har yrkat.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag skall inte mycket förlänga diskussionen, men jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av herr Linderot, vilket ju innehåller en sanning, men fördöljer en större sanning.

Herr Linderot har rätt i att denna lag inte på något sätt hindrar lönerörelser. Vad den vill hindra är naturligtvis överenskommelser om vissa kompenstationer, som följa automatiskt med en prisstegring. Däremot ha överenskommelser om vissa löner skett och komma att ske, och de beröras icke därav. Men den slutsats, som herr Linderot drog av detta, är inte riktig, ty det är en helt annan sak att komma till rätta med krav på löneökningar, som, om de genomfördes, kunde sätta i gång den där lavinen, som åstadkommer ökad prisstegring och inflation, det är en helt annan sak att komma till rätta därmed, säger jag, än att vara bunden av avtal, som säga, att vad som än händer, när priserna stigit till en viss gräns, skola lönerna stiga. Det är därigenom som rent automatiskt denna rörelse kommer i gång, och det är det, som genom detta lagförslag skall förhindras.

Dessutom vill jag bara tillägga att det var ytterligt smickrande att höra, att herr Linderot trodde, att landsorganisationen hade stött sig på mig, när den hade tillstyrkt detta förslag. Hur vackert det än låter, tror jag ändå inte

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

att det är riktigt. Däremot tror jag att herr Forslund har alldeles rätt i att vad som förmått landsorganisationen att acceptera en linje, som från många synpunkter är så frånstötande som denna, är, att landsorganisationen håller i främsta rummet på den solidaritet inom den stora huvudmassan av löntagare, som gör, att, när man en gång har valt en linje för sin frammarsch, man inte vill se den oroad och kanske förstörd genom åtgärder från mindre grupper, som inte känna samma solidaritet. Det är således ett utslag av arbetarrörelsens inre solidaritet, som, såvitt jag förstår, har gjort att landsorganisationen kunnat tillstyrka detta förslag.

Herr Norman: Herr talman! Det var med tillfredsställelse jag hörde herr Linderots tolkning av vad denna lag egentligen innebär. Herr Linderots uttalande strider dock ganska bestämt emot de synpunkter, som komma fram i den motion, herr Linderot avlämnat i denna kammare och som jag skall tilllåta mig att delvis citera.

Det heter där: »De föreslagna bestämmelserna kunna emellertid även komma att beröra andra löneförmåner än dyrtidstillägg.» Efter att så ha refererat vad 4 § i lagen innehåller fortsätter motionären: »Därmed lämnas lönekontrollnämnden möjlighet att ingripa även mot andra löneförbättringar än dyrtidstillägg», och efter att ha citerat departementschefens uttalande, säges det i motionen: »Förslaget gäller i princip, att man vill lagstifta mot arbetarnas möjlighet att genom solidarisk sammanhållning kunna tilltvinga sig en högre levnadsstandard på bekostnad av arbetsgivarnas profit.» Litet längre ned i motionen säges: »Lagen blir möjlig att använda inte endast för att hindra en stegring av dyrtidstilläggen, utan även för att pressa dem neråt.»

Jag misstänker, att det i detta sammanhang icke är fråga om det lilla fåtal, som i avtal eller reglementen har sig tillförsäkrat högre kompensation, utan detta uttalande syftar till att påstå att det stora flertalet dyrtidskompensationer skall också med lagens tillhjälp kunna pressas nedåt.

Det är därför som sagt med särskild tillfredsställelse jag här noterar herr Linderots uttalande om lagens verkliga innebörd.

Herr Linderot: Ja, herr talman, jag ber om ursäkt, men det föreligger fortfarande ett missförstånd från herr Normans sida då han tror att här skulle föreligga någon tvetalan i vad jag har sagt i motionen och i mitt anförande. Vad som sagts i motionen om att »de föreslagna bestämmelserna kunna emellertid även komma att beröra andra löneförmåner än dyrtidstillägg», syftar på att enligt lagförslaget 4 § »med dyrtidstillägg å lön eller pension likställas i denna lag varje annat tillägg, som måste antagas avse att anpassa lönen» etc.

Alltså kan även annat tillägg än lönehöjningsförmåner i form av dyrtidskompensation också komma att drabbas av denna lag, och därför skrev jag i motionen, helt enkelt i konsekvens med den föreslagna lagtexten, att den kan »komma att beröra andra löneförmåner än dyrtidstillägg».

Min kritik av lagen i övrigt kvarstår sålunda alldeles orubbad, herr Norman.

Jag måste alltså »tyvärr» vidhålla allt vad jag har sagt både i motionen och i mina anföranden här.

Vad statsrådet Wigforss här har invänt mot mig, nämligen att jag skulle ha sagt en sanning, som bakom sig döljer en större sanning, kan jag, om jag skulle vilja vara generös, ge statsrådet Wigforss rätt i därför att naturligtvis en oreglerad fortsättning av stegrad dyrtidskompensation teoretiskt kan dra med sig en sådan utveckling av penningvärdet att viss inverkan i inflatorisk riktning därav kan uppkomma — men det är så oerhört betingat detta, och såsom grund för denna proposition finns det inte något konkret exempel av så-

Lagförslag ang. begränsning av dyrtidstillägg. (Forts.)

dan storleksgrad att den av statsrådet Wigforss tänkta situationen överhuvud taget skulle kunna motivera någon lagstiftning av denna art.

Jag har i övrigt intet att tillägga. Jag vidhåller, att lagstiftningen faktiskt ur förslagsställarnas egen synpunkt sålunda skulle kunna anses vara onödig.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Linder* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 63, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

*Om förbud
mot nedläggande av
industriella
företag.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 64, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbud mot nedläggande av industriella företag.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 88 i första kammaren av herr *Persson* m. fl. och nr 80 i andra kammaren av herr *Persson* i Norrby m. fl.

I motionerna, vilka i huvudsak voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande och framläggande för riksdagen av förslag till lagstiftning rörande förbud mot nedläggande av industriella företag, innan frågan om nedläggning prövats av offentlig myndighet ur såväl näringspolitisk som social synpunkt.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Ramberg**: Herr talman! Då jag nu kommer att ta kammarens tid i anspråk under några minuter, ber jag om välvilligt överseende därför. Det är inte på grund av någon önskan att göra mig bemärkt, som jag tar till orda i denna fråga, utan endast för att få anknyta några fakta till de förhållanden, som jag har sett gestalta sig i livet.

För några månader sedan höll Sveriges industriförbund här i Stockholm en stor konferens. Från denna konferens uppmärksammade jag ett par föredrag och särskilt ett av dessa, som hölls av en direktör och riksdagsman. Från hans sida fingo de svenska statsmakterna ett mycket förnämligt erkännande för den välfärdspolitik, som här har genomförts under de senast gångna åren. Det är åtminstone första gången som jag för min del har haft tillfälle att märka nå-

Om förbud mot nedläggande av industriella företag. (Forts.)

got sådant erkännande officiellt från industriens sida. Men samme talare berörde också en annan sak i ett annat avsnitt av sitt anförande, då han hänvisade till några motioner, som hade väckts vid innevarande års riksdag och som innehöllo begäran om skrivelse till Kungl. Maj:t om viss utredning rörande förbud för nedläggande av industrier. Dessa försök till lagstiftning på det området betecknade den ärade talaren såsom synnerligen misslyckade, och de ansågos av honom vara verklighetsfrämmande.

Ja, mina herrar, vi sakna väl inte erfarenhet av lagstiftning i prohibitiv anda; såvitt jag kan erinra mig, finns det numera vissa möjligheter att kunna ingripa med en viss lagstiftning gentemot t. ex. jordbrukare, som underlåta att sköta sitt jordbruk. Såsom kristidsnämndsordförande har jag också haft tillfälle att något närmare titta på dessa förhållanden, och jag vet, att man har haft en viss myndighet att kunna erinra den eventuellt felande om att vissa åtgärder borde vidtagas för att sätta hans brukningsdel i ur produktionssynpunkt bättre skick. Jag tror inte att någon har reagerat emot att samhället äger denna möjlighet. Jordbruket har ju en mycket viktig uppgift att fylla och den är ännu viktigare ur livsmedelsförsörjningssynpunkt under nuvarande svåra tider.

Jag har emellertid inte kunnat undgå att finna det vara i viss mån ologiskt, att vi ha en lagstiftning på detta område, som kan tillämpas gentemot en näringsgren, medan vi däremot helt och hållet sakna en sådan lagstiftning, då det gäller en annan lika viktig näringsgren. Det kan ju också inträffa att man tillgriper vissa åtgärder i fråga om en brukningsdel, som på grund av dålig skötsel inte ger försörjning åt de personer, som därav äro beroende, men i fråga om en industri, som skötes på liknande sätt och av vilken hundratals människor skola ha sitt livsuppehälle, har man däremot inte någon möjlighet att ingripa, ifall den misskötes.

Jag hade också tillfälle att för några dagar sedan avlyssna den mycket intressanta debatten i denna kammare om de åtgärder, som skulle kunna vidtagas i samband med en kommande fredskris. Jag lyssnade alldeles särskilt uppmärksamt på de anföranden, som då höllos framför allt av tvenne industrirepresentanter, och jag lade särskilt märke till deras humana sociala inställning.

Å andra sidan kunde jag inte undgå att fästa avseende vid att genom deras anföranden gick som en röd tråd detta: »Rör inte vid industrien, dess angelägenheter böra ligga allt fortfarande utanför samhällets befogenhet, industrien har gjort vissa utredningar och vidtagit vissa åtgärder så att den är nu beredd att möta den kris, som eventuellt kan komma, och industrien är villig att vidtaga alla nödiga åtgärder därför.»

Det är naturligtvis mycket tacksamt att höra allt detta. Diskussionen borde ju egentligen den gången ha kunnat avslutas i och med att detta hade sagts från de egentliga näringsidkarnas sida. Men så skedde ingalunda, utan från samtliga borgerliga partier deklarerades det här som en klar inställning till frågan, att man ansåg att allting var väl beställt och att någonting utöver vad som redan fanns icke var av behovet påkallat att vidtagas.

Ja, mina herrar, vi kunna kanske försöka gå ut i det praktiska livet och se förhållandena sådana de egentligen gestalta sig.

Jag råkar vara mantalsskriven i en landsdel, där industridöden har gått synnerligen hårt fram under de senaste åtta åren. 1935 nedlades Kohlsäters bruk, som hade ett arbetarantal av omkring 100 man, 1937 var turen kommen till Stömne bruk, som sysselsatt 125 arbetare, och 1939 fann man för gott att lägga ned Glava fönsterglasbruk.

Om förbud mot nedläggande av industriella företag. (Forts.)

Där voro cirka 225 arbetare sysselsatta, och kring bruket hade bildats ett samhälle med en befolkning av mellan 700 och 800 arbetare.

Jag vill inte med bestämdhet yttra mig om orsakerna till att man lade ned Kohlsätters bruk. I fråga om Stömne torde jag däremot kunna erkänna, att nedläggandet hade sitt naturliga sammanhang med den pågående rationalisering och koncentration av driften, som detta stora bolag bedrev. Det bör också kunna tilläggas, att maskinparken i Stömne bruk kanske hade blivit alltför gammal.

Beträffande Glava bruk vill jag nämna, att jag varit anställd där över fyrtio år, varför jag borde i någon mån kunna bedöma detta företags möjligheter att ha fortsatt driften. Bruket anlades 1857. Det började i mycket liten skala, men allt eftersom årtiondena gingo, växte det ut och blev större och större. Bruket utnyttjade alla möjligheter till rationalisering, företagets ledande män besökte de glasproducerande länderna ute i stora världen och togo vara på de kunskaper de där kunde inhämta. Bruket hade på den tiden en mycket rörlig arbetarstam, som arbetade dels inom industri av liknande art inom Sverige och dels under vissa tider inom olika industrier i utlandet. Jag tror därför, att vi togo vara på alla tänkbara finesser. Det rådde ett utomordentligt gott samförstånd mellan det stora företags ledning och arbetarna. Vi buro varandras bördor, och företaget kunde leva vidare.

I början av 1920-talet hade maskinindustrien begynt ta ny form. Ingenting var då naturligare än att också vi i Glava skulle ta del av de industriella erfarenheter man hade vunnit i de övriga glasproducerande länderna. En överenskommelse träffades med ett tjeckoslovakiskt konsortium, och företaget byggdes ut för en fullt modern maskintillverkning. I slutet av 1927 kunde vi sätta i gång maskindriften, och någon månad därefter skickade vi ut på den svenska marknaden ett fönsterglas, som tillfredsställde de högst ställda anspråk. Vi voro lyckliga nog att under den dåvarande kunniga ledningen fortsätta driften till 1933. Då ryckte döden bort den ledande mannen, men företaget anställde en utländsk expert, och vi kunde lyckligt arbeta vidare fram till 1936. Detta år fann företaget förenligt med sina intressen att träffa en överenskommelse med en firma i utlandet om att bygga om gasanordningarna för vannadriften. Samtidigt avskedades den utländske experten och med honom många, som hade bakom sig ett livs erfarenhet inom detta gamla glasbruk. De skötos åt sidan, och man anställde en ny verkställande direktör och en ingenjör för den tekniska ledningen. Så fortsatte man driften. Men det visade sig, att ju mera man strävade och arbetade, desto sämre blev resultatet. Slutligen gick det så långt, att det blev omöjligt att försälja det tillverkade glaset på marknaden. Vi arbetare fingo dag efter dag och natt efter natt bära det färdiga glaset tillbaka till krossning och omsmältning. Vi började tidigt förstå, att detta skulle sluta olyckligt för oss alla, och vi gjorde upprepade framställningar till bruksledningen för att få missförhållandena rättade, men varje gång fingo vi ett kyligt mottagande.

Då försökte vi att komma till rätta med problemet vid en avtalsförhandling här i Stockholm. Vår arbetslön var baserad på en viss låg timlön, vartill kom tillägg, beroende på kvaliteten och kvantiteten av det tillverkade. Följaktligen måste vi arbetare känna det synnerligen bekymmersamt med ett sådant avtal, som med den dåvarande ledningens sätt att sköta driften inte kunde tillfredsställa våra önskemål om en rimlig lön. Vi tillkallade statens förlikningsman, och under dennes ledning fördes förhandlingar mellan Svenska arbetsgivareföreningens direktör och brukets direktör å ena sidan och våra ombud å andra sidan för att söka träffa ett löneavtal men framför allt för att skaffa bruket en erfaren teknisk ledning. Vid dessa förhandlingar dekla-

Om förbud mot nedläggande av industriella företag. (Forts.)

rerade brukets verkställande direktör inför våra ombud, att han oavvisligen önskade få rättelse till stånd och att han vilken timme som helst väntade ett svar från en vidtalad yrkesman från utlandet, vilken skulle överta den tekniska ledningen av bruket. Sedan statens förlikningsman och arbetsgivareföreningens direktör med åberopande härav vädjat till oss om att gå med på en uppgörelse, böjde vi oss och ingingo ett nytt avtal. Men ännu i denna jag vänta vi på den tekniska ledning som skulle komma och som för övrigt inte längre har någon uppgift att fylla där.

Vid ett tillfälle gjorde ledningen för den industriella verksamheten, således en representant för företagarintresset, ett besök på arbetsplatsen hemma. Vi hemställde då hos vår direktör, att jag skulle få uppvakta denne man och tala med honom om förhållandena. Detta beviljades, och jag framförde till honom, vilka ytterst prekära förhållanden som rådde vid bruket. Jag kunde t. ex. påvisa, att företagsledningen inköpt den och den anordningen, som vi som arbetade inom facket ansågo fullständigt förkastlig. Ja, mina herrar, man hade till och med köpt en maskin, som förmodligen hade kostat tusentals kronor, och beträffande vilken, det vågar jag påstå, varje skolpojke över åtta års ålder hade varit fullt på det klara med att den inte kunde användas för tillverkning av fönsterglas. När jag framhöll detta för vederbörande, rusade han upp och slog händerna i bordet och sade: »Låt bli att tala om dessa saker!» Det är fruktansvärt, att något sådant kan inträffa i våra dagar.

Man blir litet häpen och fundersam, när det från många håll förklaras, att allt är väl beställt här i landet och att vi kunna vara lugna och trygga för framtiden. Jag är inte riktigt övertygad därom, ty de händelser jag nu beskrivit ligga för nära inpå mig. Jag tror därför, att det skulle vara lyckligt, om vi skaffade oss möjlighet att i någon mån komma till rätta med dessa för vårt samhälle verkliga allvarliga missgrepp.

Vad fordra vi då? Vi fordra egentligen ingenting annat än att det borde kunna föreskrivas, att när en företagare kommer i den sorgliga belägenheten att nödgas lägga ned en industri, det skulle kunna åläggas vederbörande att anmäla detta till arbetarna, som äro beroende av och intresserade för företaget, och det vore icke ur vägen, tycker man, om det skedde en anmälan till de kommunala myndigheterna.

Så skedde inte i detta fall, då bruket lades ned i september månad 1939, varigenom arbetarkåren blev utan sysselsättning. Kommunen hade nedlagt hundrausentals kronor på skolväsendet, och ett sjuttiotial arbetare hade idogt och med stor möda byggt egnahem. Nu stodo skolor och hem så gott som värdelösa. Det är oerhörda värden som på detta sätt måste gå till spillo.

Man frågar sig: men det är ju ändå så att arbetsgivarna i detta land inte gärna vilja lägga ned några industrier? Det har från det hållet uttryckligen deklarerats att det är det värsta som kan inträffa, och jag vet att det finns många arbetsgivare som ha en dylik uppfattning. Men industrier ha lagts ned, och det kan komma att ske även i fortsättningen. Det skulle väl inte vara så förskräckligt farligt, om vi togo mod till oss och försökte förebygga detta.

Jag vill i det sammanhanget deklarerera att jag inte är motståndare till rationalisering. Jag kan gå så långt, att jag erkänner att jag inte är motståndare till att en industri nedlägges, när den inte kan drivas ekonomiskt, ty förr eller senare förlora även arbetarna på att vara anställda i en industri, som inte har de nödiga förutsättningarna att kunna uppta en lönande konkurrens och lämna en tillbörlig avkastning. Vi eftersträva alltså inte ett ovillkorligt förbud mot nedläggande av industrier, men vi anse att samhället borde ha något inflytande, när det är fråga om en nedläggelse.

Jag är inte alls anhängare av någon tvångslagstiftning, utan jag önskar

Om förbud mot nedläggande av industriella företag. (Forts.)
tvärtom att samhällssolidariteten skall få vara den reglerande faktorn även på detta område. Men tyvärr känna vi alla till, att vi inte helt kunna förlita oss på denna stora och vackra tanke, utan vi måste ha något i vår hand som kan ge oss kraft att realisera de önskningar, som samhället kan uppställa. Jag är emellertid övertygad om att vi inte åtminstone ännu på en tid kunna gå fram lagstiftningsvägen, men man skulle väl ändå kunna tänka sig, att arbetsmarknadens parter ville ta upp detta allvarliga problem. Under de senaste åren ha vi i synnerligen stor utsträckning erfarit, hur arbetsmarknadens parter ha kunnat ena sig i mycket stora frågor och löst problem till samhällets gagn. Man vågar väl också tro, att man med förtroende skulle kunna överlämna denna fråga till arbetsmarknadens organisationer.

Till sist vill jag säga, att enligt min uppfattning synes utskottet inte ha tagit denna sak så allvarligt, som jag hade önskat. Jag skulle verkligen ha önskat ett mera positivt hållet utlåtande.

Då jag nu inte kan framställa något yrkande, vill jag emellertid rikta en värdsam hemställan till Kungl. Maj:t och framför allt till socialministern, att vid de underhandlingar, som kunna komma att ske i samband med den kris, som vi måhända gå mot på industriens område, varvid spörsmål i samband med nedläggande av industrier kunna komma att behandlas, man måtte taga upp till behandling frågan, huruvida inte arbetarparten och de kommunala myndigheter, som beröras av en eventuell nedläggelse, kunde få möjlighet att medverka till att nedläggelsen förebygges.

Jag tror att det också skulle vara skäl att i de olika fallen undersöka, huruvida det kunde vara förenligt med arbetsmarknadens intressen att lägga ned en industri. Det kan ju mycket väl hända, att arbetsmarknaden redan förut hade synnerligen stora trångsmål. Måhända kunde det vara skäl att undersöka, huruvida staten genom direkta bidrag under en kortare period kunde medverka till att uppehålla en industri, som annars skulle nedläggas, därest marknad funnes för dess produktion och man genom en sådan åtgärd skulle kunna fortsätta verksamheten, när situationen lättade, och då vidtaga de åtgärder, som den ekonomiska utvecklingen påkallade.

Jag tror att denna sak är så allvarlig, att det är väl värt att ägna den all uppmärksamhet. Jag vill hoppas att året 1939 skall bli det sista i vår industris historia, då ett bruk lagts ned utan att dess arbetare fått tillfälle att säga sin mening och utan att vederbörande kommuner och staten fått tillfälle att medverka till en lämplig lösning av problemen.

Herr Norman: Herr talman! Det anförande, som kammarens ledamöter åhört, synes mig utgöra ett mycket beaktansvärt inlägg i den fråga som det här rör sig om. Att utskottet inte har ansett sig behöva förorda något initiativ från riksdagens sida, sammanhänger med frågans ringa dagsaktuella betydelse och med det läge, vari detta spörsmål befinner sig på grund av redan verkställda utredningar och utredningar, som man med all säkerhet kan vänta i samband med de efterkrigsproblem, som kunna komma att uppstå. Utskottet är således inte på något sätt kallsinnigt beträffande de stora sociala spörsmål som här föreligga. Inom utskottet har det givetvis funnits delade meningar om på vilka vägar man skall kunna nå det bästa resultatet, men utskottet har i sakens nuvarande läge inte velat ingå på någon sakdebatt.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m.

Lagförslag
om villkorlig
frigivning
m. m.

Genom en den 7 maj 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 252, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om villkorlig frigivning;
- 2) lag om ändrad lydelse av 4 kap. 3 § strafflagen;
- 3) lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 april 1927 (nr 107) om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare; och
- 4) lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 juli 1898 (nr 68 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nr 263 i första kammaren av herr *Wagnsson* och nr 376 i andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i förslaget till lag om villkorlig frigivning — måtte för sin del antaga fyra under punkten införda, med 1—4 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att riksdagen i anledning av motionerna I: 263 och II: 376 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för nästa års riksdag framlägga förslag om ersättning från och med den 1 januari 1945 åt tillsynsmän för villkorligt frigivna; samt

C) att nyssnämnda motioner i övrigt måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A).

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Linnér* och *Gezelius*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att de genom propositionen nr 252 framlagda förslagen till lag om villkorlig frigivning, lag om ändrad lydelse av 4 kap. 3 § strafflagen samt lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 22 april 1927 (nr 107) om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare jämte motionerna måtte av riksdagen avslås; samt

B) att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 juli 1898 (nr 68 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid;

2) av herr *Branting*, som gjort vissa uttalanden rörande förslaget till lag om villkorlig frigivning och i övrigt anslutit sig till de anmärkningar mot nämnda lagförslag, som anförts i den av herrar *Linnér* och *Gezelius* avgivna reservationen, samt instämt i det däri framställda avslagsyrkandet.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Schlyter**: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 49 får jag hemställa, att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de av utskottet framställda lagförslagen föredragas vart för sig, det första där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages, att vid be-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)
handlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets under 1 framställda förslag till lag om villkorlig frigivning.

I förevarande lagförslag hade 1 och 2 §§ följande avfattning:

1 §.

Den som undergår straffarbete på viss tid, ej under sex månader, eller ock fängelse på minst lika lång tid skall villkorligt frigivas, då fem sjättedelar av strafftiden förflutit.

2 §.

Den som undergår straffarbete på viss tid eller fängelse och avtjänat två tredjedelar av strafftiden, dock minst åtta månader, må efter egen ansökan villkorligt frigivas, därest med fog kan antagas att han efter frigivningen skall förhålla sig väl.

Vid prövning av fråga om frigivning varom i första stycket sägs skall beaktas:

brottets beskaffenhet, dess orsaker och omständigheterna vid detsamma; den dömdes tidigare vandel;

hans uppförande under fängelsetiden och sinnesriktning vid den tid då frigivning ifrågasättes;

hans beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada; samt de förhållanden i vilka han skulle komma att försättas efter frigivningen.

Nu föredrogs.

1 §.

Herr **Linnér**: Herr talman! För några veckor sedan debatterades här i riksdagen frågan om en rationalisering av riksdagens arbetsformer. I denna kammar förbigick man därvid beklagligt nog den fråga, som kanske dock är den allra viktigaste i detta sammanhang, nämligen om den inverkan på riksdagens arbete som tiden för avlämnandet av Kungl. Maj:ts propositioner har. I andra kammaren däremot framdrogs detta, och bland annat yttrade sig där konstitutionsutskottets ordförande på följande sätt: » — — det strömmar in propositioner vid en orimligt sen tidpunkt. Detta förrycker hela vårt arbete på ett sätt, som nästan tangerar grundlagens bestämmelse om ärendenas grundliga prövning.» Han tillade: »Den behandling som propositionerna erhålla, när vi kommit in på sommartiden, är nog minst sagt diskutabel. Dessutom måste vi erkänna, att vår egen kunskap om dessa senkomna propositioner är mycket bristfällig.»

I det ärende som nu ligger på kammarens bord ha vi ett skolexempel på just det förhållande, som konstitutionsutskottets ordförande där anmärkte på. Vi ha här en proposition, som är grundad på ett betänkande avgivet i september 1938. Denna proposition kom utskottet till handa den 18 maj 1943, en tid-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

punkt då utskottet bland annat till följd av att det måste samarbeta med annat utskott i tre mycket viktiga och omfattande frågor var i hög grad arbetsbelastat. Resultatet av detta har blivit, att utskottet efter min uppfattning icke har kunnat ägna detta utomordenligt viktiga lagärende den ingående överläggning som det hade krävt.

Jag måste säga, att jag har varit mycket förvånad över att tillförordnade chefen för justitiedepartementet vid en sådan tidpunkt avlämnade denna proposition. Efter allt att döma var det då inom regeringen klart, att en höstriksdag måste komma till stånd, och det hade då varit så mycket mera skäl att skjuta på avlämnandet av propositionen.

I utskottsutlåtandet säger man på ett ställe, att denna lagstiftningsfråga i hög grad är mogen för en lösning. Det förefaller mig, som om den som fört pennan vid det tillfället hade råkat i ett ganska elakt skämtlygne, ty åtminstone så vitt utskottet angår, måste jag säga, att frågan inte var mogen för lösning. Däröfver vittnar också det förhållandet, att utskottet in i det allra sista diskuterade olika lösningar på viktiga principiella punkter. Utskottet har också i flera avseenden föreslagit avvikelser från Kungl. Maj:ts proposition, och därigenom har förslaget från Kungl. Maj:t undergått vissa sakliga förändringar, som i hög grad hade varit värda ett ytterligare övervägande.

Om man frågar sig, om det har varit möjligt för de riksdagsmän, som icke tillhöra första lagutskottet, att verkligen sätta sig in i detta komplicerade ärende, föreställer jag mig att de flesta av kammarens ärade ledamöter måste säga sig, att det icke har varit möjligt. Har det varit möjligt, skall jag be att få uttala min beundran för herrarnas riksdagsledamöters juridiska receptivitet.

Föreliggande förslag innefattar en mycket viktig ändring i det svenska straffsystemet. Såsom vi alla veta, är grundvalen för det svenska straffsystemet liksom för alla moderna straffsystem frihetsstraffet. Sedan 1906 har man en lagstiftning om villkorlig frigivning. Denna villkorliga frigivning är beroende på ansökan, och den är omgiven med rätt snäva gränser. Bland annat skall den verkställda strafftiden uppgå till ett år, och verkställigheten skall ha omfattat två tredjedelar av det ådömda straffet. Man kan alltså inte erhålla villkorlig frigivning förrän efter ett år och vid ett ådömt straff av aderton månader. De snäva gränserna ha emellertid åstadkommit, att tillämpningen av denna fakultativa frigivning har medfört goda resultat. Man har med denna fakultativa frigivning framför allt avsett att förkorta straffet i sådana fall där, såsom det står i lagen, »omständigheterna göra sannolikt, att den dömda på fri fot skall förhålla sig väl». Man har således kunnat göra ett urval och endast frigivit dem, som man väntat skola sköta sig, sedan de kommit på fri fot. Och det har visat sig lyckligt.

I det föreliggande förslaget kommer man emellertid med en helt annan princip. Man sträcker ut gränserna så långt som till de fall, där det ådömda straffet uppgår till minst 6 månader, av vilket straff fem sjättedelar, d. v. s. fem månader, skall vara verkställt. Medan man förut hade en verkställighetstid på minst 12 månader, får man således här en verkställighetstid av minst 5 månader. Mellan dessa data ligger ett mycket talrikt klientel, som således kommer att omfattas av den nya lagstiftningen.

Jag skall till en början nämna omfattningen av den hittillsvarande villkorliga frigivningen. I medeltal under en 35-årsperiod är det årliga antalet frigivna 81, och återfallsfrekvensen för dem har visat sig vara mycket gynnsam, i det att den inte har uppgått till mera än 2.5 procent, givetvis beroende på att det varit ett utvalt klientel. Man har lyckats komma fram till en frigivning, som har, kan man säga, återfört de frigivna till ett hederligt liv.

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

Om förslaget antages, betyder det att i stället för i medeltal 81 kommer ett antal av 1,000 att årligen villkorligt frigivas, enligt en beräkning i propositionen. Enligt en för utskottet lämnad uppgift kommer antalet sannolikt att bli större, men jag kan i alla fall utgå från siffran 1,000.

Vi ha någon ledning av erfarenheterna i Norge och Finland för bedömande av den sannolika återfallsfrekvensen, då man har en obligatorisk frigivning. I Norge har man en obligatorisk frigivning med något strängare villkor för frigivningen än de, som här äro föreslagna i propositionen. Det är nämligen enligt den norska lagen möjligt att mönstra ut vissa kategorier, vilka visserligen fylla fordringarna på undergången bestraffning men om vilka prognosen anses vara ogynnsam. Trots detta har man i Norge erhållit en återfallsfrekvens av 39 procent för manliga förbrytare och för manliga tjuvar, som representera en mycket stor grupp, icke mindre än 58 procent.

I Finland har man en lag, som i stor utsträckning liknar den av Kungl. Maj:t föreslagna. Där har man en återfallsfrekvens på 17.29 procent. Såvitt jag har kunnat inhämta, är ingen uppdelning gjord på olika grupper, och jag kan därför endast nämna den siffran. Men redan den siffran visar, att det är omkring åtta gånger så stor återfallsfrekvens som den nuvarande svenska, och detta, märk väl, trots att man i Finland, enligt upplysning till utskottet, har ett system, som utskottet särskilt har avböjt såsom icke önskvärt, nämligen att man i rätt hög grad hänvisar de frigivna till ett slag av anstalter. Utskottet har motsatt sig detta, enär frigivningen då endast innebär att man utbyter det ena slaget av anstalt mot ett annat.

De siffror som jag anfört i fråga om återfallsfrekvensen torde visa, att den metod, som man i propositionen har slagit in på, nämligen en obligatorisk frigivning av mycket stora grupper i stället för ett urval efter den hittills använda metoden, medför efter all sannolikhet ogynnsamma verkningar. Anledningen till detta är givetvis, att man när man accepterar metoden med obligatorisk frigivning får med ett mycket olikartat klientel.

Man får bland annat ett klientel, för vilket prognosen är god. Man kan säga, att det är ett klientel, som i många fall inte behöver någon eftervård, men enligt lagförslaget skola de i alla fall i princip underkastas eftervård. För detta klientel kan då eftervården komma att framstå såsom en skärpning av straffet. Om en person, som har blivit dömd till 6 månaders staffarbete, frigives efter att ha avtjänat 5 månader, och sedan skall underkastas ett års eftervård med en kontroll, som i vissa avseenden är ganska sträng, är det ju inte omöjligt att frigivningen för honom kan komma att te sig icke såsom en lättnad utan såsom en skärpning i straffet.

Man har givetvis också ett klientel, där prognosen är dålig. Utskottet har självt åberopat en siffra, som framhäver detta. Utskottet har nämligen anmärkt, att av de straffångar, som 1942 intogos i våra straffanstalter och som ådömts ett straff på mellan 6 månader och ett år, d. v. s. just det nya klientel varom här är fråga, var det endast 31.2 procent som förut voro ostraffade. Alla övriga fångar voro således straffade förut, och, som man vet, äro ju utsikterna att frigivningen skall leda till ett gott resultat mycket sämre, när det gäller förut straffade personer än för tidigare ostraffade.

Man måste då principiellt ställa den frågan: Är denna metod, som man i detta lagförslag har accepterat, att obligatoriskt frigiva en grupp dömda endast med hänsynstagande till det utmätta straffet och verkställighetstidens längd utan att något urval sker med hänsyn till de utsikter, som man efter all sannolikhet kan ha angående resultatet av frigivningen, att föredraga framför en utvidgning av den fakultativa frigivningen, d. v. s. att låta frigiv-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

ningen efter den individuella prövningen omfatta ett större klientel än den för närvarande gör? Jag vågar inte ha någon bestämd uppfattning om var gränsen i så fall skall dragas, om den skall sättas vid 6 månaders strafftid eller någonstans mellan 6 månader och ett år. Jag vill framhålla, att om man skall undersöka en sådan metod, måste man göra det med ledning av mycket detaljerade uppgifter angående fångklientelet, och dessa detaljupplysningar ha helt och hållet saknats såväl i propositionen som under utskottets arbete. Vad utskottets arbete beträffar har det givetvis icke varit möjligt att införskaffa sådana uppgifter, därför att arbetet har varit ytterligt forcerat.

Jag vill för min del emellertid betyga, att det från utskottsordförandens sida har lagts ned den största möjliga energi på att lagförslaget skulle kunna grundligt debatteras och ändå behandlas inom den mycket snävt tillmätta tid, som utskottet har haft till sitt förfogande. Att resultatet det oaktat har blivit efter min bestämda uppfattning otillfredsställande, beror således inte på utskottet.

Det är enligt min uppfattning en öppen fråga för närvarande, om propositionens metod är den riktiga eller om inte den motsatta metoden vore bättre. När man konstaterar det, då är det klart, att man icke kan — jag exempelvis kan i det läget icke göra det — förorda en lagstiftning, som bestämt grundar sig på den ena metoden, utan att den andra metoden, för vilken många skäl tala, är tillräckligt undersökt. Detta är den grundläggande principfrågan.

Jag skall sedan gå in på ett par andra mycket viktiga frågor. Den ena av dessa är frågan om prövotidens längd. Med prövotiden menas i detta sammanhang den tid, under vilken den villkorligt frigivne skall vara underkastad tillsyn eller, som det också kallas, eftervård. Hur man skall utmäta denna tid, är ett mycket vanskligt problem. Vid de korta strafftiderna — låt mig säga sex månaders eller fem månaders verkställt straff — är det klart, att det medför olägenheter att utsträcka prövotiden så långt som till ett år, just därför att en sådan kontrolltid med alla de inskränkningar som den för med sig i den frigivnes rörelsefrihet på många områden, för honom framstår såsom en skärping av straffet. Vidare är det lika klart, att när jag tar hela detta klientel, vilket i sig innesluter stora grupper med dålig prognos, är det mycket litet mening med en kort eftervårdstid, därför att då är utsikten ännu mindre, att de frigivna skola vänja sig vid ett hederligt liv. Denna fråga är därför synnerligen vansklig.

Nu har lagutskottet på grund av den första av mig anförda synpunkten satt ner prövotiden. Utskottet har minskat den både för de obligatoriskt frigivna och för de fakultativt frigivna. Hur detta kommer att verka ifråga om den senare kategorien är efter min uppfattning ytterst svårt att säga. Man kan tänka sig, att det kommer att verka på det sättet, t. ex. för de många för tjuvnadsbrott dömda, vilka alltid förete en hög återfallsfrekvens och om vilkas fakultativa frigivning det ju är fråga, att man får mindre användning av den fakultativa frigivningen, därför att man anser, att man med förkortningen av prövotiden har mindre garanti för deras återförande till ett hederligt liv än man hade, när prövotiden var längre.

När man använder bägge dessa metoder, den fakultativa och den obligatoriska frigivningen, så är det oundvikligt, att det uppstår vissa gränsfall, som ge mycket egendomliga resultat. Jag skall som exempel blott nämna ett par fall. Om en person, som är dömd till 15 månaders straffarbete, har avtjänat 12 månader, så kan han söka fakultativ frigivning. Om han då får avslag på denna ansökan efter prövning av alla föreliggande omständigheter, skall han enligt lagförslaget frigivas efter 12¹/₂ månader. Det är synnerligen egendom-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

ligt. På samma sätt kan en, som är dömd till 18 månaders straff och har avtjänat från och med 12 till och med 15 månader, göra en hel serie av ansökningar och få avslag på dem, men när han kommer upp till 15 månader, *skall* han frigivas oberoende av det resultat, som den föregående prövningen har lett till. Det förefaller föga tillfredsställande.

Det finns ytterligare en omständighet, som i propositionen är mycket summariskt behandlad men som torde ha en synnerligen stor betydelse för det praktiska resultatet. Det är frågan om den organisation, som skall ta hand om de villkorligt frigivna. Jag nämnde nyss, att antalet sådana beräknas till omkring 1,000 om året. För att ta hand om dessa skall det nu finnas en organisation, som omfattar tolv konsulenter plus en halvtidskonsulent på Gotland. Konsulenterna äro uppdelade på vissa distrikt i hela riket, och dessutom finnas tillsynsmän. Denna konsulentorganisation skall, utöver omsorgen om de villkorligt frigivna, också sörja för de villkorligt dömda. Enligt justitieministerns yttrande i andra huvudtiteln är hela konsulentorganisationen behövlig, oavsett om någon reform av lagstiftningen om villkorlig frigivning kommer till stånd eller icke. Man måste således kunna anta, att organisationen är dimensionerad efter lagen om villkorligt dömda. Hur skulle det då vara möjligt, att samma organ skulle vara beredda att därutöver ta upp ett klientel av ettusen villkorligt frigivna?

Vad tillsynsmännen beträffar, är den saken så gott som helt och hållet outredd i propositionen. Hittills har man en viss erfarenhet av tillsynsmän för det ringa antal villkorligt frigivna, som fakultativt ha frigivits — som jag nyss nämnde i medeltal 81 per år — och en utredning som de sakkunniga gjorde visar, att man har fått söka tillsynsmän nästan uteslutande bland funktionärerna. Om man ser efter, hur många tillsynsmän som tillhört det fria näringslivet, finner man, att det är ytterst få lantbrukare, hantverkare, handlande och kroppsarbetare. Det väsentligt övervägande antalet är funktionärer. Man frågar sig då: kan det verkligen finnas möjlighet att få funktionärer som kunna ta upp ett ungefär tolv gånger så stort antal fall som hittills, utan att man sörjer för något arvode åt dessa? Jag tror för min del icke, att det är möjligt. Saken är överhuvud taget icke behandlad i propositionen.

Slutligen är det en sak, om vilken man kan ha mycket delade meningar, nämligen frågan om s. k. upptagningshem eller anstalter för sådana, vilka efter den villkorliga frigivningen sköta sig dåligt men för vilka man i alla fall icke vill återkalla frigivningen. De sakkunniga ha helt och hållet lämnat den saken åsido. De säga, att detta skall ombesörjas av kommuner eller skyddsföreningar eller något liknande. I propositionen är frågan överhuvud taget icke berörd. Jag tror, att på grund av beskaffenheten av det stora klientel, som man här får räkna med, blir det nödvändigt att man tar upp även denna sak.

Resultatet för mitt vidkommande har blivit, att jag anser, att det kvarstår tvekan på många mycket avgörande punkter, både beträffande själva lagstiftningen och den organisation, som är avsedd att föra lagstiftningen ut i livet.

Nu är att märka, att denna lagstiftning enligt utskottets förslag inte skall träda i kraft förrän den 1 januari 1945. Föreligga då verkligen tillräckliga skäl, är det klokt att nu besluta en lagstiftning, om vilken man vet så litet? Är det inte bättre att få en på ytterligare utredningar grundad proposition till nästa riksdag — när nu inte Kungl. Maj:t föredrog att avlämna den vid höstriksdagen — få den i början av nästa riksdag, då grundligt genomdiskutera den, såväl ifråga om själva lagens innehåll som ifråga om organisationen, och sedan eventuellt besluta en lagstiftning, som likaväl kan träda i kraft på den tidpunkt, som utskottet har föreslagit?

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

Jag tror, att detta senare skulle vara klokare. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Lindström, Pauli* och *Albert Andersson*.

Herr **Branting**: Herr talman, mina herrar! Efter herr Linnérs anförande vill jag försöka att yttra mig med största möjliga koncentration om denna sak och så kort som möjligt sammanfatta mina anmärkningar för att motivera min negativa inställning i denna fråga.

Kanske får jag i alla fall inledningsvis klargöra, att jag som brottmålsadvokat under cirka 25 år sett alltför många exempel på fängselivets nedbrytande verkningar och de svårigheter, som möta en frigiven ute i livet, för att kunna tveka om behovet av särskilda stödande åtgärder från samhällets sida till förmån för detta klientel. Våra bestraffningsmetoder äro ju tyvärr alltfjämt så omoderna och bristfälliga ur många synpunkter, och de sociala fördomarna äro vanligen så tungt belastande för den som en gång har undergått ett frihetsstraff, att jag för min del inte finner det mer än riktigt, att samhället tar på sig vissa åligganden för att om möjligt vrida rätt igen, vad som en gång har vridits snett. Det är väl också ganska uppenbart, att en sådan allmän kriminalpolitisk linje är i hög grad anbefallningsvärd även ur samhällets synpunkt — om man alltså inte vill betrakta ifrågavarande åtgärder ur de dömdas synpunkt allenast — nämligen på det sättet, att det är sparsamhet, både med människomaterialet och med statsutgifterna för bekämpande av brott i allmänhet, att bringa de frigivna ett visst stöd och att därigenom minska antalet recidivister. Jag har således i princip ingenting emot ett system, som innebär, att lämpliga personer utses med uppgift och hjälpmedel att vara ett stöd för de frigivna fångar, som ha behov därav, och att denna sociala hjälpverksamhet ordnas av staten.

Men när man kommer till dessa idéers omsättande i praktiken och när det gäller att ta ställning till ett lagförslag härom, visar det sig ju, såsom väl redan torde ha framgått av herr Linnérs anförande, att man står inför en rad mycket känsliga och mycket svårbemästrade uppgifter och att både huvudlinjerna och detaljerna i en sådan lagstiftning måste utformas med ytterlig omsorg, för att inte den goda meningen skall helt förfelas.

Till att börja med är det väl klart, att en verksamhet till stöd och hjälp åt frigivna fångar kan tänkas utan kombination med villkorlig frigivning av dem som skola hjälpas. Mellan dessa två institut, eftervård som det kallas å ena sidan och villkorlig frigivning å den andra, finns det inte i och för sig något ofrånkomligt sammanhang. Man kan mycket väl tänka sig en sådan metod, att å ena sidan samhället som reaktion mot vissa brott ålägger de skyldiga vissa bestämda straff, som anses riktigt svara mot brotten, och utkräver straffen, *men* å andra sidan att samhället därefter, i vetskap om verkningarna på de bestraffade av samhällsreaktionen, tillförsäkrar dessa ett visst stöd, sedan de till fullo avtjänat sitt straff. Man skulle kunna säga, att samhället på så sätt visar, att det vet, vad det vill, när det utmäter straffet, och också tar konsekvenserna av domen genom att å ena sidan inte ge avkall på den straffrättsliga reaktionen mot brottet *men* å andra sidan också söka tillgodose de intressen av den dömdes återupprättelse och återanpassning, som i de aktuella fallen kunna vara för handen.

När man i detta fall har valt en annan väg och således alltid kombinerat eftervården med villkorlig frigivning, beror det på att man därigenom skall få möjlighet att så att säga hålla tummen på ögat på den person, som skall över-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

vakas. Poängen ligger ju därvidlag i möjligheten, att den villkorliga frigivningen kan återkallas, om nämligen den frigivne icke följer de olika ordentlighetsregler, som uppställts för honom vid frigivningen av fångvårdsanstaltens styresman. Jag vill visst icke bestrida, att även detta system för vissa fall kan ha sina fördelar. Utan tvivel kan en och annan från fängelset utsläppt person på det sättet tvingas eller skrämmas till ett mera ordnat levnadssätt än han kanske eljest skulle ha presterat. Men riktigt sympatiskt kan jag ändå inte finna en dylik anordning. Man kan säkerligen undra om den icke i vissa fall kan bli till direkt skada. Man kan ju t. ex. — och bör — fråga sig, hur ett sådant eventuellt återintagande i fängelset, kanske efter ett år eller längre tid i frihet, kommer att verka på den som råkar ut därför. Märk väl, mina herrar, att det här icke är fråga om en villkorligt frigiven fånge, som återigen begått något brott, utan det är fråga om någon som icke har följt de särskilda bestämmelser, som meddelats för honom vid frigivningen, t. ex. angående vistelseort, bostad, arbetsanställning, användande av fritiden eller andra dylika regler, såsom att han skall avhålla sig från rusdrycker eller underkasta sig den inskränkning i förfoganderätten över sin arbetsförtjänst eller andra tillgångar, som kan ha ålagts honom på grund av att han skall ersätta av honom åsamkad skada, eller att han skall undvika dåligt sällskap, eller att han skall bemöda sig om sin försörjning på lovligt sätt o. s. v. Det gäller således i detta fall en person, som åsidosatt någon dylik föreskrift, allt enligt vederbörande tillsynsmans mening och efter fångvårdsstyrelsens närmare prövning. Man kan nu kanske säga, att redan nu, enligt 1906 års lag om villkorlig frigivning, gäller, att den villkorligt frigivne kan mista sin frihet, om han icke ställer sig dylika ordningsföreskrifter till efter rättelse. Men *den* avgörande skillnaden råder ändock, att den som enligt nu gällande bestämmelser blir villkorligt frigiven, har blivit det *med sitt eget begivande*. Det betyder alltså, att han frivilligt accepterat den förtida frigivningen, och han har då på samma gång godtagit de därmed förbundna villkoren. Annorlunda blir förhållandet enligt den nya lagen. Med den nu föreslagna obligatoriska frigivningen följer även en obligatorisk prøvotid och som regel även särskild tillsyn. Ingen frigiven fånge undgår prøvotiden, lika litet som han kan vägra att acceptera den villkorliga frigivningen efter fem sjättedelar av strafftiden.

Som herr Linnér redan framhållit, är det klart, att man med denna nya ordning kommer att få ett helt nytt och stort klientel av frigivna. Man tar plötsligen språnget från 84 villkorligt frigivna, som antalet var 1942, och upp till ungefär 1,000 per år. Vad betyder då detta? Jo, det betyder, att vid sidan av dem, som tacksamt tagit emot sin frigivning och som samtidigt också godtagit den efterföljande kontrollen, får man en stor mängd personer varje år, som måhända föredragit att avtjäna sitt straff för att sedan vara fria. Det behöver ingalunda vara de sämsta elementen, som känna på detta sätt. Det kan bli och kommer att bli även en stor mängd tillfällighetsförbrytare, som ångra och förbanna den stund, då de begingo sitt brott, men som i alla fall betrakta sig själva som hederliga människor, fastän de försyndat sig en gång. De sätta även ett oerhört pris på sin frihet och sitt oberoende och känna sig icke vara i behov av någon »prövotid» eller tillsyn efter strafftidens slut. Hur kan det nu komma att gå för denna kategori av människor? Kan det inte lätt nog inträffa, att en sådan person efter en tid kommer på kant med sin tillsynsman? Vem av oss kan garantera, att alla dessa nya tillsynsmän bli så omdömesgilla och förståndiga och välbalanserade människor, som det krävs? Och kan det inte då inträffa, att det ur detta konfliktförhållande till sist uppstår en mycket beklaglig misstänksamhet från den övervakades sida,

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

som gör att han känner sig utsatt för ett olidligt förmynderskap? Han bryter sig kanske en dag loss från denna tillsyn och övervakning genom någon desperat åtgärd, och slutet kan bli, att han skickas tillbaka till fängelset. Jag ställer då frågan, herr talman, mina herrar, hur ett sådant återintagande i fängelset, kanske efter år av frihet, kommer att verka i ett fall som det här åsyftade? Jag har för min del svårt att tro annat än att det kommer att verka dubbelt nedbrytande, kanske ohjälpligt fördjupa klyftan mellan samhället och den människa, som utsättes för en sådan behandling. Om vi sätta oss in i saken litet närmare, vad kan en sådan man komma att sysselsätta sina tankar med under den nya fängelsevistelsen? Han skulle säkert ofta nog intala sig att han fallit offer för sin tillsynsmans privata godtycke och oberättigade förföljelse. Eller också kommer han att tycka, att de ordningsföreskrifter, som uppställts för honom, varit dumma, omänskliga eller oförståndiga på ett eller annat sätt. Det är ju ändå en helt annan sak att avtjäna fängelse eller straffarbete på grund av domstols dom efter ett begånget brott än att bringas i detta läge, därför att man åsidosatt några mer eller mindre kloka ordningsregler, givna av en fängelsedirektör eller en tillsynsman. Så skulle i varje fall jag föreställa mig att vederbörande själva resonera, och effekten av det hela blir naturligtvis föga uppbygglig.

Denna obligatoriska villkorliga frigivning och denna obligatoriska prøvotid är icke något lyckligt påhitt. Jag har, herr talman, i min reservation framhållit vissa sidor av detta spörsmål och särskilt betonat, att vid vissa slag av brott en villkorlig frigivning synes ganska meningslös och att det även finns vissa kategorier av dömda personer, som icke alls lämpligen böra underkastas någon s. k. prøvotid och ännu mindre någon tillsyn. Det ligger väl i sakens natur, att detta institut med eftervård, prøvotid, tillsyn och diverse ordningsregler har sin syftning på en viss sorts människor, kanske mer eller mindre avsigkomna, som kanske kommit att sjunka ned i farlig närhet av samhällets bottenskikt. Eftervårdens mening är att taga hand om dessa människor, som efter fängelsetiden icke kunna reda sig själva. Men lyckligtvis finns det ju bland alla dessa människor, som avtjänat ett frihetsstraff på sex månader eller därutöver, många som efteråt *kunna* reda sig själva. Lyckligtvis ha icke alla dessa straffade personer blivit något slags sociala invalider. Det vore verkligen för sorgligt, om så bleve fallet!

Jag har något berört frågan om hur denna villkorliga frigivning med efterföljande prøvotid i vissa fall kan drabba personer, i fråga om vilka den måste sägas vara olämplig och opassande. Jag har nämnt personer, som ålagts frihetsstraff för tryckfrihetsbrott. Det är ju något rätt egendomligt, att en ansvarig utgivare för en tidning efter det att han avtjänat visst frihetsstraff på grund av en artikel, som ansetts brottslig, skall bli villkorligt frigiven och utsatt för något slags prøvotid. Nu säger man, att det mycket sällan händer, att tryckfrihetsbrott ådraga vederbörande så stränga straff som sex månaders fängelse eller därutöver. Det händer sällan, det är sant, men det har dock hänt, och det har hänt under dessa senare år. Under förra kriget ådömdes en person sex månaders fängelse såsom ansvarig utgivare för ett flygblad, som innehöll en fredsappell, som ingenting annat var än ett återgivande av några ord av Tolstoj! Under detta krig har det hänt, att ansvarige utgivaren för Ny Dag och för Arbetartidningen i Göteborg fått straff, som skulle hänföra dem, om jag icke är felaktigt underrättad, under dessa kategorier av villkorligt frigivna med prøvotid.

Jag anser för min del, att det icke är fair av samhället att påtvinga alla straffade ett slags eftervård, som de icke alls äro i behov av och som, säga

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

vad man vill, många gånger säkerligen får den karaktären, att vederbörande själva känna sig stå i en särskild klass bland övriga fria medborgare. Vi ha lyckligt och väl avskaffat straffpåföljden »förlust av medborgerligt förtroende». Men jag måste säga, att jag har en oroande känsla av att denna nu föreslagna lag om obligatorisk prøvotid för alla frigivna skulle införa en ordning, som står detta avskaffade institut ganska nära.

Denna ordning med obligatorisk frigivning och prøvotid har även andra avigsidor. Den villkorligt frigivne skall alltså, som förut nämnts, vara skyldig att iakttaga vissa ordentlighetsföreskrifter. I vissa fall skall han stå under tillsyn, i andra icke. Hur skall man nu kunna kontrollera, att den frigivne följer dessa föreskrifter? Ja, i de fall då tillsynsman förordnats, skall väl denne handha denna kontroll, men vem skall se efter vederbörande i de fall, då icke tillsynsman förordnats? Därom finns ingen bestämmelse i lagen. Det förefaller som om i dylika fall vem som helst kan komma in med anmälningar mot den frigivne, ställda, antar jag, till fängvårdsstyrelsen eller eljest någon rätter vederbörande, som därefter må besluta i enlighet med 11 § i lagförslaget, vilken stadgar hur det skall gå, om den frigivne åsidosätter vad som till följd av frigivningen åligger honom. Vilken verkan detta institut kommer att ha på *straffmätningarna* är även en fråga, som är värd att observera. Nog kan man befara, att domstolarna ibland komma att liksom taga ut på förhand den tid, som de veta att den dömde kommer att slippa avtjäna, och på det sättet redan vid frihetsstraffets utmätande beräkna detta något längre för att vederbörande skall få just så långt frihetsstraff, som domstolen anser honom förtjänt av.

Verkningarna av det övervaknings- och tillsynssystem, som denna nya lag avser att införa, bli uppenbarligen en praktisk fråga. Det är naturligtvis meningslöst att anordna ett vidlyftigt system av tillsynsmän och skyddskonsulenter över hela landet och ställa tusentals människor under deras övervakning eller tillsyn, om det icke blir möjligt för dessa tillsynsmän att i praktiken *göra* någonting positivt för sina skyddslingar, utan kanske måste inskränka sig till att periodvis granska deras frigivningsböcker och höra sig för hur de ha det o. s. v.

Det har då från olika håll framhållits, att den viktigaste uppgiften för tillsynsmännen blir att skaffa de frigivna lämpligt arbete. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Men, mina herrar, det är en känd sak inom socialvården, att just denna uppgift hör till de allra svåraste, t. o. m. med det mycket begränsade antal villkorligt frigivna som nu förekommer. Arbetsanskaffning för frigivna fångar är verkligen icke någon lätt uppgift. Det torde vara i ett relativt fåtal fall, som man för närvarande lyckas skaffa sådana personer anställning. Bäst är det naturligtvis om vederbörande själva försöka skaffa sig arbete. Det kommer emellertid säkerligen att visa sig, att denna arbetsanskaffning till 99 procent blir beroende av det allmänna *läget på arbetsmarknaden*. I tider som de nuvarande, när efterfrågan på arbetskraft är oerhörd och då ingen arbetslöshet existerar, går det ganska bra även för frigivna fångar att få arbete. Helt annorlunda blir naturligtvis läget under motsatta konjunkturförhållanden, då det råder brist på arbete eller rent av arbetslöshet. Då fruktar jag, att tillsynsmännen för dessa tusen årligen frigivna få sig ålagda uppgifter, som de helt enkelt icke gå i land med. Det är klart att ju flera klienter tillsynsmännen få, desto svårare blir det för dem att skaffa vederbörande arbete.

Överhuvud taget har jag, herr talman, icke så särdeles stor tro på att samhället genom särskilda tillsynsmän eller därmed jämställda kan göra någon

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

så nämnvärt stor insats för att »uppfostra» eller »tillrättaföra» människor, som kommit i en för dem olycklig konflikt med rättvisan. Naturligtvis kan i vissa fall en sådan social verksamhet vara välgörande, och jag har ju icke heller i princip motsatt mig införandet av detta system. Men jag tror, att vi icke skola överdriva betydelsen av dylika extra ordinära hjälpanordningar. För det första låta vuxna människor icke så lätt uppfostra sig, mycket mindre än man på sina håll tycks tro! För det andra överstiger en dylik uppfostrargärning vanligen deras krafter, som å ämbetets vägnar ha att handhava den. Och slutligen visar det sig, som sagt, att den avgörande faktorn i alla fall blir de allmänna samhällsförhållandena, de levnadsvillkor, inför vilka vederbörande individer bli ställda, den miljö, i vilken de komma, deras uppfostran från barndomen, deras yrkeskunskaper och det allmänna tillståndet i det samhälle, i vilket de komma ut. Dessa omständigheter bli avgörande för frågan om de skola kunna slå sig fram efter sin fängelsevistelse. Under dessa förhållanden kan nog denna s. k. eftervård, som det har talats så mycket om i detta sammanhang, få ett visst tycke av socialt kvacksalveri. Det är som om samhällets dåliga samvete mot de frigivna fångarna ville på något sätt taga sig uttryck, men som jag har antytt tidigare, det är icke så lätt att hjälpa dessa människor utan att hjälpverksamheten i själva verket blir sårande och känns som en extra belastning. Det gäller verkligen i detta fall som i så många andra, att *den som går obedd till, går otackad ifrån!* Många av de frigivna ha aldrig velat ha någon prøvotid och någon tillsyn! De kunna knappast förväntas bli särdeles tacksamma över denna eftervård, som påtrugas dem mot deras egen vilja.

Jag nödgas även, herr talman, säga några ord om prøvotidens längd, så mycket hellre som jag vill korrigera ett skrivsätt i min reservation, som måhända vållat missförstånd och som jag därför beklagar. Den prøvotid, som varje villkorligt frigiven skall vara underkastad, har av Kungl. Maj:t föreslagits till *minimum* ett år. Utskottet har för vissa fall föreslagit en prøvotid av sex månader, nämligen när frihetsstraffet icke uppgår till ett år. Jag har i min reservation skrivit, att någon maximitid icke finnes stadgad. Det hade kanske varit riktigare att skriva, att någon i år eller månader bestämd maximitid icke har stadgats, i det att prøvotiden, som det heter i 4 §, skall motsvara den vid frigivningen återstående strafftiden. Det betyder således, att t. ex. en person, som fått tio års straffarbete, vid obligatorisk villkorlig frigivning efter fem sjättedelar av strafftiden, skall få en prøvotid av ett år och åtta månader. Vid fakultativ frigivning, efter det att två tredjedelar av strafftiden avtjänats, blir prøvotiden för samme man dubbelt så lång, d. v. s. tre år och fyra månader. Detta kan nu förefalla en smula egendomligt, eftersom den fakultativa frigivningen skall tillämpas, då man tror sig veta att vederbörande efter frigivningen skall »förhålla sig väl», under det att man därom ingenting vet vid den obligatoriska frigivningen. Till dessa varierande prøvotider kommer emellertid bestämmelsen i 11 §, där det stadgas om prøvotidens förlängning. I denna paragraf heter det bland annat, att om den frigivne åsidosätter något som till följd av frigivningen åligger honom, må förordnas om prøvotidens förlängning, »dock högst med ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden». Vad innebär nu detta stadgande? Jag måste säga, att denna fråga icke blev närmare ventilerad under utskottsbehandlingen, och i den mån detta möjligen kan bero på mig, beklagar jag det. Den kungl. propositionens förslag till lagtext i detta fall läser innebära, att den en gång bestämda prøvotiden kan förlängas med ett år — punkt och slut! Men så *står* det ju icke i lagtexten. Där heter det, att prøvotiden kan förlängas högst med ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden. Detta

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

kan enligt ordalagen tolkas på det sättet, att om t. ex. den vid frigivningen bestämda prøvotiden varit två år, kan den förlängas med »ett år utöver den vid frigivningen bestämda tiden», d. v. s. förlängas med ett år utöver två år, lika med tre år. Det är en tolkning, som man kanske tycker är sakligt orimligt på grund av den långa prøvotid, som därmed skulle uppkomma. Men i själva verket vore det inte så orimligt med en så lång prøvotid, om vi ta i betraktande de långa prøvotider, som förekomma i Finland och Danmark, och om man dessutom principiellt anser, att det är en hjälp och ett stöd för en frigiven att stå under tillsyn. Emellertid lär icke denna tolkning vara riktig, utan meningen är att prøvotiden icke skall få förlängas med mera än summa summarum ett år.

Med den läsart, som jag här antytt och som i alla fall är formellt möjlig, om man endast följer lagtextens ordalydelse, möter det icke heller något hinder att en dylik förlängning av prøvotiden kan *upprepas* hur många gånger som helst. Det lär emellertid icke heller vara meningen. Om den ursprungliga prøvotiden endast får förlängas med ett år, är det klart, att den icke sedan får förlängas ytterligare.

Hela denna fråga, herr talman, om prøvotidens förlängning, som visserligen kanske är relativt underordnad i detta stora lagkomplex, men ändå har sin betydelse, belyser på sitt sätt även ett påstående i herr Werners reservation, nämligen att en icke önskvärd forcering vid utskottsbehandlingen av detta ärende blivit ofrånkomlig, på grund av att detta lagförslag, som är av så djupt ingripande betydelse för den svenska straffutlämningen, förelagts utskottet så sent på riksdagen. Även herr Linnér framhöll ju starkt, att propositionen i många punkter skulle ha krävt ett mera ingående överbäggande och att det råder ovisshet om verkningarna av den föreslagna lagen. Jag är för min del övertygad om att t. ex. denna bestämmelse om prøvotidens förlängning skulle ha fått en klarare utformning i lagtexten, om man icke i utskottet känt sig ganska forcerad och jäktad under behandlingen av denna proposition och ville komma till ett slut. Ändå kan man ju icke påstå annat än att utskottet ägnat propositionen en utomordentligt ingående behandling. Jag ber herrarna observera, att av propositionens tjugutvå paragrafer har utskottet föreslagit ändringar i 2, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 18 och 19 paragraferna och dessutom i övergångsbestämmelserna. Av dessa ändringsförslag äro en del mycket betydelsefulla, men icke heller de övriga sakna sin betydelse. Det är för övrigt klart att lagutskottet icke föreslagit någon ändring i den kungl. propositionen utan ingående och tidskrävande överläggning. Jag har för min del under sakbehandlingen biträtt åtskilliga av dessa ändringsförslag — dock icke alla — och jag tror, att de på många punkter utgöra reella förbättringar, om man nu överbäggande taget skall antaga denna lag. Jag skall emellertid ärligt bekänna, att jag icke kan känna mig säker på själva utformningen eller på alla konsekvenser av dessa ändringar. Det skulle vara tryggare för riksdagen, det vill jag säga som min mening, om justitiedepartementet och lagrådet finge tillfälle att i lugn och ro på nytt granska både utskottets nu föreliggande lagprojekt och de principiella invändningar, som ha rests mot lagen, enkannerligen mot den obligatoriska villkorliga frigivningen. Jag vågar vara övertygad om att man efter en sådan förnyad prövning, utan att förlora tid, kan åstadkomma en lag om villkorlig frigivning, som får med det nuvarande förslagets förtjänster, utan att bejakas av dess fel, en lag som av riksdagen kan antagas i trygg förvisning om att man därmed skapar helgjutna och väl genomtänkta lagbestämmelser på det viktiga område som det här är fråga om.

Det är således, herr talman, med denna positiva inställning till en *god*

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

lösning av denna fråga som jag ber att få instämma i det avslagsyrkande, som framställts av herr Linnér.

I detta anförande instämde herr *Ström, Fredrik*.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det lagförslag, som nu är föremål för kammarens behandling, ingår såsom ett led i de kriminalpolitiska reformsträvanden, som kännetecknat de senaste årtiondena i vårt land. Man torde utan tvekan kunna beteckna det som ett betydelsefullt led i dessa strävanden. Innebörden i förslaget står i god överensstämmelse med de ändringar i vår strafflagstiftning, som genomförts under de sista åren.

All lagstiftning på detta område har i grund och botten ett enda syfte: den eftersträvar att göra det möjligt för brottslingen att återvända till ett ordnat socialt liv. Det syftmålet vill man tjäna vare sig man använder straff eller skyddsåtgärder såsom medel. Tidigare kände vår lagstiftning, bortsett från dödsstraffet, egentligen endast en reaktion mot brottsliga handlingar, nämligen det tidsbestämda frihetsstraffet, antingen det nu kallades fängelse eller straffarbete. Under de sista åren har man gång efter annan frångått dessa ursprungliga straffformer och infört en hel mängd nya reaktionsmetoder mot brottsligheten. Vad som kännetecknar det stora flertalet av de moderna åtgärderna på detta område är att reaktionerna icke äro tidsbestämda. Jag vill erinra om exempelvis förvaring och internering av återfallsförbrytare, om tvångsuppfostran och ungdomsfängelse. Alla dessa åtgärder bygga på principen att den brottslige ådömes en viss skyddsåtgärd, men denna är icke till tiden bestämd utan utformas i praktiken så, att brottslingen får avtjäna en del av den för åtgärden fastställda tiden, varefter han utskrivs på prov för att successivt vänjas vid en återgång till samhället. Om han under denna prøvotid sköter sig väl, blir den skyddsåtgärd, som varit bestämd för honom, avslutad utan att han åter behöver intagas i någon inrättning.

Men även om man under de senaste åren undan för undan har infört sådana obestämda straff eller skyddsåtgärder, vad man nu vill kalla dem, kvarstå dock de tidsbestämda straffen såsom den normala reaktionsformen för det stora flertalet av brottslingarna. Av dem, som i vårt land ådömas allvarligare straff, är det ett relativt ringa antal som dömes till förvaring, internering, tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse, under det att det vida övervägande flertalet dömes till de tidsbestämda fängelse- och straffarbetsstraffen. Det har ju länge talats om att dessa tidsbestämda straffformer, fängelse och straffarbete, icke äro ändamålsenliga utan tvärtom behäftade med mycket stora bristfälligheter. Det är ju för kammarens ledamöter bekant, att strafflagberedningen för närvarande är sysselsatt med en grundlig översyn av hela denna del av vår straffrätt.

Även om formerna för verkställighet av de tidsbestämda frihetsstraffen kunna förbättras, kvarstår dock den allvarliga anmärkning, som nu kan riktas mot dem, nämligen att den brottslige efter strafftidens slut lämnas vind för våg. Ingen har anledning eller skyldighet att ta sig an honom, sedan han avtjänat sitt straff, och försöka ge honom det stöd och den hjälp han behöver för att kunna återtaga sin plats i samhället. Det är en allmän erfarenhet bland dem, som ha sysslat med denna fråga, att den verkligt svåra tiden för en brottsling infaller under perioden närmast efter frigivningen. Det är då svårigheterna att återanpassa sig i samhället framträda med särskild styrka, och frestelserna möta honom då kanske starkare än senare. Betydelsen av att samhället kan vidtaga åtgärder med syfte att efter strafftidens slut återföra den brottslige till samhället ligger därför i öppen dag.

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

I fråga om de tidsbestämda straffen ha vi nu, såsom nämnts av herr Linnér, sedan mer än 35 år tillbaka haft möjlighet att ordna ett slags eftervård genom den s. k. fakultativa villkorliga frigivningen. Denna innebär att en brottsling, om han förhåller sig väl, kan av Kungl. Maj:t på särskild ansökan villkorligt befrias från straffet, sedan han avtjänat två tredjedelar därav, dock minst ett år. Som herr Linnér nämnde, har denna fakultativa villkorliga frigivning visat sig vara av mycket stort värde, och man har fått en god erfarenhet om betydelsen av den eftervård, som följer med denna form av villkorlig frigivning. Man måste emellertid komma ihåg att den enligt sin natur har en mycket begränsad användning. Den är nämligen konstruerad såsom en belöning för de brottslingar, vilkas uppförande i fängelset har visat sig gott och som därför ge förhoppning om att de skola sköta sig väl ute i samhället. Både härigenom och till följd av de stränga förutsättningar, som gälla för den fakultativa villkorliga frigivningen, blir dess omfattning mycket begränsad. Endast ett ringa fåtal av dem, som dömas till frihetsstraff, kunna komma i åtnjutande av denna förmån; herr Linnér nämnde ju att det var ungefär ett hundratal om året.

Att den fakultativa villkorliga frigivningen konstruerats såsom en belöning för välförhållande medför att en eftervård av den art, som det därvidlag gäller, endast kommer dem till del, som redan i fängelset visat sig särskilt sköt samma och ingivit förhoppningar om att de skola förhålla sig väl därest de försättas på fri fot. De dömda personer, som kanske allra mest äro i behov av eftervård för att kunna räddas åt samhället, kunna alltså helt enkelt icke komma i åtnjutande av denna eftervård. Det är detta som det nu föreliggande lagförslaget vill råda bot på. Innebörden av detsamma är att var och en, som dömts till minst sex månaders fängelse eller straffarbete, skall villkorligt frigivas då han avtjänat fem sjättedelar av den ådömda strafftiden. Härefter följer alltid en prøvotid, och om så erfordras ställes vederbörande under tillsyn för viss tid. Sköter han sig oklanderligt under denna prøvotid, slipper han avtjäna den återstående sjättedelen av sitt straff. Skulle han däremot missköta sig, komma olika åtgärder mot honom i fråga, av vilka den längst gående är att han får avtjäna den återstående delen av straffet.

Här har man alltså lämnat de förutsättningar, som hittills gällt för villkorlig frigivning, och man har gjort det med öppna ögon. Man rör sig med två helt olika saker då man å ena sidan talar om den fakultativa villkorliga frigivningen och å andra sidan om den obligatoriska villkorliga frigivningen. Den förra är en belöning för välförhållande, som skall användas så snart anledning finnes att räkna med att vederbörande kommer att sköta sig väl, under det att den senare icke är och ej heller är avsedd att vara någon belöning för ett välförhållande, utan utgör en del av straffverkställigheten och alltså ingår i straffet.

Nu har särskilt herr Branting givit en ganska mörk målning av vad denna s. k. eftervård kan komma att innebära; den skulle kunna utgöra ett svårt tvång på den villkorligt frigivne och försätta honom i stora svårigheter, kanske till och med skada i stället för att hjälpa honom. Jag tror det är felaktigt att måla i så mörka färger som herr Branting gjorde. Det är klart att missgrepp kunna förekomma, om denna lagstiftning genomföres. Vid all verksamhet av denna art måste man tyvärr räkna med att olämpliga personer kunna sättas att handhava eftervården o. s. v. Det är dock ovedersägligt att denna lagstiftning ger betydligt större möjligheter än den nuvarande att stödja och hjälpa dem, som släppas ut ur straffanstalterna, och ge dem ett verkligt handtag så att de kunna anpassa sig efter de krav samhället ställer på dem. Jag för min del hyser icke den minsta tvekan om att detta är en betydelsefull reform, som kan leda till mycket goda resultat.

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

Herr Linnér ansåg att man ej kan vänta sig någon särskilt god effekt av den nya lagen, och han pekade på återfallssiffror från Norge och Finland. Det är riktigt; man får troligen räkna med ganska stort antal återfall. Jag har under åtskilliga år suttit ordförande i den s. k. interneringsnämnden, som har hand om de kanske svåraste av våra brottslingar, nämligen de förminskat tillräkneliga förbrytarna och återfallsförbrytarna. Nämndens uppgift är just att skriva ut dem på prov och sedan vaka över att de sköta sig väl samt att, om så icke är fallet, återföra dem till anstalten. Under de år jag tjänstgjorde i nämnden, utskrevo vi många på prov, och jag måste säga att vi misslyckades nedslående ofta. Den ene efter den andre måste återföras, än på grund av begångna brott, än till följd av ett levnadssätt, som icke kunde gillas av nämnden, eftersom vederbörande allvarligt bröt mot föreskrifterna. Gång efter annan förekom det dock, att vi lyckades rädda någon av detta svåra brottslingsklientel åt samhället. Värdet av denna lagstiftning får ej mätas efter hur många som återfalla, utan efter hur många som kunna räddas åt samhället genom det stöd och den hjälp, som eftervården är avsedd att skänka och som den även kommer att skänka, om den bedrivs på ett riktigt sätt.

Man har nu mot denna lagstiftning invänt, att den är inhuman, ineffektiv och onödig. Då man talar om att lagstiftningen skulle vara inhuman, inlägger man däri att reformen skulle medföra en skärpning av de nuvarande straffreglerna; under det att en person tidigare dömts till sex månaders straffarbete och saken varit utagerad sedan straffet avtjänats, skulle vederbörande enligt det nya förslaget först avtjäna fem månader och därefter, enligt utskottets förslag, ställas under tillsyn sex månader med risk att vid slutet av den tiden få avtjäna även den återstående månaden av sitt straff. Men det är ju inte så man skall se denna sak. Ur den brottsliges synpunkt måste detta vara en human åtgärd, eftersom syftet med densamma är att skapa möjligheter att återföra honom till samhället. De metoder, som användas för att hjälpa honom i hans strävan att återvända till samhället, kunna icke betecknas som inhumana. Jag vill särskilt erinra herr Branting om att det samfund han tillhör, Sveriges advokatsamfund, i sitt yttrande över detta lagförslag direkt har uttryckt sin glädje över att man med en reform sådan som denna vidtar en åtgärd i humanitetens anda, och jag hyser ingen tvekan om att ett sådant uttalande är riktigt. Det är icke inhumant att ge en brottslig person stöd och hjälp och söka återföra honom till samhället, och ej heller de metoder, som enligt detta lagförslag skola komma till användning, kunna betecknas såsom inhumana.

Lagstiftningen har vidare påståtts vara ineffektiv. Herr Linnér har särskilt hänvisat till de höga återfallssiffrorna. Jag har redan förut nämnt att dessa siffror icke äro de rätta mätarna på värdet av en lagstiftning sådan som denna. Vidare har man framhållit att det är så litet den brottslige kommer att riskera, om han ej sköter sig, att han hellre än att underkasta sig en övervakning kommer att avtjäna den lilla del av det ursprungligen bestämda frihetsstraffet, som återstår. Om han exempelvis blivit dömd till sex månaders straffarbete och efter fem månader friges för en prøvotid av sex månader under tillsyn, finner han kanske tillsynen besvärlig och obehaglig, varför han hellre vill avtjäna den månad, som är kvar, och slippa tillsynen. Teoretiskt kan man måhända resonera så, men all erfarenhet jag har säger mig att den, som en gång varit på en straffanstalt, sannernigen inte känner någon längtan att komma dit igen. Han underkastar sig ofta ganska mycket i fråga om tillsyn och eftervård hellre än att avtjäna även ett relativt kort fängelsestraff, och detta gäller enligt min erfarenhet även brottslingar som åtskilliga gånger ha vandrat ut och in genom fängelsets portar.

Man har som sagt vidare hävdad, att lagstiftningen i många fall är onödig,

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

och det är riktigt. Åtskilliga av de personer, som ådömas framför allt korta frihetsstraff, behöva självfallet icke någon eftervård. De äro typiska engångsförbrytare, som man aldrig behöver räkna med skola återvända till fängelset. Redan den dag domen fälles kan man säga sig, att gällde det endast denne individ behövdes intet straff, ty han kommer aldrig igen. I sådana fall, säger man, är hela denna eftervård och allt vad därmed följer fullkomligt onödigt. Men i sådana fall blir det heller ingen tillsyn över vederbörande, utan eftervården betyder där en prøvotid av låt oss säga sex månader, under vilken han får sköta sig själv precis som vanligt, och han slipper avtjäna den sista sjättedelen av sitt straff. För den, som icke behöver eftervård, blir det alltså i realiteten ingen sådan.

Första lagutskottets majoritet har nu godtagit de allmänna principer, som kommit till uttryck i Kungl. Maj:ts förslag. Herr Branting pekade visserligen på att utskottet företagit ändringar i nästan varenda paragraf. Jag får ju också säga, att det ser ganska tråkigt ut när man av utskottets utlåtande finner hur många ändringar som vidtagits. Men går man igenom dessa, blir man icke lika betänksam som om man endast ser till kvantiteten. Det är egentligen i tre hänseenden av någon betydelse, som utskottet har avvikit från Kungl. Maj:ts förslag, och icke heller där är det fråga om några för denna lagstiftning grundläggande principer.

Utskottet har gjort en ändring i fråga om den fakultativa villkorliga frigivningen. För närvarande gäller, som jag redan nämnt, den regeln att ingen får frigivas förrän han avtjänat minst ett år. Utskottet har sänkt denna tid till minst åtta månader. Denna ändring har ingen genomgripande betydelse. Då propositionen framlades ansåg jag för min del, att det icke fanns anledning att nu göra någon ändring beträffande den fakultativa villkorliga frigivningen, utan att man borde se tiden an och avvakta, hur denna obligatoriska villkorliga frigivning komme att verka samt först därefter upptaga frågan om en omgestaltning av den fakultativa villkorliga frigivningen. Jag ansåg det alltså bäst att gå försiktigt fram. Utskottet har emellertid ansett, att man redan nu bör göra en justering och minska tiden från ett år till åtta månader. Detta rubbar enligt min mening icke principerna för vare sig detta förslag eller den ursprungliga regeln för den villkorliga frigivningen. Jag kan därför icke hysa några allvarliga betänkligheter mot ändringen.

Utskottets andra mera betydelsefulla ändring är att prøvotiden i vissa fall blivit nedsatt. I fråga om de mycket korta frihetsstraff, där Kungl. Maj:t föreslagit ett års prøvotid, har utskottet nämligen förordat en tid av sex månader. Jag har ställt mig ganska tveksam, huruvida detta är rätta vägen. Man måste nämligen fråga sig, om en mycket kort tillsynstid kan ha den effekt, som avses med eftervården. Jag hade nog helst sett, att man åtminstone till att börja med stannat vid ett års övervakningstid för att sedan, med stöd av erfarenheten, upptaga frågan till förnyad prövning. Men enligt all erfarenhet är svåraste tiden för den, som frigives från en straffanstalt, just den som kommer närmast efter straffets avtjänande, och det är av alldeles särskild betydelse för honom att han under denna första tid blir omhändertagen på ett någorlunda tillfredsställande sätt. Jag hoppas därför att även en tid av sex månader skall visa sig vara av värde.

Slutligen har första lagutskottet genomfört den ändringen, att om en person missköter sig allvarligt under övervakningstiden och det därför blir fråga om hans återintagande i fångvårdsanstalt, skall detta prövas, icke, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, av länsstyrelsen utan i stället av fångvårdsstyrelsen. Det är ju en omdömessak vart man vill förlägga denna prövning. Då jag tog ställning till denna fråga, hade jag att välja mellan länsstyrelsen, som för närva-

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

rande är den beslutande myndigheten i fråga om fakultativt villkorligt frigivna, och fängvårdsstyrelsen, sådan den för närvarande är sammansatt. Jag ansåg det då bättre att anlita den myndighet, som redan har en viss erfarenhet på detta område, än att överlämna uppgiften till fängvårdsstyrelsen, särskilt som jag befarade att det hos några skulle kunna väcka betänkligheter om fängvårdsstyrelsen, som handhar straffverkställigheten, även skulle ha att besluta om återhämtande till fängelset. Utskottet har nu föreslagit, att fängvårdsstyrelsen vid beslut i dylika frågor skall kompletteras med två lekmän, och därigenom försvinna mina betänkligheter.

Jag kan alltså för min del acceptera de ändringsförslag, som utskottet framlagt, och ber att få förorda bifall till utskottets utlåtande.

Innan jag slutar vill jag emellertid något närmare beröra, vad som anförts i reservationerna och här i debatten upptagits av herrar Linnér och Branting. Dessa reservanter ha ju riktat åtskilliga anmärkningar mot Kungl. Maj:ts förslag och direkt yrkat avslag på detsamma.

En anmärkning, som gått igen i både herr Linnér's och herr Branting's yttrande, är att propositionen framlagts så sent, att utskottet ej hunnit företaga en verkligt genomgripande granskning. Herr Linnér pekade på att sakkunnigbetänkandet i detta ärende framlades i september 1938 och att propositionen kom första lagutskottet till handa den 18 maj 1943. Att det dröjde så länge med propositionen efter det betänkandet framlagts, är i och för sig ingenting anmärkningsvärt. Ingen skulle ju vågat hysa en tanke på att genomföra denna lagstiftning förrän den organisation var klar, som är en nödvändig förutsättning för att lagen skall kunna träda i funktion, och det är som bekant i år denna konsulentorganisation blivit beslutad i full utsträckning. Först sedan det beslutet fattats, var det möjligt att framlägga den här ifrågavarande lagen.

Men det var icke detta herr Linnér närmast syftade på, utan han fann det anmärkningsvärt att jag velat medverka till att så sent som i maj månad framlägga ett reformförslag av denna genomgripande art. Ingen kan mer än jag beklaga, att denna proposition kommit så sent på riksdagens bord. Som herrarna kunna finna av densamma, remitterades förslaget till lagrådet redan den 26 februari, men det återkom ej därifrån förrän den 5 maj. Om propositionen skulle framläggas, kunde det alltså inte ske förrän tidigast i mitten av maj. Vad jag nu nämnt får ej uppfattas som en anmärkning mot lagrådet. Det förhåller sig icke så att lagrådet fördröjt behandlingen, utan man var där tvungen att först arbeta igenom hela det stora förslaget till ny väglagstiftning.

När det sedan gällde att avgöra, huruvida propositionen skulle framläggas trots den sena tidpunkten, vill jag gärna medge att jag kände mig något tveksam. Jag stannade emellertid för att propositionen borde föreläggas riksdagen nu. När Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslog den nya konsulentorganisationen, utgick man nämligen från, även om det ej direkt sades ut, att lagförslaget om obligatorisk villkorlig frigivning skulle underställas riksdagens prövning, och jag ansåg det för min del av värde att vid uppbyggningen av den nya konsulentorganisationen ha klarhet om huruvida den här ifrågavarande lagstiftningen skulle genomföras eller ej. I motsats till vad herr Linnér anförde vill jag också säga, att det vid den tidpunkten ingalunda var klart huruvida det skulle bli en arbetande höstriksdag i år. Hade så varit fallet, skulle denna fråga kunnat ytterligare övervägas.

Både herr Linnér och herr Branting ha emellertid som sagt gjort gällande, att propositionen kommit så sent att man icke hunnit ordentligt tränga igenom problemet. Jag måste för min del säga, att man får en helt annan uppfattning vid läsningen av första lagutskottets utlåtande. Mitt intryck är att utskottet

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

med en sällspord energi har penetrerat lagförslaget. Här har det sannerligen icke brustit i saklig granskning, utan man har tydligen hunnit tänka igenom nästan varje detalj i förslaget.

Herr Linnér berörde också åtskilliga andra frågor och ville särskilt ha klarhet om vilket samband som råder, eller bör råda, mellan den fakultativa och den obligatoriska villkorliga frigivningen. Han ansåg framför allt att man borde undersöka om icke tillämpningen av den fakultativa villkorliga frigivningen kan utvidgas. Jag har redan tidigare i huvudsak bemött den tanken. Det är enligt min mening icke möjligt att genom den fakultativa villkorliga frigivningen nå vad man eftersträvar med den obligatoriska. Hur man än utvidgar den förra, kommer man nämligen aldrig åt dem som bäst behöva eftervård, just på grund av att de ej sköta sig väl under fängelsetiden och emedan man har anledning befara att så icke heller kommer att bli fallet ute i samhället.

Herr Linnér påpekade vidare, hur underliga konsekvenser som kunna följa av att man har både en fakultativ och en obligatorisk villkorlig frigivning. Han nämnde det exemplet att man kanske ena månaden avslår en ansökan om fakultativ villkorlig frigivning men att vederbörande nästa månad får rätt till obligatorisk villkorlig frigivning. Ja, hur dessa bestämmelser än konstrueras kan man naturligtvis leta upp gränsfall, som se egendomliga ut. Jag är emellertid övertygad om att dessa säregna gränsfall i praktiken icke komma att spela någon som helst roll.

Den kanske allvarligaste anmärkningen herr Linnér framställde var emellertid att det brast åtskilligt i Kungl. Maj:ts beredande av denna fråga. Man hade icke genomtänkt organisationen, kostnadsfrågan var ej undersökt o. s. v.

Vad organisationen beträffar vill jag erinra om att den konsulentorganisation, som riksdagen beslutat, har tillkommit icke endast i syfte att tjäna de villkorligt dömda utan också med tanke på de villkorligt frigivna samt att man vid beslutet om denna organisation hade klart för sig att även de villkorligt frigivna skulle stå under konsulenternas tillsyn.

Frågan om tillsynsmän har man ej gått närmare in på i Kungl. Maj:ts förslag. Man har hyst den förhoppningen, som jag fortfarande har, att en ganska stor stab av tillsynsmän skulle kunna åstadkommas på frivillighetens väg. Jag vill erinra om att det just är en av konsulenternas uppgifter att i de olika orterna söka skaffa goda och förstående tillsynsmän.

Icke heller frågan om övergångshemmen har nämnts i propositionen, då man i dessa tider givetvis ej ansett sig behöva överhuvud taget räkna med sådana extraordinära åtgärder.

Det har också i någon av reservationerna anmärkts på att Kungl. Maj:ts förslag icke innehåller några kostnadsberäkningar. Anledningen till att sådana saknas är, att genomförandet av detta förslag nog icke kan ses så mycket ur rent ekonomisk synpunkt. Här är det fråga om sådana värden, som inte gå att mäta eller räkna i pengar. Men jag vill ändå säga något om vilka summor det kan komma att röra sig om här. Jag vill då först erinra om att hela skyddskonsulentorganisationen beräknas kosta 274,000 kronor om året. Men dessa konsulenter äro ju ingalunda avsedda endast för de villkorligt frigivna utan även för de villkorligt dömda, och den kostnaden kan alltså ingalunda belasta denna reform. Om man sedan, som första lagutskottet har önskat, vill införa någon form av ersättning till dem, som tjäna såsom tillsynsmän för de villkorligt frigivna, och man där går efter samma grunder som beträffande de villkorligt dömda, kan man beräkna de årliga kostnaderna härför till omkring 25,000 kronor. Beträffande vad man sedan skulle spara, om man nu räknar krasst ekonomiskt, på denna obligatoriska villkorliga frigivning, vill jag nämna, att de sakkunniga på sin tid beräknade, att man skulle slippa ifrån 30,000 underhållsdagar om året i

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

fängelserna. Då man nu för tiden räknar med omkring 8 kronor per underhållsdag, skulle det bli ett rätt stort belopp, men det är självfallet, att man inte omedelbart kan räkna med en besparing av den storleken.

Detta var alltså de rent ekonomiska synpunkterna, men jag anser inte, att de böra tillmätas någon avgörande betydelse.

Jag skall till slut bara säga ytterligare något om den svartmålning, som herr Branting gjorde, trots att han förklarade sig vara positivt inställd till denna fråga. Herr Branting frågade bland annat, om inte den eftervård, som följer med den obligatoriska villkorliga frigivningen, närmar sig eller kanske till och med är att jämställa med den gamla straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende. Jag kan inte tänka mig, att herr Branting på allvar ville göra en sådan jämförelse, innebärande att den åtgärd, som här vidtas för att underlätta för de straffade att återgå till ett ordnat liv, skulle vara att jämställa med en åtgärd, som betyder, att de brännmärkas såsom icke samhällsvärdiga medborgare, vilket var innebörden i den gamla straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende.

Herr Branting sade också, att det inte kunde anses vara fair av samhället att påtvinga en person, som är straffad, en eftervård som han inte vill ha. Då kan man med precis samma fog säga, att det inte är fair av samhället att påtvinga honom frihetsstraffet, men kan man ändå göra det, har man väl större rätt att påtvinga honom den lindrigare eftervård, som kan följa efter detta. Herr Brantings resonemang om prøvotiden, där herr Branting framlade olika förslag till tolkning av lagtexten, gjorde på mig ett intryck av att herr Branting velat läsa denna lag på ett egendomligt sätt. Herr Brantings alternativa tolkningar här voro ju sådana, att herr Branting själv väl inte ett ögonblick reflekterar på att tillämpa dem.

Jag vill alltså säga, att det självfallet kan råda delade meningar om åtskilliga detaljer i ett lagförslag sådant som detta. Men jag är för min del övertygad om att detta är ett steg i rätt riktning och att det innebär ett förbättrande av vårt nuvarande straffsystem. Syftet är att kunna återföra ett större antal brottsliga personer till samhället än vad som tidigare har kunnat ske, och det är min övertygelse, att om lagstiftningen genomföres, kommer detta syfte att kunna nås. Jag anser, att ett positivt beslut här skulle vara av verklig betydelse, och jag ber för min del, herr talman, att få förorda bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder annat yrkande ej förekommit, än att den nu föredragna paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner, först på godkännande av ifrågavarande paragraf samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på paragrafens godkännande, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Branting* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 1 § av första lagutskottets i utlåtande nr 49 framställda förslag till lag om villkorlig frigivning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås nämnda paragraf.

Första kammarens protokoll 1943. Nr 27.

Lagförslag om villkorlig frigivning m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Branting* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;

Nej — 37.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Återstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De övriga av utskottet framställda lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkterna B och C.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 352, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 360, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 403, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 404, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall;

nr 405, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av visst äldre reservationsanslag;

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m.;

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utländska pressbesök;

nr 408, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till täckning av vissa engångsutgifter för försvarsstaben, m. m.;

nr 409, i anledning av Kung. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till länsstyrelserna;

nr 410, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till tullverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av bostäder för försvarets personal m. m.;

nr 413, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 414, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en överstyrelse för yrkesutbildning jämte i ämnet väckta motioner;

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1943/44 till dövstumskolorna m. m.;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skolöverstyrelsen jämte en i ämnet väckt motion;

nr 417, i anledning av riksdagens år 1942 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942;

nr 418, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till ersättning till Stockholms stad för underhåll av fångar i stadens rannsakningsfängelse;

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till socialstyrelsens ortsombud;

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till organisationsundersökningar m. m.;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd m. m.;

nr 426, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 427, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., i vad avser anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium m. m.;

nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 443, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 444, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till försöksodling av gummiförande växter;

nr 445, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till kostnader för överflyttning av arbetskraft m. m.;

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till förbättrande av bostadsförhållandena jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigsmaktens reservpersonal jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 464, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, m. m.

Herr Norman erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Under överläggningen i dag på förmiddagen om andra lagutskottets utlåtande nr 53 framförde herr Herlitz vissa erinringar mot att detta ärende upptogs till behandling efter endast en bordläggning. Jag ansåg mig då kunna konstatera, att detta utlåtande blev delat sista sammanträdesdagen före midsommar. Det var en oriktig uppgift; jag har tydligen missmint mig. Det måste ha varit andra lagutskottets utlåtande nr 54, som också rör virkesmätning, som blev delat på tisdagen före midsommar. Utlåtande nr 53 anmäldes nog, men tillräckligt antal exemplar hade inte hunnit tryckas, och det blev därför inte delat, medan ledamöterna voro samlade på tisdagen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.50 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 29 juni.

Kammarens sammanträdde kl. 12 på dagen.

Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.;

nr 446, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.;

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner;

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av Ljungbyheds flygfält; samt

nr 454, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till statens informationsstyrelse.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 459, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott; samt

nr 460, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om opartisk mätning av allt virke, som ingår i allmän flottning.

På framställning av herr talmannen beslöts att de på föredragningslistan upptagna, endast en gång bordlagda ärendena skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 236, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1943/44 till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Herr talmannen yttrade, att för den händelse den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensam omröstning i ämnet komme att äga rum vid morgondagens sammanträde, vilket sammanträde skulle taga sin början kl. 11 f. m.

Vid föredragning av budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare bifölls vad deputerade i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m., jämte väckt motion i fråga om förbättring av vissa äldre reservstatspensioner;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna;

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående bemyndigande för fullmäktige att besluta om pensionering av arbetare i vissa fall;

nr 73, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i tjänste- och familjepensionsreglementena för riksdagens verk;

nr 74, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till ändring i vissa delar av avlöningsreglementet för riksdagens verk; samt

nr 75, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk om bemyndigande att meddela föreskrifter angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. befattningshavare vid riksdagens verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmäldes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m., jämte väckt motion i fråga om förbättring av vissa äldre reservstatspensioner; och

nr 467, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 466, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 70 samt, i fråga om förslaget nr 467, att utskottets hemställanden i utlåtande nr 71 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial:

nr 237, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa byggnadsarbeten för armén;

nr 238, angående tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43; och

nr 239, angående statsregleringen för budgetåret 1943/44.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.10 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 30 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 236 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må besluta, att, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 289 och II: 409, I: 290 och II: 410 samt II: 384, till Skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 1,160,000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 289 och II: 409 och med avslag å motionerna I: 290 och II: 410 samt II: 384, till Utvidgning av Hallands regementes kasernområde m. m. å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, å riksstaten för budgetåret 1943/44 anvisa ett investeringsanslag av 260,000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 30.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 625, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 76 ja och 81 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 136 ja och 111 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 471, till Konungen i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.

På framställning av herr talmannen beslöts att de på föredragningslistan upptagna ärendena, vilka samtliga blivit bordlagda endast en gång, skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets memorial nr 237, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om vissa byggnadsarbeten för armén.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 238, angående tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs och företogs punktvis till avgörande statsutskottets memorial nr 239, angående statsregleringen för budgetåret 1943/44.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkten 15.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 412, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Skånska pansarregementets förläggning m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 237 bifölles av andra kammaren.

Anmälde och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 448, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 452, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 468, till Konungen angående tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 238 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen: nr 469, angående statsregleringen för budgetåret 1943/44; och nr 470, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1943/44.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning att andra kammaren beträffande statsutskottets memorial nr 239 fattade samma beslut som första kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.13 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 1 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 10.30 f. m.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 376, angående vägledning vid den studerande ungdomens val av levnadsbana;

nr 439, angående efterkrigsproblemen m. m.; samt

nr 440, angående järnvägs ansvar för skada å gods.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 462, i anledning av väckta motioner angående bemanningsbestämmelser för handelsfartyg; och

nr 463, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10.32 f. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Måndagen den 5 juli.

Kammaren sammanträdde kl. 10.30 f. m.

Justerades protokollen för den 28, 29 och 30 nästlidne juni samt den 1 innevarande månad.

Upplästes två till kammaren inkomna skrifter av följande lydelse:

Till riksdagens första kammare.

Då mitt arbete såsom livsmedelskommissionens ombud i Göteborg och andra göromål numera fått den omfattning, att de lägga hinder i vägen för riksdagsuppdragets fullgörande, får jag härmed vördsamt avsäga mig mitt uppdrag såsom ledamot av riksdagens första kammare och anhåller samtidigt om kammarens godkännande härav.

Stockholm den 30 juni 1943.

Frans E. Hansson.

Till riksdagens första kammare.

Då jag numera avflyttat från Norrbottens län och på grund av mina arbetsuppgifter å den plats, där jag kommer att bliva bosatt, anser mig förhindrad att delta i riksdagsarbetet, får jag härmed vördsamt avsäga mig befattningen som ledamot av denna kammare.

Stockholm den 5 juli 1943.

Torsten Caap.

Riksdagsman för Västerbottens
och Norrbottens län.

Kammaren godkände de hinder, som herr Frans Hansson och herr Caap åberopat till stöd för sina avsägelser av riksdagsmannabefattningarna.

På sedermera av herr talmannen gjord framställning beslöt kammaren att till Konungen avlåta skrivelse med anmälan om de gjorda avsägelserna samt de därigenom inom kammaren uppkomna ledigheterna, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag till underdånig skrivelse upplästes och godkändes.

Justerades protokollet för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.35 f. m.

In fidem
Lode Wistrand.
